

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Středisko ibero-amerických studií

Diplomová práce

Bc. Hana Vítková

Otázka středoamerického průplavu na konci devatenáctého století

The Question of Central American Canal in late 19th Century

Praha 2014

Vedoucí práce: prof. Dr. Josef Opatrný

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, prof. Dr. Josefu Opatrnému, za odborné vedení a všechny cenné rady a připomínky během zpracování této diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 19. srpna 2014

Klíčová slova

Střední Amerika

USA

Středoamerický průplav

Panamský průplav

Smlouva

Prohlášení

Americký prezident

Vyslanec

Key words

Central America

USA

Central American canal

Panama Canal

Contract

Declaration

American president

Envoy

Abstrakt

V práci jsem se zaměřila na problematiku rozhodování o místě výstavby středoamerického průplavu tak, jak se objevovala v projevech amerických politiků a prezidentů. Hlavní část práce je věnována projevům v americkém senátu a prezidentským výročním zprávám o stavu Unie s přihlédnutím k historickým událostem dané doby. Vzhledem ke skutečnosti, že téma průplavu bylo velmi důležité na poli mezinárodní politiky, zaměřuji se rovněž na francouzskou účast v panamské oblasti. Velký předpoklad na úspěch měla také myšlenka nikaragujské cesty, a proto je i této problematice věnována jedna kapitola této práce.

Abstract

This thesis is dedicated to the issues of deciding about the place of construction of Central American canal, how it was mentioned in speeches of American politics and presidents. The main part is dedicated to these speeches in American Senate and the annual reports of American presidents with taking historic affairs into account. Since the canal was an important issue of international politics, in another part of this thesis we also mention French participation in Panama region. Success was strongly assumed for Nicaragua Route as well, this topic is the focus of a separate charter, too.

OBSAH

1	Úvod	7
2	Hlavní část	10
2.1	Uvedení do problematiky.....	10
2.1.1	Námořní cesty a první zmínka o Panamském průplavu	10
2.1.2	Stručný politický vývoj v USA na přelomu 18. a 19. století.....	12
2.1.3	Monroeova doktrína.....	14
2.1.4	Panamský kongres	17
2.1.5	Panamský separatismus a americký expanzionalismus	19
2.2	Panamský průplav	24
2.2.1	Panamská železnice	24
2.2.2	Spojené státy po občanské válce, pád a vzestup ekonomiky	28
2.2.3	Francouzská éra	32
2.2.4	Spojené státy americké a výstavba průplavu	35
2.2.5	Nikaragujský kanál	44
2.2.6	Průplavová politika po roce 1900	48
2.2.7	Panamská revoluce	62
2.3	Závěrečná část.....	78
2.3.1	Spojené státy americké a znovuobnovená výstavba Panamského průplavu.....	78
3	Závěr.....	81
3	Seznam použité literatury	86

1 ÚVOD

Panamský průplav je stavba s velkým geografickým a hospodářským významem. Jeho vlastní výstavbě předcházela četná politická prohlášení a rozhodnutí amerických ekonomů a hospodářů, neboť kontrolovat tuto spojnici mezi oceány znamenalo získat moc celosvětového měřítka.

O výstavbě průplavu se začalo uvažovat už v 16. století, ovšem na samotnou realizaci si svět musel počkat ještě několik staletí. Na konci 19. století se protagonistou staly Spojené státy americké, které prodělaly řadu geopolitických změn.

Práce přistupuje k tématu středoamerického průplavu z historického hlediska a zaměřuje se na otázku: Proč právě Panama byla vybrána jako země výstavby průplavu spojujícího dva oceány, jaké smlouvy a úmluvy jí předcházely a proč právě Spojené státy americké zde sehrály tak významnou roli?

K zachycení jednotlivých hledisek jsme jako metodiku použili chronologický výklad opírající se o analýzu, která systematicky shrnuje poznání o daném problému.

Pokusili jsme se ve stručnosti zaměřit na historii zámořských cest a na první zmínky o průplavu. Dále zejména na začátky tohoto projektu: podnět k výstavbě, důvody, zahájení stavby a problémy, které ji celou dobu provázely, a následné převzetí stavby Spojenými státy.

Předkládaná diplomová práce je členěna do tří kapitol. První kapitola zachycuje počátky námořních cest, stručnou historii Spojených států a prvotní vztahy mezi Velkou Kolumbií, později Novou Granadou, a USA. Analytická část práce obsahuje kapitolu Panamský průplav, která je dále rozdělena do šesti podkapitol. Závěrečnou část zahrnují dvě podkapitoly, kde jsme se pokoušeli o analýzu projevů amerických politiků a prezidentů s přihlédnutím k historickému dění. Rovněž jsme zde zmínili smlouvy, které definují vztahy mezi USA a Velkou Kolumbií, Novou Granadou a nakonec Panamskou republikou. Smlouvy a projevy pomohou lépe pochopit, proč byla vybrána právě Panama a jakým způsobem se Američané postupně dostávali k projektu, který nakonec i získali a ovládali jej po dobu sta let. Z uvedených smluv jsme vždy vybrali takové články, které jsou dle našeho názoru nejdůležitější k pochopení tohoto tématu.

Závěr bude věnován shrnutí problému a zodpovězení otázek.

Cílem práce je analyzování smluv a projevů amerických prezidentů a politiků a jejich vliv na výstavbu středoamerického průplavu.

Jelikož nám v diplomové práci budou pramennou základnou projevy amerických prezidentů a amerických politiků, použili jsme níže uvedená díla.

Jedním z nejdůležitějších pramenů je kniha Mills Miller M., *Great debates in American history (from the debates in the British Parliament on the Colonial Stamp Act 1764–1765 to the Debates in Congress at the close of the Taft Administration 1912–1913)*, press of J. J. Little, New York 1913. z této antologie jsme použili druhý a třetí díl, v nichž autor vždy na začátku kapitoly nastíní historické dění a poté reprodukuje vyjádření senátorů a kongresmanů na půdě obou amerických komor.

Antologie vznikla za účelem sepsání důležitých dokumentů a diplomatické korespondence amerických politiků. Je sestavena vzestupně podle historického dění. Dalším významným primárním pramenem použitým v diplomové práci je také soubor Richardson J. D., *A compilation of the messages and papers of the presidents, Authority of Congress*, Washington 1900. Nacházejí se zde jednak prezidentské dopisy, ale i sepsané projevy a komentovaná antologie. v případě sedmého a osmého dílu jsme vycházeli z jeho tištěné podoby, u dodatkového dílu desátého jsme využili text dostupný z internetového portálu.

Dalším zásadním pramenem použitým v této práci je *Nuestras vías interoceanicas–Tehuantepec, Nicaragua, Panama, a propósito del Canal se Suez (Texto oficial de los Tratados: Mallarino–Bidlack, Clayton–Bulwer, de la Mesilla, Convención de Constantinopla, Hay–Pauncefote, Hay–Bunau–Varilla, Bryan–Chamorro, Hull–Alfaro, Hull–Castillo Nájera y Fábrega–Chapin* od Vicenta Sáenze, kniha vydaná v nakladatelství Editorial América Nueva, México, D. F., 1957. Autor této monografie přibližuje svůj vlastní náhled na politiku Spojených států vůči Střední Americe, nicméně opisuje zde i důležité dokumenty, které vzniku Panamského průplavu nejen předcházely, ale také ho provázely.

Tato kniha vznikla za účelem zevrubnějšího a ucelenějšího poznání vztahů mezi Spojenými státy a těmi státy Střední Ameriky, které byly vytypovány pro vznik meziocéánského průplavu. Autor je latinskoamerický novinář a profesor pocházející z Kostariky. Sáenz vychází z nejrůznějších pramenů, např. William R. Manning, *Diplomatic correspondence of The United States*, Washington 1932 nebo Víctora F. Goytia, *La función geográfica del istmo*, Panama 1947.

Samozřejmě že autorova tvrzení podaná v této knize se opírají i o výroky mnoha dalších významných amerických a latinskoamerických historiků, politiků a novinářů.

Knihy je rozdělena na tři části. První část se nazývá Tehuantepec, Nikaragua, Panama a pojednává o přírodních, sociálních i historických podmínkách tras vytypovaných pro výstavbu průplavu a porovnává je s podmínkami v oblasti Sinaje před výstavbou Suezského průplavu. Zhodnocuje je jak subjektivně, tak vyjadřuje i mínění lidí, kteří

se v dané problematice angažovali, a posuzuje politická jednání a různé smlouvy a úmluvy předcházející výstavbě kanálu.

V druhé části, pojmenované Soubor informací, podává různé náhledy a názory o meziocéánských kanálech, dočteme se o Suezském průplavu a jeho vlivu na dané téma, o názorech Panamské univerzity na mezinárodní právo. Dále zde nahlížíme do problémů neutrality, všestrannosti a ekonomického zvýhodnění, které by kanál přinášel.

Třetí část je soupisem všech smluv a úmluv, jež se zabývají výstavbou, provozem a řízením meziocéánských tras na území Střední Ameriky.

2 HLAVNÍ ČÁST

2.1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

2.1.1 Námořní cesty a první zmínka o Panamském průplavu

V roce 1492 objevil janovský mořeplavec Kryštof Kolumbus, plující ve službách křesťanských kralů Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského, pevninu, o které se domníval, že je to Indie. Poté co bylo zjištěno, že se jedná o nový kontinent, myšlenky Španělů na nalezení nové cesty do Indie neustávaly.

V roce 1515 kapitán Antonio Tello Guzmán dospěl se svou posádkou k místu zvanému Panamá, které podle jeho výkladu mělo znamenat „město plné zlata a perel“. Správný indiánský překlad byl „město oplývající rybami“.¹ o dva roky později, v roce 1517, zde pak byla zřízena posádka a následně, za další dvě léta, se Panamá stalo nejen městem, ale i prvním sídlem španělské mocnosti na tichomořském pobřeží.

Díky postupnému dobývání kontinentu se obchod začal pomalu rozrůstat z východního pobřeží na západní a s tím vyvstal i problém, jak dopravovat materiály, zboží a ostatní suroviny do zemí jako jsou například Chile či Peru atd. Jednou z variant bylo cestování po souši, a to z Panamy nebo z Argentiny. Obě tyto cesty byly však dost komplikované a mnohdy i velice nebezpečné. Jako zdánlivě nejjednodušší se tudíž jevila varianta plavby kolem Ohňové země.

Již tehdy se proto začalo uvažovat o průplavu ve Střední Americe. Stoupencem průplavu byl Álvaro de Saavedra Céron, španělský mořeplavec, který navrhoval čtyři varianty. Tou první byla cesta mezi Nombre de Díos a Panamou, druhou Tehuantepecká šíje, třetí pak oblast mezi Urabá a zálivem San Miguel, čtvrtou variantou Nicaragujské jezero.² Jako dalšího zastávce výstavby středoamerického průplavu tehdejší doby nelze opomenout nástupce Karla V, Filipa II., který vyslal výzkumnou družinu k Nikaragujskému jezeru, tento výzkum se setkal s neúspěchem, protože král od tohoto nápadu upustil. Velkým zastáncem myšlenky středoamerického průplavu byl i Alexander von Humboldt na začátku 19. století.

¹ Opatrný J., *Průplav dvou oceánů*, Nakladatelství Mladá fronta, Praha 1979, str 15.

² Idem

Otázka průplavu začala být důrazně diskutována v období tzv. Zlaté horečky v Kalifornii v letech 1848-1849. Ukázalo se, že nejspokladnějším řešením by byla trasa spojující dva oceány, a Amerika se tím dostala opět k otázce průplavu. Již od 18. století USA jevíly velký zájem o region jižně od svých hranic, tj. Latinskou Ameriku. Spatřovaly v zemích Jižní a Střední Ameriky vhodný prostor pro hospodářské kontakty a usilovaly o kontrolu tohoto regionu, protože se vyznačoval obrovským přírodním bohatstvím. Výhodou jim byla nestabilita regionu v následujících letech.

2.1.2 Stručný politický vývoj v USA na přelomu 18. a 19. století

Druhá polovina 18. století byla pro Američany obdobím vítězství (1776, Deklarace nezávislosti USA), kdy zlikvidovali britský koloniální systém a dosáhli nezávislosti. Na druhou stranu museli začít řešit také své vlastní problémy. Jedněmi z nejdiskutovanějších problémů byly vytvoření pevné federace, vyřešení otázky otrokářství a vyřešení otázek zahraniční politiky. Thomas Jefferson, třetí americký prezident, představil ucelenou myšlenku vytvoření celokontinentální federace.

Prvním krokem USA na cestě k Jihu byla koupě Lousiany v roce 1803 a později i Floridy v roce 1819 v období prezidenta Jamese Monroa.

Stejný názor vyjádřil ve svém vystoupení mluvčí Sněmovny reprezentantů H. Claye. Dne 24. března 1818 prohlásil v Kongresu.

„Nejsem propagandista. Nechtěl bych usilovat o vnucení našich principů a svobod ostatním národům, kdyby to nechtěly. Ani bych se nechtěl plést do politiky i v despotických režimech, ale pokud jakýkoliv zneužívaný a utlačovaný stát bude chtít svoji svobodu a bude chtít usilovat o založení svojí země v pravdě, my máme právo jako vůdčí síla dát na vědomí, že se můžeme řídit okolnostmi našeho požadovaného zájmu. Narodil jsem se ve svobodné zemi, a proto mě znepokojuje, když vidívám v kterékoli zemi národ, jak rozvinuje transparent svobody. Kdykoliv myslím na španělskou Ameriku a představuji si zdrcující vnucení Španělskem, jsem svou duší najednou starším bratrem. Uvědomuji si, že výchova z naší strany byla zanedbávána, a kvůli tomu byl náš pomyslný mladší bratr zneužíván, špatně s ním zacházeli, a jeho nepraví a nemilosrdní rodiče ho vydělili.“

„Když uvažuji o slavném zápase, který právě probíhá v této zemi, v duchu vidím bratra, stoupajícího díky síle a energii a díky talentu mužského postavení, které pro něj příroda a Bůh připravili. My jsme přirozená hlava americké rodiny. Nechci se vměšovat do událostí v Evropě. My chytře stojíme od jejich zuřivosti opodál.“³

Už tehdy se Američané připravovali na expanzi u svých jižních sousedů. Jak můžeme vyčíst z projevu, odvolávali se na jejich slabost a neschopnost boje jak na poli válečném, tak i politickém. Za výsledek tohoto jednání lze označit Monroeovu doktrínu. Bylo to období, kdy USA ještě nehrály tak velkou roli na mezinárodní scéně a obávaly nebezpečí, které by mohlo pro ně vyvstat, tzn. zapletení se do konfliktu mezi Španělskem a jeho bývalými koloniemi. Proto se USA raději stáhly a soustředily se na vlastní politiku a rozvoj federace.

³ Mills Miller M., *Great debates in American history (from the debates in the British Parliament on the Colonial Stamp Act 1764 – 1765 to the Debates in Congress at the close of the Taft Administration 1912–1913)*, press of J.J. Little, New York 1913, vol. 2., Henry Clay 24-27. March 1818, Solidarity of American republics, str 221.

Ve 40. letech pokračovala expanze na území jižně od hranic, jako příklad lze uvést Mexicko-americkou válku v letech 1846–1848, kdy po vítězství připadlo Američanům území Arizony, Nového Mexika, Kalifornie a části států Colorado, Utah a Nevada. Další významnou otázkou 19. století bylo zrušení otrokářství, o to usiloval sever americké unie. Jedním z představitelů myšlenky byl prezident Abraham Lincoln. Na druhé straně stáli plantážníci z jihu USA, jež byli na otrocké síle závislí. Je třeba podotknout, že i když byl Lincoln proti otrokářství, mnohem více jej zajímala jednota státu. Různost zájmů nakonec vedla k občanské válce.

I přesto, že země byla zmítána válkou Severu proti Jihu téměř čtyři roky (1861-1865), ekonomika začala po válce prosperovat tak, že USA předstihly i takové velmoci, jakými byly Velká Británie či Německo. Vyspělý průmysl na severu a ekonomika zaměřená na zemědělství na jihu vytvořily dohromady kombinaci úspěšně fungujícího hospodářství, jež USA zaručovalo dobré postavení v produkci zemědělských a průmyslových komodit. Dalším zdrojem prosperity Spojených států byl i příliv přistěhovalců. Ti zde mohli získat bezplatně půdu a byli pracovní silou, která přispívala k rozvoji zemědělství a těžby nerostného bohatství, které země skýtala, a k posílení vnitřního trhu.

Kromě silné pozice v ekonomické sféře upevňovaly USA své místo i v oblasti světové politiky. Jednalo se například o americký zásah do politického vývoje na Kubě, který zapříčinil válku vyhlášenou Španělskem v roce 1898, tzv. Španělsko-americkou válku. Američané zvítězili a Španělé jim odevzdali Portoriko, Kubu i Filipíny.

Spojené státy pokračovaly s hledáním uplatnění na mezinárodních trzích, především v Latinské Americe, středoamerická oblast se v té době stala jedním z jejich eminentních zájmů, a dále pak v Asii.

2.1.3 Monroeova doktrína

V prosinci roku 1822 byl Svatou Aliancí (Ruskem, Pruskem a Rakouskem) pořádán ve Veroně kongres. Jedním z cílů kongresu byla likvidace šíření republikánských myšlenek v rámci Španělska a jeho kolonií, kdy bylo potřeba vyřešit otázku obrany proti šíření revoluce a Španělsko žádalo pomoc evropských monarchií proti stoupencům nezávislosti ve svých koloniích.

Reakcí na otázku intervence evropských mocností se stala tzv. Monroeova doktrína, zformulovaná státním tajemníkem Johnem Quincy Adamsem, již přednesl prezident Monroe dne 2. prosince 1823 v rámci svého poselství o stavu Unie. Jeho předchůdci, jmenujme Washingtona, Jeffersona, Adamse atd., varovali před vměšováním se do zavazujících aliancí a intervencí v oblastech pod bývalou nadvládou „starého kontinentu“. James Monroe byl přesvědčen, že to, co se týká celého amerického kontinentu, je i problémem Spojených států samotných.

Prezident Monroe ve svém každoročním poselství Kongresu prohlásil:

„Měli bychom zabránit jakémukoliv pokusu ze strany evropských mocností dále kolonizovat země na jih od našich hranic v rámci zachování klidu a míru na západní polokouli...“⁴

Tímto krokem se USA ucházely o status mocnosti, která může zasahovat do vztahu mezi Evropou a Latinskou Amerikou. Takový názor byl ale používán až později, a to při debatách o průplavu či o venezuelské krizi.

Na druhé straně Spojené státy prohlašovaly, že se nechtějí vměšovat do problémů stávajících kolonií, ale budou za nepřátelský akt považovat pouze kolonizaci svobodných států evropskými mocnostmi. Tehdejší USA nehrály žádnou roli na mezinárodní scéně a navíc v jejich politice převládala podpora izolacionismu.

Ve Spojených státech v této době převažoval především zájem o obchod. Důležitý byl zejména obchod, export USA do Latinské Ameriky stoupl na 13% z celkového amerického exportu. Podle La Febra byl i toto jeden z důvodů, proč byla evropská konkurence považována za nebezpečnou.⁵

⁴ La Feber W., *The American Age, United States foreign policy at home and abroad 1750 to present*, Oxford University, New York 1994, *The First the Last: John Quincy Adams*, str. 83.

⁵ *Ibidem.*, str. 86-87.

V roce 1824 byla podepsána první smlouva mezi Spojenými státy americkými a Velkou Kolumbií (státní útvar na území dnešní Kolumbie, Ekvádoru a Venezuely). Smlouva zaručovala mír, přátelství, obchodování a plavbu. Byla sjednána Richardem C. Andersonem a Pedrem Gualem. Smlouva byla projevem zájmu o spolupráci.

Představme její část:

1. Článek

„Mezi Spojenými státy americkými a Kolumbijskou republikou by měl být dokonalý, pevný a neporušitelný mír a upřímné přátelství v plném rozsahu jejich vlastnictví, jejich území a jejich lidu a jednotlivých občanů bez rozdílu mezi osobami a místy.“

2. Článek

„Spojené státy americké a Kolumbijská republika, přejíce si žít v míru a harmonii se všemi ostatními národy na Zemi za pomoci upřímné a stejně přátelské politiky uplatňované vůči všem, se vzájemně zavazují neudělovat jiným národům žádnou zvláštní výhodu, co se týče obchodu a námořní plavby, která by se neměla neprodleně stát společnou s druhou stranou, jež by měla volně využívat toho samého, byla-li výsada udělena zdarma nebo za zpřístupnění stejné náhrady, byla-li výsada podmíněna.“

3. Článek

„Občané Spojených států mohou vždy navštěvovat všechna pobřeží země Kolumbijské republiky, bydlet a obchodovat zde s veškerým vyrobeným nebo zakoupeným zbožím a nejsou povinni platit jiné daně, clo ani poplatky jiného druhu, další nebo větší, než je nebo bude povinností doložky nejvyšších výhod, a mohou využívat všech práv, výhod a výjimek v námořní plavbě a obchodu, jichž mohou využívat občané, jakož i doložky nejvyšších výhod, přičemž budou ovšem dodržovat zde platné zákony, dekrety a zvyklosti, které dodržují i poddaní a všichni občané. Obdobně, občané Kolumbijské republiky mohou navštěvovat všechna pobřeží a země Spojených států a bydlet i obchodovat tam s veškerým vyrobeným nebo zakoupeným zbožím a nejsou povinni platit jiné daně, clo ani poplatky jiného druhu, další nebo větší, než je nebo bude povinností doložky nejvyšších výhod, a mohou využívat všech práv, výhod a výjimek v námořní plavbě a obchodu, jichž mohou využívat všichni občané, přičemž budou ovšem dodržovat zde platné zákony, dekrety a zvyklosti, které dodržují i poddaní a všichni občané.“⁶

⁶Bevans Ch. I., *Treaties and other international agreements of the United States of America*, http://books.google.cz/books?id=79AWAAAAIAAJ&pg=PA864&lpg=PA864&dq=anderson+gual+treaty&source=bl&ots=KvJyZFtvnT&sig=mYNXz42pc3GBXmgwzt6su5V_4zI&sa=X&ei=H2wzUPr9Ec_IsgBRpoD4DQ&ved=0CB8Q6AEwAw#v=onepage&q=anderson%20gual%20treaty&f=false, 7.7.2012, str. 856.

Smlouva měla celkem 31 článků s do detailů popsány způsoby dopravy a života občanů USA na území Kolumbijské republiky. Mimo jiné byl v člancích popsán způsob ochrany, jak vůči ostatním státům, tak i mezi sebou, např. bylo zakázáno dovážet zbraně a jiné předměty, které by mohly podporovat povstaleckou činnost, pašovat alkohol a ve větším množství dovážet zboží bez registračních dokumentů. Důležitým výsledkem smlouvy byla dle našeho názoru legalizace pobytu občanů obou zemí na území smluvního partnera.

2.1.4 Panamský kongres

V roce 1826 zorganizoval Simon Bolívar v Panamě jednání mezi čelními představiteli nedávno osamostatněných jihoamerických území. Přizváni byli i zástupci Spojených států. Prezident John Quincy Adams potvrdil pozvání v prosinci 1825, když oznámil ve svém dopisu Kongresu, že pozvání od latinskoamerických zemí na setkání přijal. Je třeba zmínit i účast Velké Británie a Nizozemí.

Na kongresu byla po dlouhé době opět připomenuta otázka středoamerického průplavu a všeobecně i otázky komunikace na středoamerické půdě.

Senátoři ovšem museli prodiskutovat vhodnost vyslání delegátů a také určit nejadekváttnější vyslance.

Na fakt, zda je vhodné vyslat zástupce USA na kongres, reagoval negativně na půdě amerického Senátu senátor Hayne svou řečí v březnu 1826, kdy zdůraznil, že i když se tento kongres ponese v mírovém duchu, může být i přesto vnímán jako nepřátelský akt vůči Španělsku, a položil 2 otázky:

„Mohou se zúčastnit i neutrální státy bez ohrožení jejich neutrality a můžeme se zúčastnit tak, abychom si ponechali neutrální postavení vůči Španělsku?“⁷

Z textu lze vyčíst jeho znepokojení nad shromážděním a nejistotu, zda by vyslání zástupců USA bylo v souladu s obezřetnou americkou zahraniční politikou. Hayne se dále zamýšlel nad Monroeovou doktrínou – zda je morální a co přesně může znamenat pro Američany, když v ní Monroe slibuje, že bude považovat za nepřátelský akt jakoukoliv kolonizaci na americkém kontinentě. Zároveň také podotýká, že žádný americký muž nikdy nebyl připraven chránit Jižní Ameriku a že všechny svobodné státy by se měly postarat samy o sebe.

Nakonec byli vybráni dva zástupci, Josiah S. Johnston a Levi Woodbury, kteří měli hájit hlavně volný obchod ve středoamerickém regionu. Nedorazil však žádný, jeden z nich se ani nevyloдил, druhý během cesty zemřel.⁸ Bolívarův kongres byl nakonec po neúspěšných jednáních ukončen a jeho sny o „Velké Americe“ se po jeho smrti rozplynuly.

Jednání mezi USA a jejich jižními sousedy však dále pokračovala, a to hlavně se zeměmi Středoamerické federace (Nikaragua, Guatemala, Honduras, Salvador a Kostarika).

⁷Mills Miller, op. cit., vol. 2., *Robert Y. Hayne, 14-16. March, The Panama mission*, 235-236.

⁸Conniff M. L., *Panama and the United States, The Forced Alliance*, The University of Georgia Press 2003.str. 12.

Jejich vyústěním se stala smlouva podepsaná zmocněncem USA, ministrem zahraničí Henrym Clayem a zástupcem federace středoamerických zemí Antoniem Josem Cañasem:

„Obecná úmluva o míru, přátelství, námořní plavbě a obchodu mezi Spojenými státy americkými a Federací středoamerických zemí.“⁹

Smlouva byla v zásadních bodech stejná jako smlouva předešlá mezi USA a Velkou Kolumbií a zvýhodňovala Spojené státy před ostatními zeměmi. Snad jen s jediným rozdílem, že se nyní mohl americký vliv rozšiřovat dále po středoamerickém území.

Smlouva zaručovala USA silné pozice. Tímto krokem začala pomalá expanze Američanů na území jižně od svých hranic.

⁹Bevans, op. cit., 503-514.

2.1.5 Panamský separatismus a americký expanzionalismus

V roce 1830 (rok smrti Simona Bolívarova) se začala ve Velké Kolumbii, v oblasti na pomezí Střední a Jižní Ameriky, prosazovat separatistická hnutí, která vyústila v odtržení Venezuely a Ekvádoru a vyhlášení republiky Nová Granada v roce 1831. Dnešní republika Panama měla v té době také separatistické tendence – roku 1831 vyhlásili panamští obyvatelé nezávislost na Nové Granadě. Dalším pokusem pak bylo až v roce 1840 vyhlášení státu Panamské šíje. Obě tyto tendence skončily vždy neúspěchem a Panama byla opět připojena k Nové Granadě.¹⁰

Cílem těchto aspirací bylo dosáhnout přinejmenším jistého druhu autonomie, jež byla založena na geografických podmínkách území. Obyvatelé Panamské šíje byli díky neprostupným bažinám a mangrovům Dariénu fakticky odděleni od Velké Kolumbie a posléze Nové Granady, kromě toho tam téměř neexistovaly komunikace a pevná spojení. Jedinými prostředníky s vládnoucí mocí byli guvernér a úředníci.

Tehdy mezi největší rivaly v regionu patřily USA a Velká Británie. Američané cítili ohrožení svých zájmů ve středoamerickém regionu, uvědomovali si, že tam Britové mají silné pozice, a proto se snažili nevystupovat příliš razantně, aby se mohli připravit na možný konflikt na poli politickém, tudíž volili obezřetný postup.

Britové měli zase svá zastoupení v oblasti Belize, tzv. Britský Honduras a Nicaraguyna, jinak též zvané Pobřeží moskytů.

Američané v této době s Novou Granadou uzavřeli další smlouvu, která měla postupně upevňovat jejich pozice, šlo o tzv. Poštovní smlouvu z roku 1844. Uzavřeli ji William M. Blackford a Joaquin Acosta a měla jedenáct článků. V prvním článku se jednalo o tom, že poštovní lodě převážející zapečetěné balíky, dopisy a noviny mohou zakotvit bezplatně v přístavech Chagres a Porto-Bellu a mohou předat náklad panamským poštovním úřadům, kteří je předají dále do rukou adresátů. Druhý článek nařizoval, že pokud se pošta dostane na území Nové Granady, musí s ní být zacházeno jako s novogranadskou a nevztahují se na ni žádné speciální daně ani cla. Třetí článek hovořil o diplomatické poště – pytle s diplomatickou poštou nemají být otevírány a mají být doručeny v co nejkratším možném čase.¹¹

Další akcí jižně od hranic USA byla Mexicko-americká válka, jež byla vyvrcholením sporu o Texas a byla podporována názorem expanzionalistů, že jejich právem i povinností je

¹⁰Conniff op. cit. 12-13.

¹¹Bevans, op. cit., 866.

rozšiřovat hranice a šířit své instituce a svou civilizaci, kterou považovali za vyšší než hispánskou. Mexické ztráty byly potvrzeny a Smlouva o míru, hranicích, přátelství a vypořádání mezi Spojenými státy americkými a Mexickou republikou z 2. února 1848 podepsaná v Guadalupe Hidalgu dokládala, že Mexičané musí odevzdat USA dvě pětiny ze svého tehdejšího území tj. oblast dnešní Kalifornie, Nevady, Texasu, Nového Mexika, Utahu, Arizony, Colorada a Wyomingu, vše na sever od Rio Grande del Norte.

Významným dokumentem odrážejícím politiku Američanů a reagujícím na britský postup byla smlouva Mallarino-Bidlack ustanovená dne 12. prosince 1846 a ratifikovaná Senátem roku 1848. Důvodem zpoždění byla právě Mexicko-americká válka.

Jednalo o dohodu mezi americkým zmocněncem Benjaminem A. Bidlackem a ministrem zahraničí Nové Granady Manuelem Mariou Mallarinem. Smlouva zaručovala USA přátelství, obchod i plavbu, a to vše se stejnými právy a možnostmi zabraňujícími znevýhodnění před jinou mocností na panamském území. Novogranadská vláda dále slibovala, že američtí občané budou mít na této cestě stejná práva jako občané novogranadští. USA na druhé straně garantovaly smluvnímu partnerovi suverenitu a vlastnictví území, na němž bude tato cesta vybudována.¹²

V preambuli se mimo jiné psalo:

„Republika Nová Granada v Jižní Americe a Spojené státy americké ze Severní Ameriky si přejí potvrdit trvalé přátelství a porozumění existující mezi oběma národy. Nyní se rozhodly jasně, zřetelně a kladně potvrdit pravidla, která budou v budoucnu řádně dodržovat v rámci všeobecné dohody či úmluvy o přátelství, obchodu a lodní dopravě...“¹³

Jako příklad lze uvést část článku 35, vymezujícího výhody nabídnuté novogranadskou vládou USA v rámci transportu zboží jakýmkoliv způsobem přes šiji. Smlouva pojednává také o době trvání těchto výhod a za jakých podmínek mohou být dané výhody zrušeny.

„Republika Nová Granada a Spojené státy americké si přejí být v kontaktu, jak nejdéle to bude možné a držet ve ctnosti tuto deklarovanou smlouvu a udržet její následující body:“

1. „Pro lepší pochopení předchozích článků se ustanovilo a ustanovuje výše: obyvatelé Spojených států, lodě a zboží budou požívat všech výhod tj. osvobození od daní, jistá privilegia, imunity ve spojení s obchodem a námořní plavbou v přístavech Nové Granady, zahrnující všeobecně ty z části Panamské šije, od začátku až na jih do konce a až po hranici s Kostarikou. Od této doby je mohou využívat tak, jako je využívají novogranadští

¹²Opatrný J., *Panama*, nakladatelství Libri, Praha 2004, str.31.

¹³Sáenz V., *Nuestras vías interoceanicas Tehuantepec, Nicaragua, Panamá a propósito del canal de Suez*, editorial América Nueva, México, D. F., 1957, str. 151.

obyvatelé, tyto výhody také mohou využívat pasažéři, korespondence a zboží ze Spojených států, křižující zmíněné teritorium.“

„Novogranadský úřad garantuje úřadu USA právo transportu přes Panamskou šíji jakýmkoliv dopravním prostředkem, který dnes existuje nebo bude existovat v budoucnu, expedovaný obyvateli nebo úřady USA, bude osvobozený od daně a pro převoz zboží, produktů, ručních výrobků nebo spotřebního zboží, určeného k obchodu patřící obyvatelům USA a jakýkoliv z těchto produktů, který bude převážen jakýmkoliv směrem a jejímž předmětem je export do jakékoliv zahraniční země není předmětem tohoto privilegia na bezplatný import, v případě zaplacení daně, mýta či jiného poplatku je třeba ověřit, zdali zboží bylo skutečně určeno k exportu a pokud tomu tak nebylo, tak je třeba daň vrátit, a to platí i pro obyvatele USA křižující řečenou šíji.“

„Pro ujištění o klidném a neustálém dodržování těchto výhod a dalších privilegií, vycházejících ze 4., 5. a 6. bodu úmluvy USA garantují pozitivní a dostačující neutralitu Nové Granadě a Panamské šíji s výhledem do konce trvání této úmluvy. Slibují, že nebude přerušen nebo narušen volný obchod a následně garantují právo a svrchovanost Nové Granady nad řečeným územím.“

2. „Tato úmluva zůstává v plné platnosti po dobu dvaceti let, počítaných ode dne výměny ratifikací, od toho samého dne přestává účinkovat smlouva mezi Velkou Kolumbií a Spojenými státy z 3. října 1824 navzdory způsobilému prvnímu bodu z jejího 31. článku.“

3. „Nícméně pokud 12 měsíců před vypršením platnosti smlouvy výše sjednané žádná ze stran neoznámí úmysl reformace části či celku, bude pokračovat daná smlouva více než dvacet let.“

4. „Jestliže někteří z občanů obou zemí poruší některý ze článků smlouvy, ponese si osobní odpovědnost, a nebude to mít za následek přerušení harmonie a dobrého vycházení mezi oběma národy a dále nebude ochraňován ani jedinec, ani skutečnost vedoucí k násilí.“

5. „Pokud jeden ze článků smlouvy bude v některých případech porušen, výslovně se stanovuje, že žádná ze zemí neurčuje nebo nenařizuje represe, ani nevyhlašuje válku proti druhé zemi kvůli stížnosti nebo urážce opřené o kompetentní důkaz. Tento fakt musí být vykonán bez násilí a opřené o mezinárodní právo.“

6. „Jakákoliv speciální výhoda žádaná na straně jedné či druhé vlády musí být předem oznámena a schválena dohodou a musí být specifikována v prvním bodu tohoto článku.“¹⁴

Smlouva rovněž hovořila o vzájemné spolupráci např. na poli vojenském, kdy Spojené státy několikrát poskytly vojenskou pomoc Nové Granadě při boji proti

¹⁴Sáenz, op. cit., 151–153.

separatistům a různým liberálním stranám usilujícím o nezávislost Panamy.¹⁵ Významné bylo i získání tranzitních práv a otevření politiky a ekonomiky na území nynější Panamy, tehdy ještě pod správou Nové Granady. Další body smlouvy pojednávaly o právu na výstavbu železniční trati a obchodu po moři.

Dalším dokumentem byla tzv. Konzulární smlouva, která navazovala na smlouvu Mallarino-Bidlack a rozšiřovala třicátý čtvrtý dodatek o konzulární pravomoci. Týkala se imunity konzulů a vicekonzulů na území Nové Granady a Spojených států. Američané tím opět ukázali svoji neustálou snahu upevňovat a postupně rozšiřovat svou moc na daném území. Smlouva byla podepsána diplomatickým zástupcem Nové Granady Rafaelem Rivasem a ministrem zahraničí USA Johnem M. Claytonem.

Smlouva obsahovala dohromady devět článků, v nichž byl popisován rozsah pravomocí konzula, jaké pravomoci může obdržet, kdy mu mohou být odebrány a za jakých podmínek může být vyhoštěn ze země.

První článek vymezoval funkci konzula, měl být vždy nápomocný v obtížích svého krajana, měl dohlížet na dodržování obchodních práv a zájmů svého národa. Dále se určilo, že titul konzula může být dělen na další podkategorie, závisující na přidělených pravomocích (generální konzul měl největší pravomoci a dohlížel na ostatní vicekonzuly), ale všichni bez výjimky museli tuto smlouvu dodržovat. Konzuláty se mohly nacházet v oblastních městech, ve městech, která byla středisky obchodu, či přístavech.¹⁶

To považujeme za jednoznačné upřednostňování občanů USA.

Tyto dokumenty způsobily, že se Velká Británie ocitla v nejistotě ohledně svých pozic na kontinentě. Její odpovědí byla smlouva Clayton-Bulwer. William Henry Bulwer, britský diplomat, se setkal v roce 1849 ve Washingtonu s ministrem zahraničí Johnem M. Claytonem, aby sjednali pro obě strany výhodná a uspokojující řešení, především v otázce průplavu a neutrálního využívání všech komunikací, jak námořních, tak pozemních. v této smlouvě můžeme vidět jasný plán obou mocností vystavět kanál. Další body smlouvy pak obsahovaly především zákaz jakékoliv exkluzivní kontroly, nerovného postavení ve využívání průplavu a celkové zaručení neutrality na území kanálu.

Hlavním a zásadním předmětem jednání bylo nalezení takového kompromisu mezi oběma mocnostmi, aby ani jeden ze států neobdržel a nikdy nedisponoval výhradní správou nad jakýmkoliv průplavem na území Nové Granady a Střední Ameriky. Čelní představitelé USA a Velké Británie tak stvrdili svými podpisy, že se ani jedna z mocností nepostaví na stranu země, kde by byl průplav vystavěn, nebo na stranu zemí s průplavem sousedících. Obě

¹⁵ Coniff, op. cit., 19-20.

¹⁶ Bevens, op. cit., 882-887.

strany se rovněž dohodly, že nikdy nebudou bránit, okupovat nebo kolonizovat Nikaraguu a Kostariku a nikdy nepřevzou či nezastanou úřad v těchto zemích a ani v žádné jiné zemi Střední Ameriky. Dále také nesměly s již zmíněnými zeměmi tvořit aliance a protektorát.

Smlouvu tvořila preambule a devět článků. Pro příklad lze uvést první tři články.

1. Článek

„Úřady Spojených států amerických a Velká Británie nyní deklarují, že ani jeden, ani druhý neobdrží nebo nepřevzme exkluzivní převahu nad řečeným kanálem, a proto se dohodli, že ani jeden, ani druhý nebude nikdy budovat opevnění, které by se nacházelo v bezprostřední blízkosti kanálu. Dále také nebude okupovat, opevňovat nebo kolonizovat Nikaraguu, Kostariku nebo pobřeží Moskytů a nebude zde působit, ani nepřevzme moc nad žádnou kolonií a ani nad žádnou jinou částí Střední Ameriky. Žádný z nich jí neposkytne ochranu ani spojenectví.“

„Ani Spojené státy a ani Velká Británie nebudou mít žádné výhody či blízký vztah a nebude vytvářet jakýkoliv nátlak, který by mohl vést k ovládnutí země či občana nacházejícího se na již řečených územích, kde by mohl vést kanál, za účelem získání či držení přímo či nepřímo jakéhokoliv práva nebo výhody se zřetelem na obchod či námořní plavbu.“

2. Článek

„Lodě Spojených států nebo Velké Británie, které by propluly řečeným kanálem v období války mezi smluvními partnery, nemohou být blokovány nebo zadržovány jakoukoliv válčící stranou, a to platí po obou koncích kanálu, které budou následně vhodně určeny.“

3. Článek

„V zájmu zajištění výstavby kanálu se smluvní strany zavázaly, že dohlédnou, aby přerozdělení stavby probíhalo klidně a spravedlivě vůči danému státu a obyvatelům a aby zde nebyla použita protiprávní zabavení, konfiskace, věznění či jakékoliv násilné vyvlastnění půdy a obyvatel nacházejících se na půdě vystavovaného kanálu“.¹⁷

¹⁷Sáenz, op. cit., 155-156.

2.2 PANAMSKÝ PRŮPLAV

2.2.1 Panamská železnice

Transkontinentální železniční trať byla v polovině 19. století nejdiskutovanější stavbou amerického kontinentu. Každý si uvědomoval její důležitost a již Simon Bolívar navrhoval transkontinentální cestu v rámci zlepšení obchodu mezi atlantským a pacifickým pobřežím. Jednou z překážek tohoto plánu byla politická situace v Kolumbii. Američan William Wheelwright též spatřoval ve spojení oceánů velký hospodářský potenciál. Jeho první počín směřoval k parní oceánské dopravě spojující chilské, peruánské, středoamerické a americké přístavy. Požadoval pomoc při financování od amerického kongresu, ten ale tuto pomoc odmítl. Této myšlence nakloněno i Spojené království a v roce 1838 započala stavba prvních parníků. Na první plavbu se vydaly z Valparaísa v roce 1840.¹⁸

Nicméně ani tento druh dopravy stále nedokázal zásadně urychlit cestu mezi východním a západním pobřežím. Velkou překážkou pořád zůstávalo překonávání kontinentálního předělu mezi pobřežími. Americký kontinent byl ve své střední části stále překonáván tradičním způsobem, náklady se přepravovaly na hřbetech mul. Zahájení stavby silniční nebo železniční trasy přes Panamskou šíji se ukázalo jako čím dál nutnější. Všichni stoupenci této myšlenky byli ovšem vždy odmítnuti pro nedostatek financí.

Po uzavření míru v Guadalupe Hidalgo se nápad výstavby železnice přiblížil realitě. Předák Marshall objevil na pozemku statkáře Sutnera zlato, a tím v Kalifornii propukla „Zlatá horečka“ (1848-1850). Bylo nutné dopravovat ze západního na východní pobřeží co nejvíce pasažérů a zboží v co nejkratší době.

Dosavadní cesty, které se pro pasažéry nabízely, byly většinou příliš riskantní a nebezpečné, např. obeplouvání mysu Horn či přecházení Arizonské pouště. Panamská trasa se jevila jako nejkratší možné spojení mezi oceány. Spojené státy a Velká Británie soudili, že získat koncesi na stavbu komunikace v oblasti Střední Ameriky by bylo ekonomicky výhodné a zároveň by mohlo vést k upevnění jejich postavení v regionu. Problémem byly finanční náklady. Zájemci o stavbu průplavu nemohli počítat s oficiální podporou svých vlád a už vůbec s jejich finanční angažovaností.

V té době William Aspinwall, významný americký obchodník a vlastník Pacific Mail Steamship Company, spojující Panamu se San Franciscem, získal koncesi od novogranadského státu na výstavbu železnice, jejíž trasa vedla z Bahía de Limón do Panamy. Stavba byla oficiálně zahájena 1. ledna 1850 a společnost přijala název Panama Railroad

¹⁸ Gerstle Mack, *La tierra dividida*, editoval universitaria panama, Panama, 1978, str. 123.

company. Výstavbu však provázely velké problémy, které se později vyskytovaly i při stavbě průplavu. Jednak to byly nemoci, zejména malárie či žlutá zimnice, jednak práce komplikovalo měkké bažinaté podloží, záplavy atd.

Výstavba železnice způsobila i přistěhovaleckou vlnu. Byli najímáni zejména černoši a mulatí, neboť se o nich mínilo, že jsou velice odolní vůči daným podmínkám, a v neposlední řadě i Irové a Číňané. Tito lidé s sebou přinášeli svou národní kulturu, tradice a zvyklosti. Vytvořila se tak zajímavá komunita se specifickými rysy, jejíž vlivy můžeme na území dnešní Panamy sledovat dodnes. Stavba byla dokončena roku 1855.

Transpanamská železnice se stala pro majitele a investory „zlatým dolem“. Její výnosy byly tak obrovské, že předčily i ty nejodvážnější odhady. Na druhé straně ovšem přispěla přítomnost Američanů v Panamě k růstu napětí mezi místním obyvatelstvem a zaměstnanci společnosti a pasažéry. Lze konstatovat, že tento aspekt v jistém smyslu napomohl k tzv. Melounové válce.

V dubnu v roce 1856 Jack Oliver vzal panamskému prodejci melounů Josému Manuelovi Luna kousek melounu a odmítl jej zaplatit. Údajně se pak mezi aktéry strhla rvačka, která vyvrcholila několikadenními boji, při nichž byla zničena administrativní a nádražní budova železnice, přestřiženo telegrafní spojení a o život přišlo patnáct Američanů a dva Panamci. Po bojích následovalo prohlášení amerického komisaře Arnose B. Corwina, jmenovaného vládou USA, aby danou výtržnost vyšetřil:

„Doporučuji okamžitě obsadit šíji od oceánu k oceánu Spojenými státy.“¹⁹

Důsledkem bylo vylovení 160 vojáků povolanych k dohledu nad pořádkem okolo trati a na terminálech. Odevzdáno bylo několik ostrovů v Panamské zátocce za účelem vybudování námořních základen (viz smlouva Cass-Herran). Nová Granada musela převést práva ze železniční společnosti na Spojené státy a zaplatit škody a újmy způsobené společností a americkým občanům.

Pro stvrzení těchto podmínek byla dne 10. září 1857 podepsána Cass–Herránova smlouva. Ve smlouvě, mající osm článků, Nová Granada uznávala svou vinu a zavázala se k zaplacení necelých 413 000 dolarů ve zlatě. Zároveň souhlasila s použitím 35. článku smlouvy Mallarino-Bidlack, podle níž měly Spojené státy povinnost chránit Panamu v případě nepokojů ohrožení neutrality, volného obchodu atd.

¹⁹Gerstle Mack, op. cit., 153.

Tento pakt dovoľoval USA používať zbrane na panamském území a zasahovať do všetkých sebemenších náznakov vzpoury či nepokojů, což pro ně mělo na začátku 20. století neocenitelný význam.

Nová Granada neuznala sedmý článek, ve kterém se pojednávalo o nákupu a skladování uhlí a o výstavbě mol a budov sloužících Američanům k obchodu, přičemž Američané požadují osvobození od daní. Svě zamítnutí vysvětlila tím, že za účelem zachování míru na panamské transoceánské cestě nemůže tento fakt přijmout, protože by nebyl v souladu s mezinárodním právem, které zaručuje na území neutralitu a rovnost mocností.

Uvádíme část Cass–Herranovy smlouvy:

Preamble:

„Spojené státy americké a Republika Nová Granada s touhou upravit nároky občanů uvedených států vůči Nové Granadě a upevnit vzájemné porozumění, jež mezi těmito dvěma republikami úspěšně trvá, za tímto účelem jmenovali a svěřili plnou moc pověřeným osobám, a to konkrétně prezident Spojených států Lewisu Cassovi, státnímu sekretáři, a prezident Nové Granady generálu Pedrovi A. Herranovi, zvláštnímu vyslanci zplnomocněnému zastupovat tuto republiku ve Spojených státech. Tito se po vzájemném předložení svých plných mocí, jež byly shledány v náležitě formě, dohodli na následujícím znění:“

1. Článek

„Korporace a společnosti, které jsou vlastněny občany, by měly do 1. září 1859 předložit Ministerstvu zahraničí ve Washingtonu nebo velvyslanci Spojených států v Bogotě výměr škody na majetku, a to především ten, který se týká nároku na uhrazení škody způsobené při nepokojích v Panamě dne 15. dubna 1856, za něž uvedená vláda Nové Granady uznává svou odpovědnost, která vyplývá z jejího práva a povinnosti udržovat mír a pořádek v okolí železniční trasy. Výměry škod mají být předloženy radě komisařů, složené ze dvou členů, z nichž jeden bude pověřen vládou Spojených států a jeden vládou Nové Granady.“

„V případě úmrtí, neúčasti nebo nezpůsobilosti kteréhokoliv z komisařů nebo v případě nečinnosti či pozastavení činnosti kteréhokoliv z komisařů musí příslušná vláda, a to buď vláda Spojených států, nebo vláda Nové Granady či velvyslanec Nové Granady ve Spojených státech jednající v souladu s jejími pokyny okamžitě nahradit neobsazené místo, které takto vzniklo.“²⁰

²⁰ Bevens op. cit., , 889.

„Tímto způsobem jmenování komisaři se do devadesáti dnů od výměny ratifikací této úmluvy sejdou v městě Washington a před samotným výkonem pověření složí a podepíší slavnostní slib, že pečlivě prozkoumají a nestranně rozhodnou ve spravedlnosti a rovnosti o všech nárocích, které jim budou předloženy v souladu s ustanoveními této vlády Spojených států. Tento slib bude zahrnut do záznamů o jejich činnosti.“

„Komisaři následně ustanoví soudce, který rozhodne v případě či případech, kdy se budou jejich názory lišit. Neshodnou-li se na tomto výběru, určí soudce velvyslanec Pruska ve Spojených státech, kterého tyto nejvyšší smluvní strany přizvou, aby jmenování provedl, a jehož výběr bude pro obě strany konečný.“²¹

Smlouva byla rozšířena a prodloužena o sedm let později, smlouvou Seward–Murillo.

1. Článek

„Nejvyšší smluvní strany se dohodly, že časové omezení ve výše uvedené úmluvě pro ukončení komise bude prodlouženo o dobu nepřesahující devět měsíců od výměny ratifikačních listin této úmluvy, přičemž se dohodly, že nic z tohoto článku žádným způsobem nemění ustanovení výše uvedené úmluvy a že smluvní strany znovu jmenují komisaře a znovu bude zvolen soudce, a to způsobem a s povinnostmi a pravomocemi popsány v uvedené předchozí úmluvě.“²²

V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století začaly výnosy dráhy pomalu klesat. Vliv na tento propad měla nejprve občanská válka v USA a poté dokončení výstavby transkontinentální pacifické železnice, kterou se dalo dojet z New Yorku až do San Francisca.

Transpanamská železnice byla nakonec prodána společnosti budující průplav. Díky ní byla stavba středoamerického průplavu v mnohém ulehčena.

²¹Bevans op. cit., , 889.

²²Ibidem., 894.

2.2.2 Spojené státy po občanské válce, pád a vzestup ekonomiky

Občanská válka známá pod názvem „Válka Severu proti Jihu“ zuřila ve Spojených státech v letech 1861–1865 a byla příčinou zpomalení ekonomiky USA. Následky válečných operací měly pro jižní plantážní zemědělství fatální důsledky. Cesta Spojených států k většímu významu ve světové politice i ekonomice vedla přes integraci amerického jihu do ekonomiky celé unie. Naopak severní část USA se svým rozvinutým průmyslem měla předpoklady financovat poválečnou rekonstrukci země. Po splnění tohoto úkolu se USA začaly intenzivně zajímat o možnosti ekonomického pronikání na jih od svých hranic, které slibovaly bohaté výnosy a ovládnutí oceánského trhu.

Již prezident Andrew Johnson chápal užitečnost navázání užších vztahů s Granadskou konfederací a vyslal v roce 1867 svého zástupce Petera Johna Sullivana, vojáka a právníka, aby hájil americké zájmy. Sullivan se snažil dosáhnout s novogranadskou vládou nového ujednání, v němž by byla stanovena plocha průplavového pásma o šíři 12 milí, s neutrálními vstupními terminály a společnou obranou kanálu a rovněž by byla zajištěna neutralita, již zmíněná ve smlouvě Mallarino–Bidlack.

K hladkému průběhu jednání měl Sullivanovi dopomoci incident ze září 1867, kdy byli napadeni čtyři Američané v Cartagene a dva z nich útok nepřežili. Novogranadský senát požadované podmínky zamítl. Smlouva tudíž nebyla přijata.

V roce 1868 byl vyslán Caleb Cushing, profesor, politik a diplomat. Ten se měl opět pokusit dojednat jasná pravidla výstavby a následného použití průplavu. Cushingovy podmínky se od požadavků jeho předchůdce lišily. Požadoval šíři průplavového pásma 20 mil, rozdělení do spravedlivých částí pro obě vlády tak, aby jednu spravovala místní vláda a druhou USA a po sto letech od dokončení průplavu by Američané navrátili svou část bezplatně Nové Granadě. Nové podmínky se ale s neúspěchem setkaly rovněž. Toto zamítnutí vyvolalo protesty ze strany obyvatel Panamské šíje, ti totiž začali spatřovat v samostatnosti svoji budoucnost.

Ulysses Simpson Grant se řadil mezi nejproslulejší generály bojující v Občanské válce a později se stal i prezidentem. v roce 1852 překročil Grant, ještě jako kapitán, se svou jednotkou Panamskou šíjí, jeho útvar dostal tehdy rozkaz přesunout se na tichomořské pobřeží Unie.²³ V rámci přesunu si uvědomil problém, který nastal při přepravě vojenského materiálu, a začal vážně uvažovat o potřebě výstavby vodní trasy řešící tento problém. Názor

²³ Opatrný, op. cit., 55.

pak vyjádřil už jako prezident ve svém poselství o stavu unie do Senátu a Kongresu dne 6. prosince 1869.

„Vždy jsem cítil, že nejužší vztahy by se měly pěstovat mezi republikou Spojených států a všemi nezávislými národy tohoto kontinentu. Rozhodně by stálo za úvahu, zda by pro zajištění užších vztahů – přátelských, obchodních i jiných, nemohly být mezi námi a nimi výhodně uzavřeny nové úmluvy.“

„Záležitost meziocéánského kanálu spojujícího Atlantský a Tichý oceán přes Dariénskou šíji je rozhodně věcí, ve které hraje obchod významnou roli. Náš vyslanec v Kolumbii již dostal pokyny, aby u této vlády usiloval o získání pravomoci provést průzkum za účelem zjištění proveditelnosti takového projektu.“²⁴

Byl to Stephen Augustus Hurlbut, generál, politik a diplomat v jedné osobě, který byl vyslán reprezentovat novou vládu prezidenta Granta. Nápomocní mu tehdy byli panamští úředníci, neboť na výstavbě průplavu právě Spojenými státy měli sami velký zájem.

Novogranadský senát nakonec přijal k projednání požadavky dané již C. Cushingem a navíc nabídl další, pro Ameriku výhodné podmínky: volný průjezd americkým lodím, právo postavit a mít pod kontrolou přístavní hráze a loděnice po obou březích.

Ani tyto podmínky ale nakonec nebyly většinou novogranadských senátorů přijaty a Smlouva Mallarino–Bidlack platila až do roku 1903.²⁵

Další významnou osobností v dobách administrativy prezidenta Granta byl ministr zahraničí Hamilton Fish, známý jako rozvážný politik a výborný taktik. Po občanské válce, v níž Amerika přišla o desetitisíce vojáků, si uvědomoval, jak opatrně se na mezinárodní scéně musí pohybovat. Bylo to období, kdy podnikatelské kruhy Velké Británie a Francie hleděly na Latinskou Ameriku jako na příležitost k novým investicím.

V té době se otevřely technické, finanční i politické podmínky pro výstavbu průplavu mezi Tichým a Atlantským oceánem. Velká Británie byla největší námořní velmocí doby a měla na území Latinské Ameriky významnou pozici. Fish si její síly byl vědom, a proto jen váhavě vysílal skupiny vědců a inženýrů zkoumajících nejvhodnější místo pro průplav. Záměrně se držel zpátky, aby USA nemohly být nařčeny z porušování Clayton–Bulwerovy smlouvy, protože se obával eventuálního konfliktu s britskou stranou.

Nutno podotknout, že Američané zpočátku vůbec neuvažovali o stavbě průplavu na panamském území, ale na hranicích mezi Nikaragou a Kostarikou. Dříve se hovořilo i o variantě Dariénské a Tehuantepecké, ty byly však po krátkých debatách zavrhnuty.

²⁴Richardson J.D. a compilation of the messages and papers of the presidents, Authority of Congress, Washington 1900, Vol. VII., First Antal message, str. 32-33

²⁵Gerstle Mack, op. cit., 157- 158.

Zvrat v odtažitém chování Spojeného království přinesl rok 1872. Britové začali v hojném počtu vysílat různé průzkumné výpravy do Nikaraguy a Američané se začali obávat narušení svého obchodu a bezpečnosti.

Americký velvyslanec v Nikaragui, Riott, v návaznosti na tuto skutečnost prohlásil:

„... velké investice evropských mocností do mezoceánské dopravy by znamenaly nejen narušení amerického systému, ale i vztahů mezi USA a Nikaragou.“²⁶

Reakcí ministra zahraničních věcí Nikaraguy na tento projev bylo ujištění, že neuzavřou žádnou dohodu, která by kdy mohla narušit zájmy USA. Američanům v té souvislosti nabídl, aby vyslali do země takové výpravy, které by zkoumaly vhodnost území jako trasy pro středoamerický průplav.

Výpravy začaly přijíždět do země. Vracely se s větším či menším neúspěchem. Až teprve Edward Phelps Lull, fregatní kapitán amerického námořnictva, dokončil svou výpravu úspěšně a předal materiály, jež zmapovaly trasu vedoucí přes řeku San Juan do Nikaragujského jezera a dále po řece Rio del Medio až do Tichého oceánu.

Výsledná zpráva byla předložena komisi generála Andrewa Humpreysa, velitele ženijního sboru americké armády, a kontraadmirála Daniela Ammena. Komise měla být pouze pasivním orgánem zkoumajícím podklady výprav. Ammen se s touto funkcí nesmířil a snažil se vytvářet takové podmínky, které by dovolovaly nadále zkoumat danou oblast dalšími výpravami vysílanými námořnictvem.

Americká ekonomika v diskutované době rovněž zažívala období růstu, charakterizované zejména budováním železnic a realizací dalších možných podnikatelských příležitostí. Některé investice přerozdělované na evropských burzách směřovaly právě sem, evropští investoři věřili v budoucí výnosy a ve zhodnocení svých prostředků. Když po krachu na Vídeňské a dalších světových burzách roku 1873 začali investoři své investice stahovat, optimistické vyhlídky investic do železnic náhle vystřídaly vyhlídky pesimistické. Příliv zahraničního kapitálu ustal. Nedostávalo se potřebných peněz pro financování a investiční aktivity byly utlumeny.²⁷ Komise a výpravy byly tehdy tudíž redukovány.

I zde se opět ukázala obezřetnost a předvídavost ministra Fische, který nebyl stoupencem expanzionalistické politiky a snažil se zabránit konfliktům v zahraniční oblasti.

Až v roce 1875 se sešla Ammenova komise a opět se začalo diskutovat o středoamerickém kanálu. Tehdy zůstaly na programu pouze dvě varianty, panamská a nicaragujská. Fish o rok později začal vést jednání s dalšími vládami, které měly zájem podílet se na výstavbě průplavu. Uvědomoval si, že výstavba kanálu pouze jedním státem by

²⁶Opatrný, op. cit., 60.

²⁷<http://www.investujeme.cz/prvni-celosvetova-krize-1873-pricina-a-nasledky/>

byla přinejmenším riskantní. Oslovil proto britského velvyslance ve Washingtonu Edwarda Thortona a také velvyslance německého, francouzského a holandského.

Nutno podotknout, že se jednalo stále v období, kdy Nikaragua a Kostarika vedly spor o jižní břeh řeky San Juan²⁸ a v USA bylo před prezidentskými volbami. Tyto situace přispěly k odložení jednání. Dále také Nikaragua nesouhlasila s několika body úmluvy například s mezinárodní neutralitou, která by mohla ohrozit nicaragujskou suverenitu, a proto byla myšlenka průplavu opět odložena na neurčito.

²⁸ Opatrný, op. cit. 63.

2.2.3 Francouzská éra

Francie věnovala velkou pozornost Latinské Americe. Měla zde několik kolonií, Francouzskou Guayanu a několik ostrůvků v Karibské oblasti (Martinik a Guadalupe). Svoji snahu ale Francouzi upírali zejména směrem k Mexiku, kde se snažili několikrát intervenovat. Výsledkem bylo Druhé mexické císařství, (1864-1867) – Francouzi chtěli získat politický a ekonomický vliv v Mexiku, ale jejich pokus o intervenci skončil neúspěchem.

Francouzskou pozornost upoutal až podnikatel Ferdinand De Lesseps, který vyhrál se svou společností soutěž o výstavbu průplavu na území Suez. Narodil se roku 1803, pracoval jako diplomat v Lisabonu, Barceloně, Tunisu, Káhiře atd. a později pak na ministerstvu zahraničních věcí. Díky práci na ministerstvu získal značné množství konexí, jež mu posléze umožnily úspěšně vybudovat Suezský průplav mezi Středozemním mořem a Indickým oceánem.

Kongres z roku 1875 v Paříži s sebou přinesl založení společnosti Societe Civile International du Canal Interocéanique. Ta dostala za úkol prozkoumat a zjistit, jaké jsou na středoamerickém území k výstavbě transoceánského průplavu podmínky a rozhodnout o nejlepší trase.

Jako první byl na místo vyslán francouzský inženýr Lucien Napoleon Bonaparte-Wyse. Měl k dispozici inženýry, geology a další odborníky, jejichž výzkum měl pomoci vyhodnotit situaci a vyhotovit zevrubnou zprávu, jaká by umožnila stavbu uvedeného kanálu. Bonaparte-Wyse předpokládal dokončení finální zprávy za několik týdnů. Kvůli přírodním podmínkám²⁹ se práce ale zkomplikovala a byla vyhotovena až za dva roky.

Lesseps, jako prezident pařížské zeměpisné společnosti stojící u zrodu Societé Civile International du Canal Interocéanique, pak svolal roku 1879 mezinárodní kongres, kde představil své plány. i přes kritické námitky Američanů, kteří navrhovali výstavbu v nikaragujské části (ta měla být podle obecného mínění méně nákladná), byla drtivou většinou schválena cesta panamská. Jelikož byl Lesseps úspěšným stavitelem Suezského průplavu, oponovala mu jen malá část geologů, hydrologů a inženýrů. Proto byl jeho názor přijat a shledán nejrozumnějším a nejlepším.

Roku 1880 byla Lessepsovi předána zpráva, analyzující nejvhodnější cestu pro středoamerický průplav, a plán výstavby. Byla odkoupena Panamská železniční společnost a s výstavbou se mohlo pomalu začít.

²⁹Tropické pralesy pokrývající značnou část Panamy byly během období dešťů líhni milionů moskytů a jiného hmyzu, který byl nositelem žluté horečky a malárie, vlhkost ztížila práce schopnost nejen badatelům, ale i strojům, dále komplikovaly práci lokální záplavy. Opatrný, op. cit., 70.

Práci na průplavu odborníci vypočítali na osm let, Lessepsovi se tato doba zdála příliš dlouhá, zkrátil ji tedy o dva roky, na pouhých šest let, a tak snížil i předpokládané náklady. Tímto krokem zvýšil výnosy, a tudíž i zájem o investice do transoceánské stavby, kterou úspěšně prezentoval téměř po celém světě.

První výroční zasedání k začátku výstavby průplavu se konalo roku 1882. Lesseps si na něm pochvaloval hladký začátek prací, tajil ale počínající nejistotu společnosti plynoucí z otázek financování a dalších technických otázek kolem stavby. Popisované tenze způsobily odstoupení několika společností, neboť si uvědomovaly, že tento plán je nerealizovatelný.

Již v roce 1885 se odstoupení ukázalo jako prozřetelné. Lesseps musel řešit nedostatek financí, záplavy na řece Chagres, žlutou zimnici a malárii, najevo vycházely nečisté machinace a lži, kterými Lesseps zásoboval své posluchače. Dalším výdajem už tak zruinované společnosti se posléze stalo i podplácení novinářů a politiků vystupujících ve prospěch společnosti před celým světem. Problémem bylo i panamské povstání, jímž místní obyvatelé žádali jistou autonomii. Povstání bylo vládními jednotkami nakonec potlačeno.

Na výstavbě průplavu se podíleli francouzští technici významných jmen, byl jím Philippe Jean Bunau-Varilla, francouzský inženýr, který v roce 1882 odešel z Francie, aby svůj život zasvětil Panamskému průplavu. Později na krátkou dobu zastával funkci diplomatického zástupce Panamy ve Spojených státech. Po neúspěchu společnosti se z něj stal významný lobbista s velkým podílem na prodeji společnosti Američanům a na uzavření smlouvy mezi Panamou a USA.

Dalším významným inženýrem, kterého je třeba zmínit, byl Alexander Gustav Eiffel, francouzský architekt a konstruktér Eiffelovy věže. Dorazil do Panamy koncem roku 1887 a vypracoval plány na výstavbu zdymadel, která měla stavbu zachránit. Jakmile ale padla společnost, „padl“ i Eiffel. Uvěznili ho na dva roky. Po propuštění bylo jeho jméno očištěno, nikdy však již nedosáhl zpět své původní prestiže.

V roce 1888 se francouzská vláda vyjádřila proti Compagnie Universelle, a tím zpečetila i její pád. Byl ustanoven likvidátor, který pomalu „rozpuštěl“ celou společnost a zastavil práce na průplavu.

Lucien N. B. Wyse byl pověřen francouzskou vládou, aby jednal s novogranadskými zástupci o prodloužení koncese. Ta mohla pomoci udržet společnost v takovém stavu, který by jí zaručil aspoň nějakou likviditu. Koncesi se nakonec podařilo prodloužit a vznikla nová společnost, Compagnie Nouvelle du Canal de Panamá, přebírající činnost jako správce konkursní podstaty. Lesseps a jeho spolupracovníci byli obžalováni ze zpronevěry a porušení

důvěry a byli odsouzeni k vězením a pokutám. Lesseps nakonec kvůli špatnému zdravotnímu stavu trest nenastoupil a v roce 1894 zemřel. Jak je již výše uvedeno, za neúspěchem společnosti stála především Lessepsova umíněnost, která nechtěla upustit od představy kanálu na úrovni oceánů. Smlouvy s ostatními firmami byly nevýhodné a konečně i úplatky, které se časem zvyšovaly a dosahovaly až několika stovek milionů, také přispěly k jejímu krachu. Obraz Societe Civile International du Canal Interocéanique skončil v celosvětovém podvědomí neslavně, jako lež, přetvářka a korupce. Konec francouzské účasti na výstavbě kanálu se stal počátkem obnovení opětovného zájmu o stavbu středoamerického průplavu ze strany Spojených států.

2.2.4 Spojené státy americké a výstavba průplavu

Američané viděli v Lessepsově společnosti hrozbu oslabení svého vlivu na kontinentě a porušení Monroeovy doktríny i přesto, že byl kanál budován soukromou společností bez vojenského zázemí. Nicméně krize v USA zapříčinila, že Spojené státy nebyly schopny vyvíjet větší vliv.

Zde si uvedme příklad z druhého poselství prezidenta Rutherforda Bircharda Hayese o stavu Unie do Senátu a Kongresu z 2. prosince 1878, ve kterém se objevuje optimismus, jehož příčinou byl postupný rozkvět hospodářství a díky němuž si USA mohly dovolit větší zásahy do mezinárodní politiky, speciálně u svých latinskoamerických sousedů.

„Jsme v míru s ostatními národy. Naše postavení na mezinárodním poli se značně pozvedlo a je dnes silnější než kdy předtím. Hojná úroda odměnila pracující, ty, kteří obdělávali půdu, naše dílny a továrny se znovu oživily a věří se, že všeobecná prosperita, která byla v posledních letech průměrná, má tendenci postupně narůstat...“³⁰

„...S Brazílií a s republikami Střední a Jižní Ameriky se podnikají kroky kužšímu navázání obchodních styků. Opět byly navázány i diplomatické vztahy s Kolumbií a Bolívií.“³¹

Severoamerický optimismus vůči Latinské Americe dokládá i třetí poselství o stavu Unie prezidenta Hayese z 1. prosince 1879.

„Diplomatické vztahy s Kolumbií jsou díky příjezdu jejich vyslance do Spojených států opět plně obnovené. Můžeme rozhodně mluvit o štěstí, protože otázka meziocéánského kanálu nedávno získala nový a významný aspekt a nyní je předmětem diskuzí se státy Střední Ameriky, přes jejichž území by tento kanál v případě nikaragujské cesty musel vést.“

„Věříme, že osvícené vedení tamějších států pochopí, že počáteční potíže nepřející tomuto dílu brzy ustoupí prospěchu, jenž by přinesl prosperitu nejen jejich vlastním občanům a občanům Spojených států, ale i obchodu celého civilizovaného světa. Není pochyb o tom, že pokud toto dílo bude uskutečněno pod ochranným patronátem Spojených států a s uspokojujícím zabezpečením práva využívání a bezpečnosti ze strany vlád Střední Ameriky, bude kapitál pro jeho dokončení ochotně poskytnut touto zemí a Evropou, ovšem v případě neposkytnutí těchto záruk se stane nedosažitelným.“³²

V Hayesových projevech můžeme vidět stoupající sebevědomí a důvěru v USA. Byl si vědom, že průplav bude jednou patřit ke stavbám přispívajícím k usnadnění světového

³⁰Richardson, op. cit., Vol VII., 492.

³¹Ibidem, 497.

³²Ibidem, 569-570.

obchodu, a proto každý rok ve svých poselstvích o stavu Unie do obou komor dlouze zmiňoval nutnost transoceánské cesty.

Citujme další příklad ze zprávy věnované problematice průplavu ze dne 8. března 1880, již Hayes zaslal do Senátu:

„Dále, ve shodě s usnesením Senátu, považuji za náležité stručně vyjádřit svůj názor na politiku Spojených států ve věci vybudování meziocéánského kanálu kteroukoliv cestou přes americkou šíji.“

„Politika této země tkví v držení kontroly nad kanálem. Spojené státy nemohou souhlasit s předáním této kontroly jakékoliv evropské mocnosti nebo jakémukoliv spolenectví evropských mocností. Pokud existující smlouvy mezi USA a jinými národy nebo pokud svrchovaná práva nebo vlastnictví jiných národů stojí v cestě této politice, musí být podniknuty příslušné kroky formou spravedlivého a liberálního projednání, které bude propagovat a zajistí americkou politiku v této věci a zároveň ošetří práva národů, jež tím budou dotčena.“

„Kapitál investovaný společnostmi nebo občany jiných zemí do takového díla musí ve velké míře usilovat o ochranu ze strany jedné či více světových velmocí. Žádná evropská země nemůže takovou ochranu poskytnout bez určitých opatření na tomto kontinentě, což Spojené státy považují za absolutně nepřipustné. Pokud se spoléhá na ochranu Spojených států, Spojené státy musí vykonávat takovou kontrolu, jež umožní dané zemi chránit své národní zájmy a dodržovat práva těch, jejichž soukromý kapitál by byl vložen do tohoto díla.“

„Meziocéánský kanál přes americkou šíji především změní geografické vztahy mezi atlantským a pacifickým pobřežím Spojených států a mezi Spojenými státy a zbytkem světa. Bude to námořní hlavní třída mezi pobřežím Atlantského a Tichého oceánu a prakticky součástí pobřeží Spojených států. Už jenom náš obchodní zájem v této věci je větší než zájmy jakékoliv jiné země. Každá jiná velmoc by za podobných okolností rovněž prosazovala oprávněnou kontrolu nad dílem tak úzce spjatým a životně důležitým pro jejich zájmy a bohatství.“

„Bez dalšího zdůrazňování toho, na čem se můj názor zakládá, v závěru znovu uvádím, že je právem i povinností Spojených států prosazovat a udržovat si takový dohled a autoritu nad jakýmkoliv meziocéánským kanálem přes šíji propojující Severní a Jižní Ameriku, protože takové počínání chrání naše národní zájmy.“³³

³³Richardson, op. cit., Vol VII, 585-586.

„ Jsem si zcela jist, že právě toto bude shledáno nejen jako slučitelné, ale dokonce jako podporující nejširší a nejtrvalejší výhodu pro obchod a civilizaci.“³⁴ (tátož zpráva byla zaslána do Kongresu v odpovědi na rezoluci z 10. února).

Ačkoliv prezident mluvil o kontrole, nemohl úplně napadnout vlastnictví a obchodní aktivity soukromých evropských zájmů, pouze jejich ochranu vojenskými prostředky. Naznačil, že taková ochrana nesmí být tolerována a že práva USA na koncesi kanálu se opět přezkoumají a vydají ke schválení, protože se jedná o zájem národní ochrany.³⁵

I Hayesovo čtvrté poselství o stavu Unie do Senátu a Kongresu z 6. prosince 1880 opět hovořilo o vztahu USA a Kolumbie a v zásadních otázkách se podobalo předchozímu poselství. Hayes zde především zdůrazňoval:

„Následná úvaha nade vše potvrdila názor, že je právem i povinností Spojených států prosazovat a udržovat si takový dohled a autoritu nad jakýmkoliv meziocéánským kanálem přes šíji propojující Severní a Jižní Ameriku, protože takové počínání chrání naše národní zájmy.“³⁶

Hayesův ministr zahraničních věcí James Gillespie Blaine, později přezdívaný novináři jako „Jingo Jim“, kvůli své silné averzi proti evropským aktivitám na kontinentu,³⁷ usiloval o zrušení Clayton-Bulwerovy smlouvy ze strany Spojených států. Podle jeho mínění smlouva porušovala Monroeovu doktrínu a stála v cestě exkluzivní kontrole kanálu. Možnost vzít tento požadavek v potaz vyvstala, když Nová Granada přistoupila na několik doplňujících bodů v rámci nové smlouvy o neutralitě plánovaného kanálu. Ty mohly nahradit nebo doplnit smlouvu Mallarino-Bidlack. Blaine poté podal zprávu, že úřad USA považuje ochranu kanálu za svou jedinou povinnost.

Britský ministr měl však námitky a navrhl tedy revizi Clayton-Bulwerovy smlouvy. Zdála se mu být zastaralá a navíc usoudil, že se každopádně nebude vůbec zabývat Panamou. Debata o smlouvě trvala několik měsíců a skončila bezvýsledně roku 1883. Blaine byl poté nahrazen.

Blaine nicméně představil i několik nových důležitých principů požadovaných od Spojených států, a to za účelem přiblížení země k otázce kanálu v Latinské Americe. Usiloval o nové pojetí Monroeovy doktríny jako o „injekci“ proti jakékoliv evropské moci pletoucí se do amerických záležitostí a zahrnující kontrolu tak významné strategické cesty. Zdůraznil také vojenské důvody doktríny.

³⁴Richardson, op. cit., Vol. VII., 585-586.

³⁵Conniff, op. cit., 46.

³⁶Richardson, op. cit., Vol. VII., 611.

³⁷Conniff op. cit., 47.

Podle historičky Mary Wilhelminy Williams, žijící na přelomu 19. století, která se zabývala Latinskou Amerikou, si Spojené státy americké nárokovaly právo na kontrolu průplavového pásma za účelem vlastní ochrany. Dále chtěly nabídnout takovou kontrolu kanálu, která by respektovala neutralitu.³⁸

Až koncem osmdesátých let se hospodářská a politická situace v USA zlepšila. Francouzská společnost začala pomalu krachovat, a Spojeným státům se tak naskytla možnost zasahovat do výstavby průplavu ve Střední Americe. Osmdesátá léta 19. století je také možné všeobecně označit za dobu amerického rozmachu, ve které vznikaly velké monopolní společnosti, např. Standard Oil and co., jež vlastnil John Rockefeller, významný americký podnikatel. Vznik monopolu vedl k nespokojenosti a stávkám a stal se předzvěstí nové krize americké společnosti.

Jeho příčinou bylo i hledání nových trhů mimo USA. Výhoda se nabízela v exportu průmyslového zboží do Latinské Ameriky a importu surovin ze zemí, které je nedovedly samy zpracovat. Změna americké zahraniční politiky byla předmětem širokého zájmu. Opět vyvstal silící názor panamerikanismu, hnutí zdůrazňující společné zájmy a rysy společnosti států na americkém kontinentě. Souvisel s Monroeovou doktrínou, ta zamýšlela politickou a hospodářskou jednotu na celém kontinentu s rozhodující rolí Spojených států. Velkým zastáncem této myšlenky byl právě James G. Blaine.

V roce 1884 informoval prezident Chester Alan Arthur Kongres o smlouvě s Nicaraguou zdůrazňující požadavek současných a budoucích politických a materiálních zájmů Spojených států. Jako důvod uváděl vnitřní potřeby USA, nutnost zřízení rychlého a levného námořního spojení mezi východním a západním pobřežím a potřebu expanze amerického zahraničního obchodu, čímž by se zkrátila cesta vývozu některých komodit o více než dvě tisícovky kilometrů. Arthur se domníval, že nejlepším řešením by bylo, kdyby se výstavby průplavu ujala americká armáda. Jako důvod uvedl významné zlevnění stavby. Zároveň tím usiloval o nejvýhodnější podmínky pro USA.

Po Arthurově odchodu prezident Grover Cleveland navrhl přezkoumání smlouvy a následně ji odmítl. Zamítnutí smlouvy zdůvodnil rizikem zapletení USA do mezinárodních sporů Střední Ameriky a potvrdil dostačující množství nově budovaných železničních tras z východu na západ, o čemž svědčí jedna z částí v jeho prvním poselství o stavu Unie z 8. prosince 1885 do Kongresu, kde vyjadřoval na jednu stranu kladný názor vůči průplavové politice a potřebě výstavby průplavu (pro zlepšení celosvětového obchodu) a zdůrazňoval, že se USA o tuto problematiku zajímají více než padesát let. Uvědomoval si, že tehdejší doba

³⁸Conniff, op. cit, 48.

pokroku si žádala stavbu tohoto měřítka a zároveň varoval před problémy, kterou by toto dílo přineslo svému majiteli.

„Jakákoliv cesta vystavěná přes bariéru rozdělující dva největší námořní prostory na světě musí být pro svět prospěšná – pro lidstvo důvěryhodná, nesmí existovat šance, že by ji ovládla jediná mocnost, ani že by se stala výzvou k projevům nepřátelství, ani odměnou za bojechtivé ambice. Závazek kombinující vybudování, vlastnictví a provozování takového díla touto vládou s útočnou a obrannou aliancí chránící tuto stavbu spolu s cizím státem, se kterým budeme sdílet odpovědnosti a práva, je dle mého názoru v rozporu s takovým univerzálním a neutrálním využíváním, jenž je cílem projektu, a navíc by zahrnoval opatření k jeho realizaci nad rámec našeho národního politického zřízení či současných prostředků.“³⁹

Zmiňoval také prezidenta Arthura, který o výstavbě kanálu jednal neúspěšně s Nikaraguou. On se naopak přikláněl k Tehuantepecké trase.

Největší obavy mu působila otázka neutrality kanálu a s tím související i bezpečnost USA. Protože výstavba průplavu byla plánována na území Střední Ameriky, angažovanost USA by mohla způsobit ohrožení pozice na kontinentě. Uznával, že Spojené státy jsou nejvhodnějšími kandidáty, věděl však, že prozatím nedisponují dostačujícími prostředky potřebnými k závaznému angažování do výstavby tohoto podniku.

„... nejsem zastáncem politiky získání nového a vzdáleného území nebo začlenění vzdálených zájmů mezi naše vlastní.“⁴⁰

Podnikatelé a významné obchodní skupiny s tímto krokem nesouhlasili a založili v roce 1887 společnost Maritime Canal Company, vedenou newyorskými podnikateli. Nicaragujská vláda poskytla společnosti koncesi na výstavbu kanálu a ta se následně pokusila o získání podpory ze strany amerického Kongresu, aby nemusela žádat nikaragujskou vládu o finanční spoluúčast. Clevelandova vláda byla proti. V opozici vůči vládě vystoupil 19. prosince 1889 George F. Edmunds z Vermontu s tvrzením:

„Úřad Spojených států se bude muset podívat s vážným znepokojením a nesouhlasem na jakýkoliv evropský stát, který by chtěl postavit a kontrolovat jakýkoliv průplav přes Dariénskou šíji nebo přes Střední Ameriku, a budou muset považovat jakékoliv spojení nebo kontrolu za ohrožující akt vůči americkému právu a zájmům, jako hrozbu jejího blahobytu.“

³⁹Richardson, op.cit., Vol. VIII., 327-328

⁴⁰Idem.

*Tímto žádám prezidenta Spojených států, aby předal toto vyjádření Kongresu a úřadům vlád evropských zemí.*⁴¹

Na jeho slova reagoval i John Sherman z Ohia a varoval, že všechny velké země jako Velká Británie a Francie se chtějí podílet na výstavbě tohoto díla a i když se francouzská vláda distancovala od Lessepsova podniku, tak to byla právě ona, která mu v době krachu finančně vypomohla. Z jeho názorů můžeme pochopit, že ačkoli byla tato smlouva uzavřena pouze mezi americkými podnikateli a nikaragujskou vládou, bylo třeba z části zapojit i americkou vládu, protože pokud by byla výstavba úspěšně dokončena, byla by velká škoda nemít z ní podíl vynášející zisky.⁴²

Oba senátoři byli zastánci aktivní účasti Spojených států v zahraniční politice a v záležitostech svých jižních sousedů. Byli tady ovšem i tací, kteří nesouhlasili s jejich názory „americké výlučnosti“. Mezi ně patřil např. Wilkinson Call, senátor zastupující Floridu.

„Pokud je zde nějaké tvrzení, které ospravedlňuje svými argumenty a náležitými úvahami jakékoliv dílo, které by v dobrém slova smyslu obohatilo lidstvo, nemůžu dále přihlížet, jak je ničeno těmito názory.“

„Konstrukce kanálu přes Panamskou šíji je totiž dílo, které může přinést bohatství každému člověku na světě. Potom tedy nechápu, že americký úřad vkládá překážky všem jiným evropským mocnostem či monarchiím, aby se podílely na stavbě tohoto díla, protože tímto v každém případě ztrácí soudnost.“

„Monroeova doktrína byla přisuzována naprosto jinému úkolu a měla zabránit, aby evropské mocnosti opět nekolonizovaly na západní hemisféře. Naše země je dostatečně silná ke vzpření se beze strachu a bez většího úsilí. Může kontrolovat diplomatické záležitosti, ale bez zabraňování nebo blokování výstavby tak obrovského díla potřebného k celosvětovému obchodu, mající za účelem zlevnění zboží každodenní potřeby lidského konzumentarismu, jež je využíváno každým člověkem v této zemi a v ostatních zemích.“

„Proč nemůže být vystavěn Panamský kanál? Narušuje to moc této země? Narušuje to jakoukoliv z místních politik? Roste tak moc francouzského úřadu nebo nějakého jiného či omezuje to rozšíření republikánských institucí nebo jejich sympatizantů? Jejich vliv v podstatě neznamená nic. Domnívám se, že pokud připustíme názor nesouhlasící s výstavbou průplavu jakoukoliv evropskou mocností, vrátíme se zpět do času barbarů.“⁴³

⁴¹Mills Miller, op. cit., Vol. III., George F. Edmunds 19. December, European Connection with Isthmian Canal, 349-350.

⁴²Ibidem, 350.

⁴³Ibidem, Wilkinson Call, 5. January, European Connection with Isthmian Canal, 350-351

V roce 1889 ve Washingtonu svolal ministr zahraničí a stoupenec Monroeovy doktríny John Blaine panamerickou konferenci. Jako první bod jednání stanovil celní unii mezi státy amerického kontinentu, a to zejména kvůli námořnímu a železničnímu spojení, ochraně obchodních značek a možného zřízení společných stříbrných peněz. Dalšími body jednání byly politické otázky: arbitráž mezi americkými státy a kodifikace mezinárodního práva a uzavírání recipročních smluv.

Ze stran zástupců latinskoamerických zemí byly body přijaty v redukované podobě. Nadějně se jevila myšlenka vybudovat meziamerickou železnici, meziamerické banky a vytvořit obchodní výbor zabývající se studiem možností rozvoje obchodních styků na kontinentě. Kongres přinesl Američanům sice velmi omezené úspěchy, i ty však znamenaly pro latinskoamerickou společnost ukázkou americké síly.

V době jednání kongresu byla uzavřena další úmluva mezi USA a Kolumbií o vydávání zločinců, Walker-Restepro z roku 1890, která měla 13 článků. Hlavním předmětem bylo vydávání zločinců za trestný čin určený ve výše zmiňované smlouvě na území jejich jurisdikce. Zločiny, za něž bylo přiznáno vzájemné vydání, byly vražda a pokus o vraždu, zháňství, padělání peněz, zpronevěra, loupež, znásilnění, pirátství atd.⁴⁴

Námořní politiku v té době ovlivnil svými názory Alfred Thayer Mahan, kontraadmirál americké válečné mariny. Názory tohoto stoupence expanzionalismu a velmocenské politiky vůči ostatním zemím, se považovaly a dodnes považují za součást expanzionalistické ideje. Byl to on, kdo zdůrazňoval význam kontroly námořních cest a jejich využívání pro osud národů a soudil, že historie námořní síly je soutěží mezi národy a především upozorňoval, že hluboký vliv námořního obchodu na bohatství a sílu zemí byl vidět dávno předtím, než byly odhaleny pravé zákony ovládající jejich růst a prosperitu.⁴⁵

Mahan ve svých knihách vyzdvihoval význam středoamerického průplavu nejen z obchodního, ale i vojenského hlediska. Rozdělení amerického námořnictva na atlantskou a pacifickou část podle něho znamenalo oslabení sil a přinejmenším dlouhé čekání na případnou pomoc v případě konfliktu jednoho pobřeží vůči druhému.

V devadesátých letech začal export z USA pomalu klesat a potřeba rozšíření mezinárodních trhů stále narůstala.

V těchto letech vystoupil se svým názorem i senátor za Alabamu a bývalý generál Konfederace John Tyler Morgan.

⁴⁴Bevans, op. cit., 895-899.

⁴⁵Opatrný, op. cit., 99.

„... intervenovat, to je povinnost Spojených států, aby se zabránilo jakémukoliv cizímu státu mít državy na západní polokouli...“⁴⁶

Situace v Nikaragui byla v té době zčásti ovlivňovaná Británií a zčásti neklidnými vnitropolitickými vztahy, které vyvrcholily vojenským převratem v roce 1893. Liberál José Santos Zelaya vzal do rukou moc v zemi a snažil se o kontrolu nad celým územím. Jeho jednání vnímali negativně politici a obchodníci z USA, vlastníci banánových plantáží a společnost Maritime Canal Company. Zelaya navrhoval zrušit či pozastavit jejich koncesi na výstavbu kanálu, dokud nebude předána do rukou americké vlády a nikoliv pod správu amerických obchodníků, kteří pro něj představovali zastánce caudillismu.⁴⁷

Na jednu stranu se stavěl proti britské okupaci (po dlouhých jednáních Británie vrátila okupované Pobřeží moskytů) a na druhé straně proti americkým obchodníkům a plantážníkům, kteří operovali na nikaragujském území, aniž by platili daně a cla, a měli velký vliv na úředníky zastávající důležité pozice v místní samosprávě.

Tato událost ale natolik ochromila nicaragujsko-americké vztahy, že se po několika letech Zelaya opět snažil zrušit koncesi pro Maritime Canal Company, ale nakonec byl přinucen ustoupit. Američané tímto krokem potvrdili svojí pozici na nikaragujském území a udrželi si možnost výstavby kanálu.

Británie v této době zpochybňovala Monroeovu doktrínu tvrzením, že to není smlouva na bázi mezinárodního práva, není potvrzená jinou mocností a že je to pouze stanovisko jedné mocnosti, která chce mít zvláštní pozici v regionu, a tím získat převahu nad ostatními mocnostmi na poli mezinárodní politiky.

Američané odpovídali různými prohlášeními, např.

„Tajemník Richard Olney vyzdvihl zájem Spojených států na kontinentě a zdůraznil, že USA mají právo intervenovat v oblasti západní polokoule tam, kde jsou ohroženy jejich zájmy. Státy Ameriky, Jižní nebo Severní, jsou svojí geografickou blízkostí, přirozenými sympatiemi a podobou vládnoucích ústav přátelé a spojenci Spojených států, a to obchodně i politicky. Dovolit evropské mocnosti podrobení některého z nich je přirozeně úplným opakem této situace a znamená ztrátu všech výhod, plynoucích z jejich přirozených vztahů k nám.“⁴⁸

⁴⁶Mills Miller, op. cit., Vol. III., John T. Morgan, 5. January, European Connection with Isthmian Canal str. 352.

⁴⁷Jev objevující se v postindependentistické Latinské Americe, jsou to představitelé státu, státníci či jiní lokální vůdci s ohromným ekonomickým vlivem opírající se o vojenské síly.

⁴⁸Opatrný, op. cit., 106-107.

Důležitými historickými okolnostmi konce 19. století, které ovlivňovaly situaci v regionu a pozastavení výstavby průplavu, byly Britsko-venezuelský konflikt (1895) a třetí válka za nezávislost na Kubě 1895-1898. První spor se vedl o hranici mezi Venezuelou a Britskou Guayanou, jež se dotýkala i ústí řeky Orinoko. Orinoko sloužila jako dopravní tepna severu kontinentu, regionu s významným nerostným bohatstvím. Američané se nabídli, že budou vystupovat v záležitosti jako arbitr, a navrhli, aby ústí řeky Orinoko připadlo Venezuele, a tím by byla Británie vyloučena z přímé kontroly této vodní cesty.

Druhým konfliktem byl boj Kubánců proti španělské nadvládě nad ostrovem. Žádali o pomoc Spojené státy, ty však odmítaly přímo zasahovat do události a usilovaly o vyřešení sporu jednáním. Až v dubnu 1898 došlo k otevřenému konfliktu, při němž Španělsko vyhlásilo válečný stav USA. Hlavním důvodem bylo ohrožení perspektiv obchodních vztahů mezi USA a Kubou a strach o postoupení zbývajících španělských kolonií jiné mocnosti, která by mohla vážně ohrozit americké plány. Kubánci jim poté vyčítali, že vedli válku za vlastní zájmy a ne kvůli pomoci Kubě. Boje skončily po třech měsících příměřím a po devíti měsících byla podepsána Pařížská smlouva. Obě strany zde přistoupily na nezávislost Kuby a Španělsko odevzdalo Spojeným státům Filipíny, Guam a Portoriko.

2.2.5 Nikaragujský kanál

Zájem o nikaragujskou cestu sahá již do poloviny 19. století, kdy byla podepsána soukromá smlouva mezi Corneliem Vanderbiltem a nikaragujskou vládou. Vanderbilt byl významný americký byznysmen a filantrop, který zbohatl provozováním železniční a lodní dopravy. Založil společnost The American Atlantic and Pacific Ship Canal, kterou vybudoval v období Zlaté horečky v Kalifornii. v té době se americký dobrodruh a žoldněř Wiliam Walker prohlásil nikaragujským prezidentem. Ten smlouvu mezi Vanderbiltem a Nikaraguou anuloval a nabídl ji jiným obchodníkům. Jeho čin se ale nenesetkal s úspěchem a plány na výstavbu se rozpadly.

Další neúspěšnou smlouvou byla smlouva přátelství, obchodu a námořní plavby, smlouva Cass-Irisarri, podepsaná v listopadu 1858. Zaručovala Američanům možnost obchodovat na nikaragujském území a vojenskou ochranu svého obchodu i obyvatel. Nelibě to ovšem nesli místní politici a Irisarri byl následně prohlášen za vyslance s nedostatečnými pravomocemi na podpis smlouvy a ta se stala neplatnou. Stejně prohlášení postihlo i další smlouvu, a to Ayón-Dickinson z června 1867. Obě vycházely ze stejného principu jako smlouva Mallarino-Bidlack.⁴⁹

Dalším dokumentem byla smlouva Frelinghuysen-Zavala z prosince 1884. Ministr zahraničí Frederick T. Frelinghuysen a generál Joaquín Zavala, bývalý prezident Nikaraguy, podepsali ve Washingtonu smlouvu, v níž Američané potvrzují výstavbu průplavu na své náklady a s tímto účelem vstupují do věčné aliance s Nikaraguou a souhlasí s ochrannou integritou země a dokládají, že mýtné bude pro všechny lodě a národy stejné, výjimkou budou smluvní strany. Úmluva neobsahovala žádný příslib, že se postaví opevnění poskytující neutralitu kanálu. Pakt byl předložen Senátu následujícího března, ale nebyl schválen.⁵⁰

O tři roky později, roku 1887, uzavřela americká soukromá společnost smlouvu s nicaragujskou vládou. Jmenovaným zástupcem byl A. G. Menocal a severoamerická společnost měla jméno The Maritime Canal Company of

⁴⁹Sáenz, op. cit., 74.

⁵⁰Bassett Moore J., The Interoceanic Canal and the Hay-Pauncefote, New York Times, treaty <http://www.ebooksread.com/authors-eng/john-bassett-moore/the-interoceanic-canal-and-the-hay-pauncefote-treaty-roo/1-the-interoceanic-canal-and-the-hay-pauncefote-treaty-roo.shtml>, str. 12-13, 13.7.2012.

Nicaragua. Poté začaly výkopové práce, ty byly ale v roce 1893 kvůli nedostatku financí zastaveny.⁵¹

Dalším krokem Spojených států bylo podepsání smlouvy Hay-Coreo ve Washingtonu v prosinci 1900. Američané požadovali celkovou kontrolu nad Nikaragujským kanálem. To ale odmítala nikaragujská vláda. Generál José Santos Zelaya, liberál a statkář držící v ruce vládu od roku 1893-1909, usiloval o znovudržení a spravování celého území republiky domácím úřadem. Američtí obchodníci byli proti kvůli svým banánovým společnostem⁵² a výstavbě kanálu.

Bylo po Španělsko-americké válce a Američané se snažili rozvinout svoji expanzionalistickou politiku na všechny země s možností výstavby kanálu.

To potvrdil ve svém projevu rovněž prezident William McKinley:

„...Všechny důležité věci ohledně transoceánského kanálu byly shrnuty. Dodržujíc přednostní právo znovuotevřít otázku konfiskace kontraktu společnosti Maritime Canal Company, která byla ukončena neoprávněně v říjnu 1899, vláda Nikaraguy dodala od rozšíření, že čin prohlášený upravenou Eyre-Cragin opční smlouvou (právo obchodovat s akciemi za předem určenou cenu) anuluje smluvní postupy. Protesty navazující na tyto akty jsou předloženy ve Státech a jsou brány v úvahu. Oni to však považují za ulehčující povinnost. Nikaragujský úřad ukazuje, jak může volně projednávat otázky týkající se kanálu jak v otázce obchodu se Spojenými státy, tak v otázce podpory vodní cesty.“

„Počáteční návrh konvence zrealizovat stavbu kanálu pod záštitou Spojených států je v jednání. Zatím pohled Kongresu prozkoumá osobu generála ve světle předneseném komisí

a pro a proti projektů dalších transoceánských cest přicházejících v úvahu.“⁵³

Do diskuze k tématu průplavu v Nicaragui se zapojil i D. S. Alexander, senátor za stát New York, a vyjadřoval svou nespokojenost s otálením výstavby, která byla dle jeho názoru pro americký trh velice významná. Tvrdil také, že by to mohlo mít až katastrofické následky pro národ a jedince nemožnost kontroly tohoto podniku. Dále pokládal svým kolegům otázku:

⁵¹Sáenz, op. cit., 75.

⁵²United Fruit Company byla soukromá americká společnost, která obchodovala s tropickým [ovoce](#)m (hlavně s [banány](#) a [ananas](#)y) rostoucí na plantážích některých zemí Střední Ameriky a prodávala jej ve [Spojených státech amerických](#). Aktivity společnosti měly hluboký a dlouhotrvající dopad na hospodářský a politický vývoj v několika zemích [Latinské Ameriky](#). Kritici jí často vyčítají vykořisťovatelský [neokolonialismus](#) a popisují ji jako typický příklad vlivu nadnárodních společností na vnitřní [politiku](#) tzv. [banánových republik](#).

⁵³Richardson, op. cit., vol. X, <http://www.gutenberg.org/dirs/1/4/4/4/14446/14446.txt> 13.7. 2012.

„Velká Británie kontroluje Suez a nechce, aby Spojené státy kontrolovaly a vlastnily Nikaragujský průplav?“⁵⁴

Pro objasnění a uvolnění napětí mezi USA a Nikaragou byla v roce 1901 sepsána smlouva Sánchez-Merry. v některých článcích se inspirovala smlouvou o Suezském průplavu, kde se objevovala obdobná spojení, např. „nemůže být blokováno“, „nikaragujská svrchovanost a zákony republiky jsou v platnosti na celém území kanálu,“ „pouze Nikaragua může zbudovat hranice na průplavové dráze, aby se plnila práva zboží čerpaného na území průplavu, exportovaného či importovaného.“⁵⁵

O patnáct let později uzavřely USA s Nikaragou další smlouvu, a to 18. února 1916 pod názvem Bryan-Chamorro. Ta měla znejistit postavení panamské vlády, aby nebyla tak rezolutní ve svých požadavcích vůči vládě americké. Byla to smlouva pojednávající opět o vzájemných vztazích mezi USA a Nikaragou a stavbou meziocéánského kanálu.

„Nikaragujský úřad a úřad Spojených států amerických si přejí oživit a posílit své dávné a srdečné přátelství upřímnou spoluprací pro všechny případy svého vzájemného prospěchu a zájmu a pro poskytnutí možné a budoucí konstrukce meziocéánského kanálu cestou přes řeku San Juan a velkého jezera Nikaraguy nebo jakoukoliv jinou cestou přes nikaragujské území, jak by doporučil úřad Spojených států, posuzující konstrukci řečeného kanálu a vedoucí zájmy obou zemí. Nicaragujský úřad si přeje ulehčit všemi možnými způsoby šťastné udržování a provoz Panamského kanálu, oba úřady rozhodly uspořádat konvenci za účelem dosažení těchto cílů a v rámci toho jmenovaly své příslušné zplnomocněnce.“

1. Článek

„Nikaragujský úřad poskytuje na věčné časy úřadu Spojených států osvobození od poplatků a jiných veřejných daní, exkluzivní práva a potřebná a užitečná vlastnictví pro konstrukci, chod a údržbu meziocéánského kanálu přes řeku San Juan a velké jezero Nikaragua nebo jakoukoliv jinou cestou přes nikaragujské území, ta má za povinnost vyhovovat oběma úřadům v konečných ustanoveních za účelem stavby, provozu a držení, pokud úřad Spojených států oznámí nikaragujskému úřadu jeho přání a záměr výstavby.“

2. Článek

„Pro ulehčení ochrany Panamského kanálu a vlastnických práv patřícím Spojeným státům na základě předchozího článku a také pro přichystání podmínek převzetí jakéhokoliv prostředku potřebného pro ctěné cíle poskytuje nikaragujský úřad nynějším pronájemem na dobu devadesáti devíti let úřadu Spojených států ostrovy v Karibském moři“⁵⁶

⁵⁴Mills Miller, op. cit., Vol. III., D. S. Alexander, 1-2. May 1900, isthmian canal, 364.

⁵⁵Sáenz, op. cit., 76.

⁵⁶Ibidem, 187-188.

známé pod jmény Great Corn Island a Little Corn Island a nikaragujský úřad také poskytuje Spojeným státům na stejnou dobu, devadesát devět let, právo na založení, údržbu a vlastnění vojenské základny na jakékoliv části nikaragujského území v zátocě Fonseca, kterou si úřad Spojených států vybral.“

„ Po vypršení příslušené lhůty bude mít úřad Spojených států mít možnost obnovit na dalších devadesát devět let předchozí nájmy a koncese. Přesně řečeno, pronajaté území a námořní základna, které jsou pod kontrolou následující úmluvy, budou exkluzivními předměty práv a svrchovanosti Spojených států po dobu pronájmu, koncese a jejich obnovení.“

3. Článek

„V uvážení předchozích bodů a pro další cíle v této dohodě, za účelem snížit nynější pohledávku Nikaraguy, úřad Spojených států ve dne výměny ratifikací této dohody zaplatí ve prospěch Nikaraguy sumu tři milióny pesos ražených ve zlatě Spojenými státy v současné váze a čistotě, které se složí na příkaz nikaragujského úřadu v bance nebo v bankách či v bankovních korporacích, které ustanoví Spojené státy, aby byly použity Nikaraguou k zaplacení své pohledávky nebo dalších veřejných cílů, které podpoří blahobyt Nikaraguy způsobem, jež byl dohodnut ve výše zmíněných smluvních částech. Všechny zmíněné výlohy budou provedeny na volný příkaz Ministerstva pro místní rozvoj republiky Nikaraguy a schváleny ministrem zahraničí Spojených států nebo osobou, která bude ustanovena.“⁵⁷

Smlouva byla oficiálně zrušena 14. července 1970.

⁵⁷Sáenz, op. cit., 188-189.

2.2.6 Průplavová politika po roce 1900

Počátek nového století byl poznamenán tzv. Tisícidenní válkou, která probíhala v Kolumbii. Poškodila ekonomiku i politický systém země. v tento čas byla pozornost věnována pouze vnitropolitickým problémům. Obchod přes šíji vynášel nesčetné množství peněz, ne však díky clům, které by způsobily nárůst cen zboží, ale díky fungujícím službám. Liberálové obviňovali konzervativce z rozkrádání vládního majetku, a tím dali podnět k začátku války.

Boje začaly v roce 1898 a skončily roku 1902. Nejednalo se o jednolitou válku mezi národy, ale o soubor bojů mezi liberály a konzervativci. Na řešení konfliktu se podíleli i Američané a právě tato pomoc se stala předzvěstí panamského odtržení a navázání kontaktů s USA v rámci dostavby kanálu.⁵⁸

Byl to další diplomatický úspěch amerických politiků. Někteří se dokonce zasazovali o novou formulaci Monroeovy doktríny, tzn. plnou nadvládu nad kontinentem. v tom jim ovšem bránila Clayton-Bulwerova smlouva. Ministr zahraničí John Milton Hay pověřil svého bývalého kolegu z dob svého působení na pozici velvyslance ve Velké Británii, Henryho Whita, aby začal vyjednávat s britskou vládou o podmínkách zrušení dohody. White si počínal nadmíru úspěšně a Britové souhlasili se zahájením jednání. Podle jejich názoru by bylo lepší, kdyby průplav spravovala jen jedna mocnost, měli samozřejmě podmínku, že poplatky budou pro všechny stejné, i pro USA.

Jednání se poté přesunula do Washingtonu pod taktovku ministra Johna M. Haje. Británii zastupoval lord Julian Pauncefote, velvyslanec ve Washingtonu. Roku 1900 došli shody oba zástupci a byla podepsána tzv. první Hay-Pauncefotova smlouva. Expanzionalisté s podepsanou verzí nesouhlasili a zasazovali se o změnu. Příčinou bylo zrušení Clayton-Bulwerovy dohody z roku 1850, povolení výstavby kanálu Spojenými státy, s garancí neutrality průplavu, zákazu opevňování průplavu, zákazu jakéhokoli vyloďování ozbrojených sil, zákazu průjezdu všech válečných lodí atd.⁵⁹

První Hay-Pauncefoteova smlouva

1. Článek

„Je schváleno, že kanál má být vystavěn pod záštitou úřadu Spojených států, má jím být buď přímo financován, nebo má poskytnout peníze či půjčku jednotlivci nebo společnosti či má úřad vydat úpisy nebo nabídnout odkup akcií na burze. Téma provize bude v této

⁵⁸Conniff, op. cit., 59-61.

⁵⁹Opatrný, op. cit., 116.

smlouvě a řečený úřad může disponovat všemi právy, které se týkají výstavby kanálu i jeho používání (směrnice, řízení).“

2. Článek

„Signatářské strany si přejí zachovat a udržet základní princip neutrality z článku osmého z Clayton-Bulwerovy smlouvy, dále budou zahrnuta pravidla mezi Velkou Británií a jinými mocnostmi podepsané v Konstantinopoli 29. října 1888⁶⁰, za účelem svobodné mořeplavby přes Suezský průplav:“

1. *„Kanál by měl být vždy volně otevřený jak v období války, tak i v období míru, pro válečné i obchodní lodě všech národů. Tak by se mělo předejít diskriminaci proti jakémukoliv národu nebo obyvatelům nebo váženým objektům nebo v jiném případě poplatkům za přepravu.“*

2. *„Kanál nesmí být nikdy blokován, ani se zde nesmí uskutečňovat žádné vojenské manévry ani žádné jiné nepřátelské činy.“*

3. *„Znepřátelené válečné lodě nesmí mít na území kanálu žádné sklady jak s jídlem, tak s válečnými prostředky, a proplutí těchto lodí může být zpožděn v rámci regulace sil na obou stranách a s přestávkou, která je potřebná pro organizační služby kanálu. Cena průplavu bude pro všechny znepřátelené strany stejná.“*

4. *„Znepřátelené strany zde nesmí nakládat či vykládat jakékoliv válečné prostředky, zbraně a jiné věci, pouze v případě naskytnutí nějaké překážky v přepravě.“⁶¹*

Mezi prvními vyjádřil svůj záporný názor na tuto smlouvu John Blaisdell Corliss, zástupce Michiganu.

„Rozšíření našeho obchodu a život našeho stále se rozrůstajícího lidstva nesmí být kontrolován nebo omezován restrikcí zastaralé Clayton-Bulwerovy smlouvy.“

„Tato stará dohoda byla zrušena před čtyřiceti lety Velkou Británií a byla výslovně zamítnuta americkým státníkem James G. Blainem v době, kdy byl ministr zahraničí.“

„Nešťastný pokus dnešního ministra zahraničí Johna Haya vzkrísit tuto smlouvu, a to tím, že ji vloží do rukou naší vojenské a námořnické síly a odebírá Kongresu práva vyjádřit se a stanovuje si sám podmínky a použití kanálu, je z mého hlediska porušením ústavních práv Kongresu o vládnutí a kontrolování majetku a aktiv Spojených států.“⁶²

„Gentleman z Ohia (Hay) od nás s nadějí čeká nějaké vyjádření, které by vedlo k získání kontroly nad Panamským průplavem. Tento projekt byl vytvořen soukromými zájmy za podpory francouzských obyvatel, a to distribucí a prodejem akcií v hodnotě 250 milionů

⁶⁰Sáenz, op. cit., 165-170.

⁶¹Mills Miller, op. cit., Vol. III., 5. February 1900, The First Hay-Pauncefote treaty, str. 358-359.

⁶²Ibidem., John B. Corliss, 1-2. May, Isthmian Canal, str. 368.

dolarů distribuovaných po celé Francouzské republice prostřednictvím soukromých vlastníků, jak uváděli jejich zástupci. Přiznáváte, že dostavba bude stát až do 100 milionů dolarů? Jedinou možností, jakou by vláda mohla přispět, je stát se partnerem v tomto projektu, což by ji však zruinovalo, a to nejen finančně, ale i morálně, jako každého prominentního člověka spojeného s tímto projektem.“

„Americký lid požaduje, aby tento kanál byl vlastněn, řízen a provozován vládou Spojených států bez jakéhokoliv spojení s jakýmkoliv jiným zájmem na světě, a tudíž je projekt Panamského průplavu nemožný.“⁶³

Na druhou stranu senátor Robert Roberts Hitt za Illinois obhajoval Clayton-Bulwerovu smlouvu. Podle něj ztratí americká vláda veřejnou důvěru národa, pokud nebude držet své slovo, které porušila podepsáním nové smlouvy.

„...Smlouva nezajišťuje ani národu Spojených států, ani národu Velké Británie výstavbu nebo držení žádnéh takového opevnění, které by ovládalo kanál nebo dávala možnost okupovat, chránit, kolonizovat nebo převzít či uplatnit svou moc nad jakoukoliv zemí: Nicaraguou, Kostarikou, pobřežím Moskytů a jakoukoliv jinou částí Střední Ameriky...“⁶⁴

James Robert Mann, senátor za Illinois, který patřil mezi zastánce Monroeovy doktríny a expanzionalismu, rovněž podpořil zákon bojující proti Hay-Pauncefotově smlouvě. Už Clayton-Bulwerova smlouva pro něj byla absolutní zradou a nepochopením amerických zájmů. Nová smlouva v ní měla pokračovat a pomáhat Británii proniknout více na území Střední Ameriky. Přiznává sice, že v době Clayton-Bulwerovy smlouvy neměly USA dostatečné prostředky na výstavbu, a tak bylo nutné tyto povinnosti s někým sdílet, to však později už nebylo třeba, protože Spojené státy byly silnou zemí, která měla potenciál dokončit výstavbu průplavu sama.

„Tak dáváme Evropě míle na srozuměnou, že jsme zničili bariéry, které ochraňovaly pacifické pobřeží, a přinesli jsme evropská námořnictva blíže k našemu pobřeží.“⁶⁵

Dále argumentoval tím, že pokud by měl být kanál vystavěn a dále zaopatřován pouze Spojenými státy (podle Clayton-Bulwerovy smlouvy se na tom měly podílet obě mocnosti), bylo by přirozené mít nějaké výhody před ostatními státy.

„...dávám přednost americkému kanálu vlastněnému, kontrolovanému, opevněnému a hájenému Spojenými státy atd.“⁶⁶

⁶³Mills Miller, op. cit., Vol. III., John B. Corliss, 1-2. May, Isthmian Canal, str. 368.

⁶⁴Ibidem, Robert R. Hitt, 1-2. May, Isthmian Canal, str. 369.

⁶⁵Ibidem., James R. Mann, 1-2. May, Isthmian Canal, 372-373

⁶⁶Idem

Poté vyzdvihoval potřebu zabezpečit Spojené státy před útokem námořních sil jakéhokoliv nepřítele a naznačoval důležitost Mexického zálivu, Karibiku a Tichomoří, které je potřeba chránit všemi možnými prostředky, které nebudou reálné, pokud přistoupí na danou smlouvu.

Mann zmiňoval, že tato dohoda znamená pro Spojené státy konec jejich oprávněných nároků na převahu. Proto za těchto podmínek bude vystupovat všemi možnými prostředky proti každému návrhu na stavbu průplavu a neměla by mít v této zemi žádné stoupence ani přátele. Podle jeho slov by byla úderem do tváře linie politiky přijaté USA a v zásadě naprostým odkloněním od doktríny a hesla Amerika Američanům.

Někteří američtí zákonodárci naopak smlouvu podpořili. Například Oscar Wilder Underwood věřil, že výstavba rozvine obchod a přinese prosperitu jak zemi, tak jejím občanům a nabádal své kolegy, aby zbytečně nezdržovali její přijetí.⁶⁷

Někteří senátoři se smlouvou také souhlasili, avšak za určitých výhrad. Byli jimi P. D. McCulloch za Arkansas a John Sharp Williams za Mississippi, ti žádali v rámci úprav o vložení následujících slov:

„Postavit opevnění okolo průplavu a to pak obsadit posádkou.“⁶⁸

Další senátor John S. Williams při svém projevu vyzýval senátory, aby hlasovali pro McCullohův návrh a poukazoval na balíky bavlny, čekající na mississippských březích na vývoz na jihoasijské trhy. Závěr Williamsova projevu byl později přijat nadšeným potleskem. Řečník v něm nastínil vábivé vyhlídky nejen pro americký export, ale i pro další hospodářská odvětví USA:

„Budu hlasovat pro tento návrh v pevné víře, že jen tento fakt umožní bavlněným výrobkům z jihu dosáhnout Japonska, Číny, Mandžuska a Koreje. Zkrácením desetimílové námořní dopravy bude zisk za libru bavlny každého jižanského pěstitele, který prodává na tyto trhy, o cent vyšší. Budu hlasovat pro návrh, protože věřím, že se dostane prostřednictvím vodní cesty železo a uhlí z Tennessee přímo k trhu, kde se uhlí, dobývané v našich dolech s nákladem jednoho a čtvrt dolaru za tunu, prodává nyní za čtrnáct dolarů za tunu. Doufám, pane předsedo, že doplněk bude schválen.“⁶⁹

McCullohův dodatek schválen nakonec nebyl. Šedesát šest hlasů bylo pro a sto čtrnáct proti. Třiasedmdesát senátorů chtělo větší pravomoci pro USA a McCullohův návrh se jim zdál mírný.

⁶⁷Mills Miller, Oscar W. Underwood, 1-2. May, Isthmian Canal, 378-379.

⁶⁸Ibidem, P. D. McCulloch a J. S. Williams, 1-2. May, Isthmian Canal, 379.

⁶⁹Opatrný, op. cit., 117.

Benjamin F. Marsh z Illinois si přál spojit Nikaraguu s Kostarikou a prohlašoval, že by bylo dokonce až ponižující stavět průplav, do kterého bude muset USA investovat sto padesát milionů dolarů, jakožto nájemník na cizí půdě. Proto prohlašoval, že by bylo nejpříjemnější spojit tyto dvě země tak, aby se Spojené státy staly vlastníky půdy. Argumentoval tím, že přece nikomu nebude vadit, když „se spojí americká krev s nikaragujskou a kostarickou“, a že se tento rozdíl překlene během dvou generací.⁷⁰

Marsh svým prohlášením, doprovázeným nejen častým potleskem, ale i smíchem, usiloval o kontrolu na středoamerickém území ze strany USA.

Výjimkou byl John Prentiss Doliver. Tvrdil, že pouze průplav může rozšířit světový obchod, a tím zmírní i nebezpečí války a může ovlivnit vývoj, duši dané doby a civilizaci, protože kanál přece nedemonstruje vojenskou dovednost jakéhokoliv státu. Podle něj by měl vyjadřovat touhu lidí vést lepší obchod pro pevnější mír mezi civilizovanými národy na světě.⁷¹

Byl zde také prezident Theodor Roosevelt, který se smlouvou nesouhlasil a žádal novou. Zde si můžeme uvést příklady jeho výhrad:

„Mám dva druhy výhrad, za prvé, z důvodů námořní politiky. Kdyby existoval kanál už v roce 1898, Oregon by byl mohl rychleji připlout do Atlantiku..., ale jestliže by byl kanál otevřen pro válečné lodě nepřitele v době války, představovalo by to pro nás hrozbu, byl by novým břemenem, důležitým strategickým bodem, který by musela chránit naše flotila. Jestliže ho opevníme, může se stát jedním z nejsilnějších pramenů naší námořní síly.“⁷²

„Zůstane-li neopevněn, bude proti nám posilou každému státu, který má silnější loďstvo než my. Hlavním úkolem pro opevnění našich velkých námořních přístavů je osvobodit naše loďstvo pro nastávající cíle, předpokládáný kanál by tyto síly opět spojil, protože by ho naše flotila musela chránit, tzn. plnit funkci, kterou může plnit pevnost, přičemž to může dělat lépe.“

„Druhá výhrada se týká Monroeovy doktríny. Jestli připustíme cizí vlády ke společné správě kanálu a společným garancím nad územím ležícím tak blízko našich hranic, jak se můžeme bránit proti podobným jevům, řekněme v jižní Brazílii nebo v Argentině, kde jsou naše zájmy méně zřetelné? Jestli bude mít Německo stejná práva na kanál přes Střední Ameriku jako my, proč se s námi nemůže dělit o práva v Severní Americe? Podle mého mínění

⁷⁰Mills Miller, Benjamin F. Marsh, 1-2. May, Isthmian Canal, 380-381.

⁷¹Ibidem, John P. Doliver, 1-2. May, Isthmian Canal 381.

⁷²Opatrný, op. cit., 119.

musíme tvrdě odmítnout všem evropským zemím právo na jakoukoli kontrolu nad těmi územími na západní polokouli, nad kterými ji do té doby nemají.“⁷³

Po několika týdenních rozepřích vedených na poli senátu byl ustanoven výbor, který se měl zabývat otázkou průplavu. Předsedou výboru byl John Morgan, bankéř a politik, známý z předchozího roku, kdy jednal s kubánskou reprezentací o jejich samostatnosti a vyjádřil se k dosazení nové vlády americkou okupační armádou. Představoval nekompromisního jednatele, neberoucího zřetel jak na britské, tak na latinskoamerické zájmy. Senát 20. prosince 1900 ratifikoval smlouvu se třemi doplňky: neutralita průplavu bude dodržena, pokud budou mít USA právo na vydání opatření, které budou moct udržovat pořádek a dodržovat bezpečnost, celkové zrušení Clayton-Bulwerovy smlouvy a třetím bodem bylo odmítnutí jakýchkoliv garancí zemím nepodílejících se na stavbě. Velká Británie smlouvu prosazující nová jednání odmítla. Obě mocnosti měly velký zájem na dohodnutí se, a proto ministr zahraničí Hay opět přikročil k jednání s velvyslancem Pauncenfotem a 18. listopadu 1901 byla podepsána tzv. druhá Hay-Pauncenfotova dohoda, která anulovala zmíněnou smlouvu z 19. dubna 1850. Ze smlouvy vybíráme 2. a 3. článek, které byly nejdůležitější a přesně vymezovaly, za jakých podmínek bude kanál vystavěn.

2. Článek

„Ustanovuje se, že kanál může být vystavěn pod záštitou úřadu Spojených států už přímo na své náklady nebo díky darům či půjčkám jednotlivců či společností nebo díky předplacení nebo koupi bonů či akcií ve shodě s ustanoveními se současnou smlouvou, vláda může užívat všechna práva související s kanálem jako exkluzivní práva k vybavení, stanovení pravidel a správy kanálu.“

3. Článek

„Spojené státy přijaly jako základ neutrality řečeného kanálu následující pravidla, která jsou obsažena i ve smlouvě z Konstantinopole, podepsané 28. října 1888, pro volnou plavbu Suezským kanálem.“

I. *„Kanál bude vždy volně otevřený pro plavbu obchodních a válečných lodí všech národů, které budou následovat tato pravidla za zcela stejných podmínek způsobem, který nerozlišuje škody způsobené jakýmkoliv národem, osobou nebo státním příslušníkem, týkající se podmínek nebo poplatků za přepravu. Tyto podmínky a tarify jsou spravedlivé a nestranné.“*⁷⁴

II. *„Kanál nesmí být nikdy blokován, a to ani během válečných aktů, ani během spáchání nepřátelského činu. Nicméně Spojené státy mají pod kontrolou celou délku*

⁷³Opatrný, op. cit., 119.

⁷⁴Sáenz, op. cit., 172-173.

kanálu a mají k dispozici vojenskou policii, která je potřebná k ochraně proti nepořádku a činům překračujícím zákon.“

III. „Žádná válečná loď příslušející nepřátelské straně se nebude zásobovat, ani nebude vyzbrojována, a to ani v případě, že by to bylo naléhavé. Přeprava řečených válečných lodí kanálem se bude provádět s menším možným zpožděním v souladu se závaznými pravidly a pouze s takovým přerušením, které může rozhodnout pouze potřeba fungování kanálu.“

IV. „Žádná ze zneprátelených stran nemůže v celém kanálu nalodit ani vylodit vojsko, municie a další válečné potřeby, výjimka je pouze v případě nehody v dopravě a v takovém případě se přeprava musí co nejrychleji vyřešit.“

V. „Ustanovení v tomto článku se vztahuje na přilehlé vody kanálu dosahující tři tisíc námořních mil na každé straně. Loďstvo nepřátelských stran nesmí zůstat v těchto vodách více jak dvacet čtyři hodin, výjimkou by byla situace, pokud by nemělo dostatečné prostředky, poté může zůstat dvaadvaceticet hodin.“

VI. „Podnik, budovy, dílny a všechna ostatní zařízení potřebná k výstavbě, údržbě a správě kanálu budou považována za části dohody a v časech války i míru budou mít kompletní imunitu před útoky či jiným poškozením nepřátelské strany a před dalšími útoky, jež by mohly oslabit jejich prospěch.“⁷⁵

Druhá smlouva více specifikovala neutralitu kanálu a práva a povinnosti válečných loďstev, která by proplouvala kanálem v době války či jiných nepokojů. Velkým úspěchem Američanů byl 2. bod 3. článku, týkající se vojenské policie. Ze smlouvy byl ale vynechán článek zakazující opevnění v průplavovém pásmu. Dále se jednající strany dohodly, že nenastane žádná změna v územní suverenitě nebo mezinárodních vztazích země nebo zemí, na jejichž území bude průplav budován, a nebude porušena neutralita.

Prezident Theodor Roosevelt vyjádřil své spokojení ohledně pozměněné smlouvy, protože s předchozí verzí nesouhlasil stejně jako mnoho dalších. Pro prezidenta bylo významné námořnictvo, což je vidět i v jeho projevech Senátu a Kongresu, kde se zmiňuje o americké flotile jako garantu síly státu a ochraně bezpečnosti. Také usiloval o rozvoj cest (jak politických, tak obchodních) do Asie, byla to doktrína otevřených dveří neboli Hayova doktrína, která hájila práva stejných možností na čínském trhu pro zboží a kapitál Spojených států a Jižní Ameriky a odmítala rozdělení Číny na sféry vlivu.

Dále pak přednesl ve své zprávě o stavu Unie z 3. prosince 1901 k Senátu a Sněmovně reprezentantů:

⁷⁵Sáenz, op. cit., 172-173.

„Žádné jiné dílo, které je potřeba na tomto kontinentě vykonat, nemá pro americký lid takové důsledky, jako výstavba kanálu přes šíji spojující Severní a Jižní Ameriku. Jeho důležitost pro náš národ se v žádném případě netýká pouze hmotného vlivu na naši obchodní prosperitu, a přesto už s výhledem na tento vliv samotný by pro nás bezodkladný počátek tohoto projektu měl prioritu nejvyššího stupně. Zatímco jeho blahodárné účinky by snad byly nejzřetelněji vidět na pobřeží Tichého oceánu, v Mexickém zálivu a v jižních státech na březích Atlantského oceánu, výrazně by prospěl také jiným částem. Rozhodně je to dílo, které by v zájmu celé naší země mělo být započato a dokončeno co nejdříve, je to jedno z těch velkých děl, které může s vyhlídkou na úspěch podniknout pouze velký národ a které po svém dokončení nezůstává pouze výhodou pro materiální zájmy tohoto národa, ale stává se trvalým památkem jeho budovatelských schopností.“⁷⁶

Dále dodává, že vstřícné a přátelské jednání o tomto projektu s Velkou Británií vedlo již ke zmíněné smlouvě a že je nyní na čase převzít zodpovědnost a začít s výstavbou, protože to byly právě Spojené státy, které měly samy vést stavební práce a dohlížet na bezpečnost kanálu a regulovat jeho neutrální používání všemi národy za rovných podmínek bez garance nebo narušování stavby jakýmkoliv vnějším národem z jakékoliv strany.

Stále nebylo rozhodnuto o nejvhodnější trase, na které by byl průplav vystavěn, a vláda řešila problém, s kým dřív jednat, zda s Kolumbií, nebo Nicaraguou. Byli zde příznivci panamské cesty, kterou zvýhodňovala transkontinentální železnice a přístavy na obou březích, za nevýhodu však byla považována částka požadovaná od Compagnie Nouvelle za odkup průplavu. Na druhé straně stáli příznivci nikaragujské cesty podporující společnost Maritime Canal Company, která již stačila malou část kanálu vyhloubit.

Vláda vysílala komise zkoumající vhodnost průplavu, ty byly placeny jedněmi či druhými příznivci, a tak se odpověď neustále oddalovala. Až Walkerova komise předložila k daným variantám neutrální vyjádření, sledující finanční zatížení výstavby. Došla k názoru, že i když nikaragujská cesta bude delší a nejsou ani po obou pobřežích vybudovány přístavy, tak i přes to bude méně nákladná než panamská.

Mluvčím stoupců nikaragujské trasy byl William P. Hepburn, který v Kongresu 7. ledna 1902 prohlásil, že výstavba kanálu je velice důležitá pro modernizaci námořního loďstva. Také vyzval vládu, aby se nebála sponzorských darů od amerických podnikatelů, protože to jsou přeci Američané. Věřil, že občané USA budou osvobozeni od poplatků za používání průplavu, protože jsou to právě Američané, kdo buduje v amerických loděnicích

⁷⁶Richardson, op. cit., <http://www.gutenberg.org/dirs/1/3/8/9/13891/13891.txt>, 5.8. 2012.

americké lodě z amerického materiálu řízené americkými námořníky a převážející americké produkty.⁷⁷

Prohlášení bylo přijato s obrovským aplausem a souhlasem, že už je opravdu nutné začít s výstavbou díla. Některé ovšem ani Hepburn zcela nepřesvědčil, a proto vyvstalo několik otázek. Opět se jednalo o obraně pásma a otázce eventuálního zvýhodnění amerického zboží při jeho přepravě. Senátor na to odpověděl, že i když se nepostaví obranné opevnění, neznamená to, že americké loďstvo nebude schopno ochránit průplav v nebezpečí, a dále zdůrazňuje, že ten stát, který vlastní průplavové pásmo, musí mít určité výhody.

Senátor za New Jersey Allana L. McDermotta vzbudil další pochyby o trase kanálu prohlášením, ve kterém tvrdil, že Panamský kanál může být odkoupen za 40 milionů dolarů, což byla výhodnější cena než cena Nikaragujského kanálu.⁷⁸

Další vlna diskusí se rozhořela mezi Hepburnem a senátorem Morrisem za Minnesotu. Morris podporoval panamskou cestu a zdůrazňovali její výhody (kratší vzdálenost, zázemí atd.). Jeho protivník argumentoval blízkostí Nicaraguy, přírodními podmínkami, nebezpečnými onemocněními (žlutá zimnice, horečka Chagres).

Byl to boj vyrovnaný a skončil v patové situaci, kdy nakonec oba museli vyčkat. Senát schválil pouze povolení k výstavbě, ale rozhodující slovo, na kterém území se bude dílo nacházet, měl nakonec prezident.

Morrisovým zastáncem se stal senátor za Pensylvánii Robert Adams mladší. Ten podrobně prostudoval zprávu komise a dle jeho vyjádření bylo jedno, zda loď dopluje dřív do Panamy či Nicaragui, neboť dvě hodiny plavby stejně nic neušetří. Panamské výhody tkvěly v kratší délce cesty, tzn. méně zdymadel a rozvinutější zázemí – železnice a přístavy.

Za Hepburna se postavil senátor Morgan tvrzením o panenské kráse Nicaraguy a o prakticky neobydlené zemi v místech výstavby průplavu, pro kterou by mohli být pečlivě vybíráni vhodní obyvatelé. Zdůrazňoval též výhodu jezera, které by mohlo být nápomocné k čištění kanálu od mořských usazenin či k opravě lodí.

Dále se pak vyjádřil k problému nevraživosti, která dlouho existovala mezi Panamci a kolumbijskou vládou. Zapřičinil ji tok většiny výdělků z přepravy směrem k vládě.

„Pokud Kolumbie bude chtít utlačovat Panamu, budeme v případě nepokojů schopni ochránit průplav proti revoltě Panamců? Pokud bychom ochránili Kolumbii proti takové revoltě, museli bychom se vmísit do jejich vnitřních záležitostí, a pokud bychom vynutili podrobení Panamy bezdůvodně, mohli bychom porušit naši smlouvu zavazující se Kolumbii.

⁷⁷Mills Miller, op. cit., Vol. III., William P. Hepburn, 7. January 1902, The Isthmian Canal, 385.

⁷⁸Ibidem, Allan L. Mc Dermott, 7. January 1902, The Isthmian Canal, 387.

*Je to nebezpečná situace a Kolumbie v ní může požadovat naši pomoc při utlačování svých lidí. V tomto případě by nás následující smlouva nutila k plnění závazku.*⁷⁹

Kolumbie se potýkala od začátku devadesátých let se značnými problémy. Hospodářská situace byla tíživá, zemi ochromoval konflikt mezi konzervativci a liberály, velký problém způsobovala korupce ve vládních kruzích. Byla to léta armády, byrokracie a tvrdého postupu proti jakémukoliv odporu. Liberálové se začali bouřit, ale malé lokální skupiny odpůrců nebyly dost silné, aby čelily armádě financované státní pokladnou.

Trvajícím krizí způsobenou financováním bojů a dalších korupčních činů se zásoby ve státní kase postupně tenčily. Čerpat peníze nebylo téměř kde. Káva, hlavní exportní artikl, nacházela na severoamerickém trhu nové a nové konkurenty. Boje vládních a povstaleckých skupin vedly k ničení úrody, majetku i k ztrátám na životech. Lidé utíkali před svévolí vojáků a nechávali svá pole a domy prázdné. Vláda kvůli válce přicházela o pracovní sílu, lidé o peníze z výdělků z vypěstovaných plodin, obchodníci o finance, protože lidé neměli peníze na utrácení a stát téměř přišel o daně. Výsledkem byla ekonomická i politická krize.

Tohoto zmatku využil americký podnikatel a právník W. N. Cromwell. Naléhal tehdy na vedení Compagnie Nouvelle, aby snížilo cenu odstoupení od koncese na Panamský průplav. Doba byla nejistá a i představitelé společnosti si byli vědomi, že v zemi otrášené protivládními boji nebude jednoduché podnik vést či ho prodat za přijatelnou částku.

Senátoři Spooner za Wisconsin a Marcus Alonzo Hanna za Ohio se stali Cromwellovými stoupenci a vypracovali dodatek, přednesený v Senátu Johnem Coitem Spoonerem, republikánem a právníkem:

*„Prezident by měl zakoupit koncesi a majetek francouzské společnosti za částku čtyřicet miliónů a zahájit jednání s Kolumbií o výstavbě průplavu. Spojené státy by přitom měly získat právo kontroly zóny široké nejméně šest mil a stavět komunikaci prostřednictvím Isthmian Canal Commission. v případě, že jednání s Compagnie Nouvelle či Kolumbií nepovede v rozumném čase k dohodě, měl by prezident bez odkladů nasadit všechny síly pro výstavbu průplavu v Nicaragui.“*⁸⁰

Pro Roosevelta bylo v jeho prvním prezidentském období stěžejní otázkou proniknutí na mezinárodní scénu, k čemuž mu měla dopomoci výstavba průplavu. Prezident v podstatě podporoval jakoukoliv smlouvu o výstavbě, hlavní bylo ji započít.

Ještě téhož roku vystoupil senátor Hanna, který hovořil o ekonomické stránce kanálu související s obchodním zájmem celého světa a následným ziskem pro zemi, která by ho měla spravovat. Podle jeho názoru byla nikaragujská cesta místem neustálých investic, které by se

⁷⁹Opatrný, op. cit., 126.

⁸⁰Idem.

nevracely v takovém množství jako v panamské.⁸¹ Faktory nepříznivě ovlivňující tuto situaci byla častá zemětřesení a vysychání jezer. Obrana kanálu pro Hannu nebyla problémem, protože americké sebevědomí za poslední desetiletí díky třetí kubánské válce za nezávislost a venezuelskému konfliktu dostatečně stoupl.

Senátor John Hipple Mitchell za Oregon vystoupil proti Hannovu proslavu tvrzením:

„Při pohledu na všechny komplikace, při pohledu na všechna fakta, s vědomím, že obě plavební společnosti, jak stará, tak nová, jsou stále před francouzským soudem, nikdo by neriskoval své peníze k tak nejisté obchodní spekulaci, jakou je odkup společnosti, nad níž se stahují černá mračna... Pane prezidente, nyní je čas určit, zdali je chytré pro riskantní panamský plán udělat vše, nebo nic. Právě teď.“⁸²

Senátorům se líbila varianta, kde by ušetřili miliony dolarů, i přesto, že existovalo riziko, že se může jednat o podvod. Spoonerův dodatek byl přijat 19. června čtyřiceti dvěma hlasy pro a třiceti čtyřmi proti. Později byl přijat Sněmovnou reprezentantů a 30. června 1902 prezidentem Rooseveltem.⁸³

Začala jednání s Compagnie Nouvelle a kolumbijskou vládou. Jednání se společností mělo díky jejímu zástupci Cromwellovi předzvěst snadného úspěchu. Dialog s místním úřadem byl ale vlivem krize a občanské války složitý. Potřeba nové dohody mezi oběma státy byla více než jistá. Pro USA by znamenala upevnění politické moci, pro vládnoucí stranu v Kolumbii podporu v boji proti liberálům.

Tomás Herrán, diplomatický zástupce Kolumbie ve Washingtonu, začal jednat se Spojenými státy. Senátor Morgan a jeho přívrženci rozpoutali proti Panamskému průplavu obrovskou kampaň, v níž vyzdvihovali všechny hrozby výstavby panamské trasy. Herránovi bylo jasné, že musí okamžitě začít jednat. Jako emisar za USA vystoupil zkušený ministr zahraničí John Hay. Jednáním mezi oběma muži měla vzniknout tzv. Hay-Herránova smlouva, dohoda mezi USA a Kolumbií o podmínkách výstavby Panamského průplavu Spojenými státy.

U jejího zrodu stál krach Lessepsova pokusu vybudovat průplav mezi Panamou a Colónem a snaha nástupnické společnosti zhodnotit prodejem materiál na staveništi i koncesi. Smlouva byla podepsána 22. ledna 1903, za jednorázovou částku deset milionů dolarů a pravidelný roční poplatek. Vláda Spojených států zaručovala možnost odkupu koncese na stavbu průplavu od Compagnie Nouvelle, a tím i výlučné právo na výstavbu této komunikace. USA získaly od kolumbijské vlády pruh půdy o šíři deset

⁸¹Mills Miller, Vol. III., Marcus A. Hanna, 5. June 1902, The Isthmian Canal, 397.

⁸²Ibidem, op. cit., John H. Mitchel, 6. June 1902, The Isthmian Canal, 400-401.

⁸³Ibidem, op. cit., John H. Mitchel, 6. June 1902, The Isthmian Canal., str. 403.

kilometrů a po pěti kilometrech po obou stranách průplavu, a to na sto let s možností tuto dobu prodloužit na dvojnásobek.

Třebaže další paragrafy přiznávaly Kolumbii výslovnou suverenitu nad celým pronajatým územím, stala se dohoda předmětem silné kritiky vlivných skupin kolumbijského politického života a parlament odmítl její ratifikaci i přesto, že v americkém Senátu dokument ratifikačním řízením úspěšně prošel.

Články dále popisovaly práva na panamské železnici a dalších komunikacích potřebných k výstavbě a zaručovaly ta samá výlučná práva jako pro průplav. Američané získali některé ostrůvky v zátocích: Perico, Naos, Culebra a Flamenco, nicméně přístavy Panama a Colón do smlouvy zahrnuté nebyly. Kolumbijským se dále podařilo prosadit bezplatnou přepravu své armády a speciální kolumbijské soudy pro výstavbu kanálu. Ochrana průplavu armádními kolumbijskými jednotkami byla jedním z nejdůležitějších bodů smlouvy. Dodatkem bylo, že v případě nedostatečné ochrany ze strany místních nastoupí americká armáda, samozřejmě se souhlasem místní vlády. Na druhé straně tu byla výjimka, že v mimořádných případech souhlasu není třeba.

Výjimka tak zpochybnila suverenitu Kolumbie nad průplavovým pásmem a vyvstalo i další zpochybnění, neboť se kolumbijská vláda zavázala, že nikdy nedá souhlas k odkoupení nebo pronájmu území v blízkosti ústí průplavu k vybudování vojenských nebo uhelných stanic jinými státy. Spojené státy potom přislíbily poskytnout vždy pomoc Kolumbii, aby nedošlo k okupaci zmíněných ostrovů a přístavů, čímž garantovaly suverenitu, nezávislost a integritu Kolumbie.

Poslední články smlouvy je pak zavazovaly k co nejrychlejšímu dokončení přípravných prací a zahájení stavby do dvou let od ratifikace smlouvy. Do dvanácti let po uplynutí této dvouleté lhůty měl být průplav otevřen dopravě. Pokud by se tak nestalo a objevily se nenadálé překážky nebo by se USA rozhodly postavit průplav na úrovni mořské hladiny, slíbila Kolumbie prodloužit termín otevření kanálu na dvacet let.

Další z výhrad ke smlouvě kolumbijských úřadů směřovaly k částce, kterou USA chtěly vyplatit. Finanční obnos měl být použit na výdaje související s krizí a občanskou válkou. Američtí zákonodárci oznámili kolumbijským vyjednavacům, že pokud nepřijmou tuto nabídku, nedostanou nic, a navíc se snažili o zastrašování jejich senátorů. Výhrůžky se stávaly čím dál otevřenějšími, např. výrok prezidenta Roosevelta:

„Ty opovrženihodné malé kreatury v Bogotě musí pochopit, jak ohrožují a poškozují svou vlastní budoucnost.“⁸⁴

⁸⁴Opatrný op. cit., 139.

Tyto výroky vyvolaly názory, že USA usilují o naprostou kontrolu panamského území, což bylo pro Kolumbijce nepřijatelné. Smlouva stále vzbuzovala vlnu debat. Někteří senátoři byli pro, jiní proti. Senátor John Tyler Morgan za Alabamu se vyjádřil proti krátce po ratifikaci 9. března 1903. Vyčíslil náklady, které budou muset USA zaplatit Kolumbii, a zpochybnil morální stránku nové smlouvy, jež pro ně měla být velice výhodnou. Ústavní systém USA byl podle jeho názoru nakažený prokletou samolibostí, která pošpiňovala jméno státu.

Uvedme body, které podle T. Morgana nejsou v souladu se smlouvou Hay-Pauncefote:

1. *„Přenechání Kolumbii 1 295 480 akrů půdy, která je zakoupena za cenu 3 624 033 dolarů na výstavbu Panamského kanálu, jak jsem již na začátku poukázal.“*

2. *„Spojené státy se zavazují jako garant vyplatit jeden milion dolarů Kolumbii za akcie kanálu, zatímco popíráme jakýkoliv závazek na tomto obchodu.“*

3. *„Koncesní práva, která jsme odkoupili od společnosti, a také exkluzivní práva na stavbu kanálu nebo železnice spojující oceány na území Kolumbie podléhají Kolumbii.“*

4. *„Závazky USA vyvstávající z věčných povinností ze smlouvy z roku 1846-1848 s Novou Granadou.“⁸⁵*

Ke konci připomněl senátor ještě bod pět a šest, kde se objevovaly principy Monreovy doktríny a garance svobody pro všechny státy Střední a Jižní Ameriky.

O několik dní později vystoupil proti Morganovým bodům, s podporou smlouvy, senátor Shelby Moore Cullom za Illinois. Svůj projev adresuje přímo prezidentovi USA a říká, že nemůže být nikdo, kdo by překazil tuto ratifikaci. Všichni senátoři měli dostatek času k vyjádření se k dané problematice a dále již není vhodné opět rozebírat toto uzavřené téma či snad radit samotnému prezidentovi.

„Od té doby, co byla smlouva přednesena před Senátem, jsme toho slyšeli o charakteru kolumbijských a hlavně panamských obyvatel mnoho. Mluvili jsme všeobecně o úřadu této země, jejím prezidentovi a řízení daných záležitostí. Slyšeli jsme o náboženství lidí této země, o církvi i o protestantech. Není mým záměrem nyní přemítat o kolumbijském úřadu, funkcionářích nebo lidech, o náboženství kolumbijských obyvatel a jejich národních záležitostech může být řečeno cokoli. Já s respektem předkládám předmět, kterým se musíme zvláště zabývat...“⁸⁶

⁸⁵Mills Miller, op. cit., Vol. III., Shelby M. Cullom, 16. March 1903, Canal Treaty with Colombia 407-408.

⁸⁶Ibidem, 409-411.

Dále pak vyčísluje všechny výhody, které by USA smlouvou obdržely:

1. Trvalou kontrolu nad kanálem
2. Zónu podstatně větší než šest mil podél kanálu
3. Neustálý dohled nad železnicí
4. Soudní pravomoc nad šíjí a soudní tribunály

Cullom ve svém projevu dále zdůrazňuje, že Spojené státy nejsou ty, které by chtěly ovládat Kolumbii. Jsou jen „velkým bratrem“ snažícím se napomoci své sesterské zemi vyplacením určité sumy za stavbu, která by stejně nemohla být místní vládou financována a která jí může pomoci v boji proti povstalcům. Dále se zmiňuje o velikosti a velkorysosti americké vlády, jež může být Kolumbii nápomocná i na poli celosvětovém.

Morgan reaguje na názory svých oponentů a opět zmiňuje, jak bylo již mnohokrát řečeno, výhody nikaragujské cesty. Smlouva prošla americkým Senátem se sedmdesáti třemi hlasy pro, kolumbijský úřad ji však nepřijal.

Tento fakt vzbudil velké rozhořčení jak ve Spojených státech, tak u části představitelů provincie Panama, kteří pak v listopadu 1903, s americkou podporou, uskutečnili panamskou revoluci a vyhlásili vznik samostatného státu.

2.2.7 Panamská revoluce

Panama byla hraniční provincií Kolumbie, oddělena pralesy a bažinami s nedostatkem komunikací, odříznuta od hlavního dění ve státě. Na druhou stranu tento kus země skýtal obrovský potenciál přitahující celý svět. Panamci ale z výhod v rámci jejich území nikdy příliš nezbohatli. Těmi, kdo dokázali na tomto panamském „bohatství“ profitovat, byli kolumbijští úředníci a cizí společnosti.

Nedostatečný příliv peněz v roce 1903, odrážející nezáměr vlády o budoucnost oblasti, zapříčinil začátek povstání. Do skupiny, která stála u zrodu revoluce, patřila jména jako José Agustín Arango, politik a obchodník zastupující Panamu v kolumbijském senátu, Carlos Constantino Arosmena, vyjednávací s americkými zástupci panamské železnice, nebo Manuel Amador Guerrero, pracovník panamské železnice a později první prezident Panamské republiky. Velká podpora přicházela především od Compagnie Nouvelle. Ta měla po odmítnutí Hay-Herránovy smlouvy strach, že přijde o celý svůj majetek. Zástupci Compagnie, Cromwell a Philippe Jean Bunau-Varilla, francouzský obchodník a lobbista (později jmenovaný do role mimořádného diplomatického zástupce při jednání o panamském průplavu) začali okamžitě lobovat ve prospěch prodeje koncese a za panamskou independentistickou skupinu v americkém Senátu, později jim díky jejich známostem byla smluvena dokonce schůzka s prezidentem Rooseveltem. Podpora ovšem nebyla taková, jakou Panamci očekávali. Američané vyjádřili hlavně svůj záměr stavět kanál a možnost odtržení Panamy a ratifikaci smlouvy s novou entitou na mezinárodní scéně ponechávali stranou.

Compagnie Nouvelle se také časem rozhodla ustoupit, a to kvůli výhrůžce ze strany kolumbijské vlády, která se vyslovila, že pokud bude společnost i nadále pokračovat v pomoci panamskému separatistickému hnutí, bude brána jako nepřítel státu a její majetky budou zkonfiskovány. Až říjen 1903 jim dal novou naději. Bunau-Varilla se opět setkal s americkým prezidentem a ten se společně s ministrem zahraničí začal více zajímat

o možnosti odtržení panamského území po ratifikaci smlouvy z roku 1903. Smlouva byla „aktivátorem“ vstupu amerického zájmu do panamského separatistického záměru.

Roosevelt později prohlásil v Kongresu, že ke stavbě komunikace je bezpodmínečně nutná kontrola průplavového pásma a že Kolumbie postavila, odmítnutím ratifikace, Spojené státy před vážné rozhodnutí. Vyjádřil potřebu neodkladného začátku výstavby průplavu za účelem rozvíjejícího se mezinárodního obchodu.

V té době ale naneštěstí vybuchla nicaraguská sopka, která poskytla Bunau-Varillovi skvělé alibi k prosazení panamské cesty – lobbista poslal fotku americkým úřadům a ty se nakonec přiklonily k jeho návrhu.⁸⁷ Nastalá situace dala Roosveltovi možnost předložit reálné možnosti pro výstavbu: zamítnutí nicaragujské varianty a návrat k variantě panamské, tzn. odkoupení práv od Compagnie Nouvelle a započetí výstavby kanálu bez ohledu na názor kolumbijských úřadů.

Bunau-Varilla svůj úkol ve Spojených státech splnil a v říjnu informoval vedoucího skupiny Amadora, o již jasné podpoře při revoluci ze strany USA. Ujistil jej, že je připravena pomoc v podobě válečné lodi Nashville, jedné z nejmodernějších válečných lodí amerického námořnictva, a dalších lodí plavících se z obou stran k Panamské šíji.

Povstání propuklo v noci z 2. na 3. listopadu 1903. Bez jakéhokoliv krveprolití ustanovili povstalci vládu tří konzulů, José A. Aranga, Federica Boyda a Tomáse Ariase. K vyhlášení nezávislosti došlo o den později, 4. listopadu. Městská rada podepsala dokument odvolávající se na tradice boje za nezávislost ze začátku devatenáctého století.

„Listina prohlašovala, že se nesplnily naděje obyvatel šíje, tvořící etnickou a politickou entitu, vkládané v Kolumbii. Panama byla neustále poškozována ve svých materiálních a morálních zájmech a oslabovalo se dobrovolné spojení Panamy s Kolumbií, až bylo nakonec zřejmé, že další existence je nemožná, protože brání rozvoji civilizace a klade nepřekonatelné překážky pokroku. Přináší neštěstí, je protikladem a popřením cílů politické jednoty, do které tito lidé vstoupili hnáni potřebou uspokojit očekávané právo zajištěné svobody, z těchto důvodů městská rada Panamy, věrně interpretující zájmy těch, které zastupuje, prohlašovala, že se oblasti v její správě odtrhují od Kolumbie a spolu s dalšími částmi provincie Panama, které přijmou odtržení a připojí se k ní, vytvoří panamský stát, s cílem vytvořit republiku s nezávislou vládou. Demokratickou, reprezentativní a odpovědnou, která bude dbát o štěstí místních a ostatních obyvatel.“

„Lhostejnost bogotské vlády k otázkám tíživým obyvatele Panamy vedla Panamce k rozhodnutí vstoupit mezi svobodné národy světa, považující přitom Kolumbii za bratrský národ, na jehož straně budeme vždy stát, budou-li to vyžadovat okolnosti, a za jehož prosperitu dáme svůj nejhoroucnější a nejupřímnější hlas.“⁸⁸

Dále byla vyhlášena rada zastupující všechny obyvatele Panamy, za účelem jejich vyjádření a potvrzení souhlasu s nezávislostí. Následné kroky se očekávaly ze strany Spojených států, které se postavily na stranu povstalců poté, co kolumbijské vojenské jednotky opustily město Colón a následně 6. listopadu potvrdily svůj souhlas s panamskou

⁸⁷ La Feber, op. cit., The Search of Opportunity, 242.

⁸⁸ Opatrný, op. cit., 150-151.

prozatímní vládou. Vyzvaly pak své zástupce, aby začali vyjednávat s novou vládou a hájili tak zájmy amerických občanů. Do funkce zástupce panamské vlády v USA byl jmenován Bunau-Varilla. Svoje jmenování obhajoval jako nutnost při uznání panamské nezávislosti.

Kolumbijská vláda byla o této situaci zpravena teprve po vyhlášení nezávislosti. Vzhledem k vrcholící hospodářské krizi a vlastním vnitropolitickým problémům státu, pramenících z nedávné občanské války, již nehájila své zájmy příliš razantně. Výjimku tvořil Juan Bautista Peréz y Soto, velký odpůrce Spojených států a nezávislosti Panamy. Ten veřejně vyzýval k nutnosti invaze do Panamy a znovupřipojení šíje jako země, která je vázána ke kolumbijskému státu historickou úmluvou z osvobozeneckých válek na začátku století. Vystupoval rovněž proti vládě a vinil ji z přílišného zájmu o vlastní obohacování, které označoval za příčinu separatistických tendencí.

Následný postup kolumbijské vlády byl zoufalým pokusem o znovunavázání na dřívější vyjednávání. Kolumbie vyslala emisara žádajícího americkou podporu v otázce znovupřipojení Panamy, přičemž sliboval okamžitou ratifikaci Hay-Herránovy smlouvy. Také panamské prozatímní vládě byly nabídnuty výhodné podmínky, včetně setrvání v rámci kolumbijského státu s vysokou mírou autonomie. Ani Panamci, ani Američané však neměli v úmyslu vracet cokoliv zpět, což potvrdili svou odpovědí. USA se odvolávaly na rozhodnutí lidu, žijícího na panamském území, neboť ten si přál ukončit spojení s Kolumbií a vytvořit vlastní stát. Spojené státy toto rozhodnutí respektovaly a doporučovaly kolumbijské vládě, aby se pokusila vyřešit stávající situaci mírovou cestou, s ohledem na přátelství existující mezi oběma národy po celé generace. Dle všeobecného amerického názoru se USA postavily na správnou stranu, která zaručovala nerušenou výstavbu a následně dopravu přes Panamskou šíji, občanská válka v Kolumbii by jim tehdy mohla být jen přítěží.

Poslední šancí Kolumbie bylo získání amerického veřejného mínění na svou stranu. Američané však kvůli nárůstu mezinárodního obchodu brali zřetel na zájem okamžitého zahájení výstavby průplavu, a proto tato akce byla přijata s nepochopením a odmítnuta.

Podpora amerických úřadů tak otevřela jednání o průplavu s novou panamskou vládou a ta okamžitě vyslala svého zástupce do Washingtonu, aby začal projednávat podmínky odkoupení Compagnie Nouvelle.

Jednání Bunau-Varilly se i dnes mohou zdát sporná. Byl nejen vyslancem nového Panamského státu, ale i zástupcem Compagnie Nouvelle, která se snažila co nejrychleji a nejvýhodněji prodat to, co bylo ještě prodeje schopné. Bunau-Varilla se tudíž snažil co

nejrychleji ujednat podmínky s americkou vládou a nedal panamským zástupcům šanci zapojit se.

Státní tajemník Hay později prohlásil:

„Myslím, že jsem nebyl nikdy tak nepřetržitě a intenzivně zaměstnán jako během posledních dvou neděl. Včera ráno byla jednání s Panamou dokončena. Rozhovory jsme zahájili okamžitě, obědvali jsme společně s Rootem, Knoxem a Shawem a já nastínil svůj plán bod za bodem. Vybojoval jsem každou jeho část a přijal několik dobrých nápadů. Spěchal jsem zpět na ministerstvo, vyčlenil všechny zaměstnance na zpracování konečného návrhu, poslal pro Varillu, prošel s ním celou smlouvu, vysvětlil všechny změny, získal jeho souhlas a v sedm v malém modrém přijímacím pokoji podepsal monumentální dokument...“⁸⁹

Na obou stranách stále vládl strach z možnosti neratifikace, tak jako se to stalo u předchozí smlouvy. Oba zástupci měli o tento pakt velký zájem. Důvod Bunau-Varillova zájmu byl již zmíněný a Hayův souvisel s doktrínou otevřených dveří.

Smlouva Hay-Bunau-Varilla byla uzavřena 18. listopadu 1903.

„Spojené státy americké a republika Panama si přejí potvrdit výstavbu kanálu pro loďstva přes panamskou šíji za účelem spojení Atlantského a Tichého oceánu. Kongres Spojených států amerických vydal zákon, schválený 28. června 1902, zakládající prezidentovi USA právo získat kontrolu nad potřebnou částí země bývalého státu Kolumbie v rozumném termínu a efektivně využívat svrchovanosti tohoto území v Panamské republice. Velevážené smluvní strany se dohodly uspořádat shromáždění, aby o této věci jednalo (...).

Jako zplnomocněnce jmenoval prezident Spojených států Johna Haya, ministra zahraničí, republika Panama Phillipa Bunau-Varillu, zvláštního zplnomocněnce a vyslance speciálně pověřeného k projednávání dané věci. Ti se, po vzájemném rozhovoru, dohodli vyměnit si své plné pravomoci v náležité formě, aby stanovili následující články:“

1. Článek

„Spojené státy americké garantují zachování nezávislosti Panamy“

2. Článek

„Panamská republika navždy povoluje Spojeným státům používání, obsazení a kontrolu pevniny pokryté vodou: pro výstavbu, držení, fungování, vysoušení a ochranu miněného průplavu do deseti milí na šířku, tj. ve vzdálenosti pět mil z každé strany od centrální linie plavební cesty, která se bude stavět.“⁹⁰

⁸⁹Opatrný, op. cit., 159.

⁹⁰Sáenz, op. cit., 175 -176.

„Zmíněná zóna začíná výstavbu v Karibském moři tři námořní míle od střední linie odlivu s podmínkami, se kterými souhlasí obyvatelé Panamy, Colónu a přilehlé zátoky, neboť jsou vyjmuti ze smlouvy a Američané nad nimi nemají žádné pravomoci.“

„Republika Panama dále uděluje Spojeným státům na věčné časy pravomocce k užívání, obsazení a kontrole dalších území a vodních ploch, neležících na již zmíněném teritoriu, které mohou být potřebné a užitečné pro konstrukci, držení, fungování, vysoušení a ochranu zmíněného kanálu nebo jakýchkoliv pomocných kanálů nebo jiných staveb potřebných a prospěšných pro konstrukci, držení, fungování, vysoušení a ochranu zmíněné oblasti podnikání.“

„Republika Panama uděluje navíc stejným způsobem na věčnost všechny ostrovy, které se nalézají uvnitř zóny výše popsané, tak jako skupiny malých ostrovů v Panamské zátoce, tj. Perico, Naos, Culebra a Flamenco.“

3. Článek

„Republika Panama uděluje Spojeným státům ve zmíněné zóně, popsané v druhém článku této úmluvy, a mezi ohraničením všech dodatečných pozemků a vodních ploch již zmíněných a popsaných v druhém článku, moc a autoritu za účelem ovládnutí a zmocnění se řečených teritorií. Panama postoupí tyto výhody pro dobré fungování a spravování kanálu.“⁹¹

Ve smlouvě se dále hovoří, že Panamská republika postupuje Spojeným státům americkým určitá práva a vymezuje podmínky užívání zóny kanálu a kanálu jako takového. Jednalo se o pronájmu a kontrole budoucího území kolem plánovaného průplavu. Panama pronajala Američanům průplavové pásmo za jednorázový poplatek 10.000.000 dolarů a každoroční poplatek 250.000 dolarů vyplácený od devátého roku po ratifikaci na dobu neurčitou.

Další výhodami, vyplývajícími ze smlouvy, byl pro Spojené státy monopol k výstavbě, držení a fungování jakékoliv přepravní trasy napříč panamským územím od Karibského moře až po Tichý oceán podél průplavového pásma. Dále pak získaly právo používat zde vojsko, které by zakročilo v případě napadení kanálu či napadení suverenity Panamy, a tímto krokem tak zaručit samostatnost Panamského státu.

Spojené státy musely poskytnout nový domov těm obyvatelům, kteří žili vně průplavové zóny, a ostatní lidé mohli volně migrovat za prací v rámci stavby kanálu, ať byli kterékoliv národnosti.⁹²

Dohoda se netýkala soukromých majitelů půdy nebo majitelů soukromého vlastnictví, tato otázka byla řešena zvláštní komisí složenou z amerických a panamských zástupců.

⁹¹Sáenz, op. cit., 175 -176.

⁹²Idem.

Američané měli možnost neomezeného získání půdy a majetku ve městech Panama a Colón a místní úřady se zavázaly přijmout taková zdravotnická opatření, jaká jsou obvyklá ve Spojených státech. v případě, že by se jim to nepodařilo, byl by tento úkol přenesen na americké úřady, což by platilo i o udržování veřejného pořádku v obou přístavech a přilehlých oblastech.

Osmý článek se zabýval společností Compagnie Nouvelle, zmocněné prodat veškerý majetek včetně panamské železnice Spojeným státům, a to spolu se všemi právy, privilegii, podíly a koncesemi. Na tento majetek nesmělat panamská vláda ukládat žádné daně. Vláda mohla používat telegrafní linky spojující Panamu a Colón a zavazovala se také povolit imigraci pracovníků potřebných k výstavbě průplavu a jeho udržování. Američané mohli dovážet do pásma všechny materiál, od stavebních strojů až po potraviny, bez cla.

Čtyřicetým článkem smlouvy si Spojené státy zaručovaly trvalou kontrolu průplavového pásma. Ani změna vlády, ani změna zákonů Panamy se bez souhlasu USA nemohla dotknout dohody o průplavu. Dokonce ani zánik Panamské republiky a její začlenění do jiného státu nebo federace by nemohl změnit ujednání z 18. listopadu 1903.

Smlouva měla dohromady dvacet šest článků. Konečné ratifikace doznala až 23. února 1904, kdy šedesát šest senátorů hlasovalo pro a čtrnáct proti. Uvedená ratifikace byla uspišena dopisem tajemníka Haye senátorovi Spoonerovi, v němž vyjádřil svůj názor na smlouvu:

„Bude-li Senát hlasovat pro smlouvu v její nynější podobě, bude tato smlouva velmi výhodná, mnohem prospěšnější pro Spojené státy, a musíme po pravdě přiznat, že pro Panamu tak výhodná není.“

„Jestliže smlouvu pozměníme a během příštího měsíce pošleme zpět, pomine období nadšené jednoty, které přichází jen jednou v době revoluce a oni vstoupí do nového období politiky a diskusí. Oba víme velmi dobře, kolik je ve smlouvě bodů, na něž mohou panamští patrioti zaútočit.“

„Jestliže ji znovu předložíme jejich úvahám, pokusí se ji na mnoha místech změnit, nikdo nemůže říci jak, protože budou vědět, že jsme definitivně promeškali hlavní cíl, že je dohoda jistá, že dosáhli nezávislosti a že je teď čas pokusit se o výhodnější jednání, než mohli vést poprvé.“⁹³

Francouzský inženýr Bunau-Varilla měl na uzavření paktu velkou zásluhu. Jak sám uvedl, splnil své poslání, které si sám uložil, a říkal, že zachránil dílo francouzského génia Lessepse a zachoval jeho čest. Nakonec přiznal, že vše dělal pro Francii a Compagnie Nouvelle, které vyplatila vláda Spojených států po 14. dubnu 1904 čtyřicet

⁹³Opatrný, op. cit., 167.

milionů dolarů, a ta za to požadovala předání veškerých svých práv na rozestavěný průplav. Bunau-Varilla dosáhl tak výhodného ujednání jednak díky svým stykům s bohatými a vlivnými Američany, obchodníky a politiky a jednak díky značným kontaktům v různých francouzských a belgických společnostech financujících jeho kroky na americkém území, jež vždy nebyly v souladu se zájmy panamské vlády.

Následně se ukázalo, že se jeho úmysly opravdu týkaly jen zabezpečení Compagnie Nouvelle. Po převzetí peněz rezignoval na zastupování panamského státu a vrátil se do Evropy, kde byl stále věrný svému oboru a odešel stavět železnici do Rumunska.

(Smlouva Hay-Bunau-Varilla byla zrušena až 9. ledna 1977 a nahradila ji smlouva Torrijos-Carter, která Panamě zaručovala kontrolu a spravování Panamského průplavu po roce 1999. Jedinou výjimkou byl článek zaručující USA postavení garanta neutrality kanálu i po roce 2000.)

Poté prezident Roosevelt 7. prosince 1903 prezentoval ve své třetí zprávě o stavu Unie význam událostí pro stavbu průplavu a ospravedlňoval následné akce, revoluce a smlouvu mezi USA a Panamou. Rozebíral také dlouholetý diplomatický vztah s Kolumbií, Podle jeho názoru se Spojené státy snažily vypracovat vhodnou smlouvu tak, aby byla v souladu s potřebami kolumbijského lidu a jeho vládou. USA připravily štedrou nabídku, která byla však rozmetána jejich rozmary, a podvolily se jejich přáním směřovaným do různých oblastí.

Nicméně úřad státu Kolumbie nejen že zamítl smlouvu, ale zamítl ji takovým evidentním způsobem, navíc v době odloženého Kolumbijského kongresu, že žádná skromná naděje na zadostiučinění z jejich strany nezůstala. Kolumbijský úřad vytvořil novou smlouvu a svolal kongres, aby ji ratifikoval, hlasy proti byly jednomyslné.

Prezident se ve svém projevu zastával panamského lidu a zdůrazňoval, že byl dlouho odpojen od Kolumbie a byl držen od šance uzavřít smlouvu, i když to pro ně byla životně důležitá otázka budoucnosti. Proto v okamžiku, kdy již bylo jasné, že smlouva je beznadějně ztracena, lidé v Panamě povstali jako jeden muž. v oblasti šíje nepadl ani jediný výstřel. Ani jeden život nebyl pro úspěch revoluce zmařen. Kolumbijské jednotky utábořené na šíji začaly spolupracovat s panamskými občany a zrodila se nová republika s ohromující jednotou. Povinnost Spojených států v této záležitosti byla jasná.

„Dáváme na vědomí, že nebude povoleno žádné přistání expedičních sborů, které by zapříčinilo chaos a zkázu podél kanálu a železnice a porušení přepravy jako neodvratitelného následku...“⁹⁴

Dále se pak prezident vyjádřil k dané situaci tak, že historie rozhodla nezpochybnitelně, a vyjmenoval příčiny odklonu USA od kolumbijských úřadů a zdůvodnil podporu panamských separatistů. Za prvé, že Spojené státy po více než půl století klidně a v dobré víře vykonávaly své povinnosti v rámci smlouvy z roku 1846. Za druhé, že když měli Kolumbijci poprvé možnost učinit cokoliv jako odplatu za služby, které jim opakovaně poskytovaly po padesát sedm let Spojené státy, tak kolumbijské úřady rezolutně a agresivně zamítly novou dohodu, ačkoliv byla vytvořena tak, aby z ní měly výhody a aby z ní mělo výhody i panamské území, v těch časech pod kolumbijskou správou.

Za třetí, že kolumbijská vláda nebyla schopna se vypořádat s rebely, ani s nimi uzavřít mír, některé nepokoje trvaly měsíce, dokonce i roky. Za čtvrté, že tato narušení měla tendenci početněji vzrůstat a pro pokračování výstavby průplavu byla čím dál nebezpečnější. a za páté, že kontrola Kolumbie nad panamskou šíjí nemohla být udržena bez armádní intervence a asistence Spojených států. Jinými slovy, kolumbijský úřad byl zcela neschopný udržet na panamském území pořádek.⁹⁵

Výrok prezidenta byl ukázkou politiky velkého klacku. USA čím dál více vystupovaly jako „velký bratr“ držící ochrannou ruku nad slabšími státy Latinské Ameriky. To, co ale vedlo americké úřady k těmto krokům, nebyla starost o jejich blaho, ale obchod. Roli v této problematice také hrála obava USA z politiky evropských mocností na americkém kontinentě.

Senátor za Massachusetts George Frisbie Hoar vystoupil 9. prosince 1903 jako člen skupiny, která žádala přesvědčivější vysvětlení, než jaká přednesl prezident Roosevelt ve své výroční zprávě o stavu Unie, a informace o garanci ratifikace nové smlouvy prozatímní vládou. Dožadoval se celkového vysvětlení panamské revoluce a vysvětlení, zda byly Spojené státy o tomto aktu a postupu Kolumbie zpraveny předem. Dále pak navrhl rezoluci s tvrzením nutnosti výstavby kanálu:

„..., jako jednoho z velkých mezníků, vyskytujících se stěží jednou za století, v postupu humanity spojující národy a vytvářející ze světa jednu rodinu.“⁹⁶

V rezoluci Hoar také potvrdil svou obavu z událostí na panamském území, nechápal, proč pověřují vyslance, aby jednali, a v rámci přátelství přijímají jejich vyslance, aby

⁹⁴Mills Miller, op. cit., Vol. III., T. Roosevelt, 7. December, The Panama treaty, 417-418. (expediční sbor: armádní jednotka)

⁹⁵Ibidem, 417-418.

⁹⁶Opatrný, op. cit., 164.

uzavírali dohody, a poté plánují čin neslučující se s tímto chováním. Měl obavy, že ostatní latinskoamerické země novou vládu neuznají, a to i přesto, že ji uznaly velmoci jako Německo, Rusko, Čína, Francie atd. Odsuzoval americký expanzionismus a ptal se, zda si můžou USA zakoupit tu část země na americkém kontinentě, která jim přijde vhod, čímž by se pak stávaly nezvaným samovládcem. Kladl si otázky, zda byla panamská revoluce nezbytná a zda nebyla šance se přátelsky dohodnout s Kolumbií, a poté nechápal, proč USA vyslaly osobu, která s nimi měla vyjednávat práva na zakoupení kanálu. Doufal, že to nebyl záměr, odtrhnout Panamu, a že to nebude příklad pro další jihoamerické země. Důležitým bodem jeho projevu byla otázka:

„Rozhodli jsme se, že panamská cesta je ta nejlepší, ale je zde mnoho dobrých lidí, kteří si myslí, že nikaragujská cesta je lepší a že by se tam tudíž měl přesunout náš zájem. My všichni jsme si to mysleli již před třemi lety. Pokud se ukáže, že to byla pravda, vezmeme si ji tímto způsobem jako cestu panamskou?”⁹⁷

Obával se, že si Spojené státy, jako ochránce amerického kontinentu, uložily příliš velký úkol, který by je mohl přivést k zániku.

Po Hoarovi vystoupil Joseph Benson Foraker za Ohio. Oponoval rezoluci jako předčasné a podporoval Rooseveltovu zprávu s tím, že nová smlouva potvrdila závazek z roku 1846, v němž USA přislíbily vystavět meziocéánský průplav. Zapomněl však zmínit, že smlouva odporuje příslibu danému Kolumbii o územní celistvosti a výstavbě kanálu na jejich území. Označuje pomoc Panamě za čin vlastenecký, který byly Spojené státy povinny vykonat.⁹⁸

Prezident oznámil, že to nebyl žádný tichý souhlas, žádná intrika, a že senátor za Massachusetts vyslovil názor, že se prezident může podvolit jeho doloženým faktům, a že říkal pravdu, když činil prohlášení, a že se USA nespolečovaly ani neintrikovaly proti kolumbijskému státu.

„...Co to znamená pro Panamu? Vezměte si mapu a pohlédněte na ni. Pouhá šíje, jak je náležitě nazývána, a na druhé straně Kolumbie, situována v Jižní Americe, Panama odtržená jako stát, který by mohl být oddělený možná vodní cestou nebo kouskem země do ní zasahující. Pro tuto malou zemi znamená výstavba kanálu nejdůležitější výhodu, kterou si můžeme představit. Pokud by kanál nebyl postaven na daném místě, ale na nějakém jiném, byla by to pro ně velká újma.“⁹⁹

⁹⁷Mills Miller, op. cit., Vol. III., George F. Hoar, 9. December 1903, The Panama Revolution, 425-426.

⁹⁸Ibidem, J. B. Foraker, 9. December 1903, The Panama Revolution, 427.

⁹⁹Ibidem, George F. Hoar, 9. December 1903, The Panama Revolution, 427.

John T. Morgan za Alabamu opět vystoupil 18. prosince proti prezidentovi Rooseveltovi a předložil dvě následující rezoluce:

1. Rezoluce

„Prezident neměl zákonné právo nebo moc, bez souhlasu Kongresu a za podmínek, které existují v Panamě, použít vojenské a námořní síly Spojených států, aby zabránil Kolumbii v uskutečnění její snahy uplatnit vlastní suverenitu a vykonávat svá práva v oblasti Panamy jakoukoliv formou nátlaku, který je v souladu s mezinárodními zákony a není v rozporu s žádným právem Spojených států.“

2. Rezoluce

„Intervence ze strany prezidenta je v rozporu se zákonem neutrality ustanoveným Kongresem Spojených států a je v rozporu s mezinárodními zákony.“¹⁰⁰

Morganovým stoupencem byl i senátor Edmund Winston Pettus za Alabamu, který řešil otázku, jaké instituce dopomohly Panamě k nezávislosti. Zabýval se tím, zda tento stát vznikl v souladu s mezinárodním právem, nebo, jak říkal: *„byl předčasně vyrván z matčina lůna, tzn. Kolumbie.“* Uvědomoval si, že jsou USA nyní velmocí, ale přesto zastával názor, jenž nabádal pozorně a svědomitě ochraňovat čest svého národa, a ne ostatních národů.¹⁰¹

Pettus se dále odvolával na mezinárodní právo s tím, že nezávislost Panamy není v souladu s obecně přijatými úmluvami o nezávislém státu. Předkládal tvrzení ze smlouvy z roku 1846 a mluvil o nich jako o porušených a obviňoval Spojené státy z nedostatečného tlaku na kolumbijskou vládu v rámci ratifikace Hay-Herránovy smlouvy. Také upozorňoval na nárůst amerického sebevědomí a síly, která může být využívána a zneužívána na polích politických a ve věcech mezinárodní politiky, za příklad dával právě Panamu.

Najednou se ukázalo, že panamská nezávislost se stala sporem nejen mezinárodním, ale i národním. Prezidentovi odpůrci odmítli jeho „despotické“ jednání neberoucí ohled na názor Kongresu před blížícími se volbami. Prezident na svou obranu zaslal dne 4. ledna 1904 do Kongresu zvláštní zprávu týkající se panamské akce a jejího zdůvodnění.

„Podnik byl v rámci národní potřeby uznán za nutný a bylo by největším výsměchem právu a spravedlnosti jednat s úřady o vlastnictví šíje, na které máme nárok. Řečeno slovy pana Case, zavřít brány styku na této obrovské světové cestě a ospravedlnit akt výmluvou, že tato obchodní cesta patří jim a oni vybírají, kdy se zavře.“¹⁰²

¹⁰⁰Mills Miller, J. T. Morgan, 18. December 1903, The Panama Revolution, 431.

¹⁰¹Ibidem, E. W. Pettus, 18. December 1903, The Panama Revolution, 431.

¹⁰²Ibidem, 4. January 1904, T. Roosevelt, The Panama revolution, 434-435.

„Byl to plán, kdy by žádný národ nemohl stavět a garantovat neutralitu kanálu s větším stupněm kontroly, než bylo zmíněno v Hay-Herránově smlouvě. Odmítnutí poskytnutí takového stupně kontroly bylo nezbytné, odmítnutí vytvoření jakékoliv praktické cesty vůbec. Takové odmítnutí tudíž přímo pozvedlo otázku, zda byla Kolumbie oprávněna k tomu, aby zabránila světovému transportu přes šíji.“¹⁰³

Prezident jasně vyjádřil, že to byli především Panamci, kteří chtěli vystavit průplav na svém území, což potvrdili svým odtržením. Jak plynuly měsíce, stalo se čím dál více nepravděpodobné, že by kolumbijský Kongres ratifikoval smlouvu nebo by přijal kroky, které by byly k ní ekvivalentní. Všechny šance této akce však nebyly z jejich strany ztracené, dokud je Kongres v říjnu neuzavřel a během tří dní nato pak vypukla panamská revoluce. Panama se stala nezávislým státem a kontrola oblasti, potřebná pro výstavbu kanálu, se potom stala ospravedlněnou. Ze strany Kolumbie nebylo jisté, zda by ratifikovala pozměněnou Hay-Herránovou smlouvu, v čemž prezident spatřoval hlavní odůvodnění revoluce.

Podmínky, za jakých mohli samostatně vstoupit do Nikaraguy, se tímto staly nemožné. Kdyby smlouva čekající na projednání s Panamou nebyla ratifikována Senátem, tak by to stejně nezměnilo fakt, že nemohli do Nikaraguy vstoupit. Kongres vybral jasnou cestu, která neumožňovala žádnou jinou variantu existující v jejich legislativě.

Revoluční akt se slučoval s názorem významných mezinárodních právních znalců při pohledu na fakta a v rámci garance smlouvy z roku 1846 věnované šíji za účelem mezoceánské přepravy a v první řadě ochrany konstrukce mezoceánského kanálu. Kolumbie nemohla za existujících podmínek odmítnout vstup náležitých opatření Spojenými státy díky jejich zásadnímu odmítnutí plnění povinností uložené smlouvou, kterou Kolumbie plně využívala ke svému prospěchu více než padesát let. Prezidentovým záměrem bylo konzultovat danou problematiku v Kongresu, konkrétně to, zdali pod tíhou těchto okolností nebude vhodné oznámit, že kanál byl okamžitě prozkoumán a že to byli pouze oni, kdo mohl nabídnout termíny začátku stavby, a pokud by tyto termíny nebyly schváleny, vstoupili by přímo do příprav s Panamou nebo by přijali taková opatření, která by byla potřebná k začátku podniku.¹⁰⁴

Jako celek mělo poselství ale jiný podtón. Vysvítilo z něho staré Rooseveltovo opovržení vůči slabému národu. Prezident požadoval pro Spojené státy právo vystoupit v Panamě proti Kolumbii s tvrzením, že vláda v Bogotě kladla překážky započetí díla, které bude mít význam pro celý civilizovaný svět. Převrat v Panamě byl podle něj lidovým hnutím proti útlaku a aktem provedeným zcela bez americké účasti, i když americké

¹⁰³Mills Miller, op. cit., Vol. III, 4. January 1904, T. Roosevelt, The Panama revolution, 434-435.

¹⁰⁴Ibidem, 435.

válečné lodě byly v kolumbijských vodách přítomny. Zdůvodňoval to tím, že každý, kdo čte pozorně noviny, musel vědět, kam vývoj v provincii spěje, a že válečná plavidla s americkou vlajkou měla zabránit přerušení provozu na železnici a útokům proti americkému majetku a životům. Uznání Panamské republiky a další postup Spojených států byl podle Roosevelta zcela v souladu s mezinárodním právem i zájmy celého světa, před nímž stály USA po podepsání Hay-Pauncefotovy dohody jako garant stavby středoamerické mezoceánské komunikace.

Roosevelt byl vynikající řečník, který dokázal ovlivnit názory svých posluchačů. Nepřestával zdůrazňovat kvality americké civilizace v podobě individualismu, sebevědomí a neutuchající činnosti, prezentoval se jako vlastenec, ale také jako vypjatý nacionalista pohrdající méně civilizovanými zeměmi a etniky. Válku za národní zájmy považoval nejen za cestu k dosažení cílů, ale i za významný faktor upevnění národního ducha, jehož myšlenkou bylo hnutí společenského pokroku, progresivismu.¹⁰⁵

Roosevelt si vybral expanzionalistickou politiku, kterou podobně jako jeho předchůdce Monroe představil ve své doktríně 6. prosince 1904. Formuloval ji v době před Venezuelskou krizí, kdy evropské mocnosti požadovaly náhradu škod svých podnikům, způsobených během občanské války v letech 1898-1900.

Princip odmítání intervence evropských zemí do záležitostí západní hemisféry je zde vystředán principem intervence Spojených států ve stejném regionu. USA si činily nárok na právo intervence jakožto mezinárodní policie tam, kde se objevují problémy a neschopnost tyto problémy řešit vlastními silami. Tato Rooseveltova značně volná a kontroverzní interpretace Monroeovy doktríny je považována za součást širšího konceptu americké politiky velkého klacku.

Tato politika neměla být uplatňována jen na latinskoamerické státy, Roosevelt ji k prosazování síly Spojených států nárokoval i na širší mezinárodní scéně.

Už v roce 1901 vystoupil prezident Roosevelt s obhajováním Monroeovy doktríny a tehdy se začala utvářet jeho politická myšlenka, jež postupně došla k uvedenému závěru:

„Monroova doktrína by měla být zásadním rysem zahraniční politiky všech národů obou Amerik, tak jako je to u Spojených států. Pouze sedmdesát osm let uplynulo od Výroční zprávy, kde prezident Monroe oznámil, že ,americké kontinenty již nemají být nadále považovány za cíl budoucí kolonizace jakoukoliv evropskou mocností.“¹⁰⁶

¹⁰⁵Opatrný a Raková, op. cit., 147.

¹⁰⁶Richardson, op. cit., <http://www.gutenberg.org/dirs/1/3/8/9/13891/13891.txt>, 8.8.2012.

„Jinými slovy, Monroeova doktrína je deklaráce, která praví, že žádná neamerická mocnost nesmí zvětšovat své území na úkor jakékoliv americké mocnosti na americké půdě. Není to ovšem projev nepřátelství k žádnému národu ve Starém světě.“

„O to méně je tím zamýšleno krytí jakékoliv agrese jedné mocnosti Nového světa vůči kterékoliv jiné. Je to jednoduše krok, a to dlouhý krok, směrem k zajištění celosvětového míru tím, že bude zabezpečena možnost stálého míru na této polokouli.“

„Během minulého století dopomohly další vlivy ke stabilitě a nezávislosti menších států Evropy. Doufáme, že pomocí Monroeovy doktríny budeme schopni ochránit stejnou nezávislost a zabezpečit stejnou stabilitu těch menších národů Nového světa.“

„Tato doktrína nemá nic společného s obchodními vztahy jakékoliv americké mocnosti, kromě toho, že ve skutečnosti každé z nich umožňuje vytvořit si takové vztahy, jaké si přeje. Jinými slovy, je to opravdová záruka obchodní nezávislosti amerického kontinentu. v rámci této doktríny nežádáme o jakákoliv exkluzivní práva na obchod s jakýmkoliv americkým státem. Zároveň nezaručujeme jakémukoliv státu, že nebude potrestán, bude-li si počínat nesprávně, za předpokladu, že trest nebude mít formu odebrání území jakoukoliv neamerickou mocností.“¹⁰⁷

Již dříve byly tyto výroky považovány za zavádějící a oponentům prezidenta Roosevelta jen potvrdily jeho ambice na mezinárodní scéně. Bylo by sporné se dohadovat, zda to mělo pozitivní, či negativní důsledek. Je třeba ale podotknout, že díky průbojnosti prezidenta dosáhly Spojené státy všech svých reálných cílů.

Rok 1904 byl pro americkou vládu rokem významným, neboť po téměř stoletém boji konečně získala práva k výstavbě Panamského průplavu. Na druhou stranu museli Američané zmírnit tlak na politiku latinskoamerických sousedů. Odpor Latinské Ameriky vůči USA rostl, a proto se nakonec změnila politika „velkého klacku“ na politiku „dolarovou“.

Hlavním prostředkem prosazování amerických hospodářských, strategických a politických zájmů v Latinské Americe a v Asii neměla být jen vojenská síla, ale také využívání finančních prostředků pro získání cizích politiků, kteří by ve svých zemích prováděli politiku výhodnou pro Washington. Tato diplomacie vedla prezidenta Williama Howarda Tafta k politice „otevřených dveří“ v Asii a k udržení stability v Latinské Americe za použití masivních investic a půjček.

Zmenšením rizika konfliktu v oblasti navíc neměla znamenat jen vyšší zisky amerických společností, ale i vytvoření stabilních států a pomoc rozvinout zaostalé země. Přes stálý příliv amerického kapitálu především do středoamerických a karibských oblastí se zde

¹⁰⁷Richardson, op. cit., <http://www.gutenberg.org/dirs/1/3/8/9/13891/13891.txt>, 8.8.2012.

hospodářská a politická situace však nezlepšila nijak výrazně a dolarová politika byla až do formulování politiky dobrého sousedství kombinována s opakovanými intervencemi amerických vojenských jednotek a námořní pěchoty.

Spojené státy měly poté zájem urovnat vztahy s Kolumbií a v roce 1909 navrhly trojdohodu mezi USA, Kolumbií a Panamou nazývanou podle jednatelů jako Root-Costésova, Root-Arosmenova a Cortés-Arosmenova smlouva. Kolumbie se měla navždy zřeknout panamského území a uznat její nezávislost. Spojené státy a Panama za to nabídly několikamilionové odstupné a výhody při užívání průplavu a železnice. Tato smlouva ale kolumbijskými úřady opět nebyla ratifikována, a proto nevstoupila nikdy v platnost.

Dalším pokusem byla první smlouva Thompson-Urrutia z roku 1914, která byla naopak odmítnuta ze strany USA, a to kvůli formulacím, které tvrdily, že se Spojené státy účastnily Panamské revoluce. Další vlnu nelibosti vyvolala i částka přiznávající Kolumbii za odtržení Panamy několik desítky miliónů.

Až v roce 1921 byla přijata smlouva o přátelství a průplavových právech, ta byla ratifikována oběma zeměmi. Ve smlouvě bylo zakotveno konečné uznání panamské nezávislosti Kolumbijskou republikou a vymezení hranic. Dále se zde Spojené státy zavazovaly k vyplacení odškodného a přislíbily Kolumbijcům a jejich produktům při transportu přes šíji stejná či podobná práva jako svým obyvatelům a produktům.

„Spojené státy americké a Kolumbijská republika si přejí odstranit všechna nedorozumění vyvstávající ze situace, která nastala v Panamě v listopadu roku 1903, a obnovit srdečné přátelství, kterým se dříve vyznačovaly vztahy mezi oběma státy, a zároveň chtějí definovat a upravit svá práva a zájmy ve vztahu k meziocéánskému průplavu, jež vybudovala vláda Spojených států přes Panamskou šíji, a proto se dohodly za tímto účelem uzavřít tuto smlouvu v souladu s mezinárodním právem a dále jmenovaly své zplnomocněnce:(...)“

„kteří se po vzájemném předložení svých plných mocí, jež byly shledány v náležitě formě, dohodli na následujícím znění:“

1. Článek

„Kolumbijská republika může využívat následující práva ve vztahu k meziocéánskému kanálu a panamské železnici v současné době svěřené naprosto a úplně Spojeným státům americkým bez jakýchkoliv břemen či náhrad škody.“¹⁰⁸

¹⁰⁸Bevans, op. cit., 900-901.

1. „Kolumbijská republika může kdykoliv svobodně přepravovat kanálem své vojenské oddíly, válečné prostředky a válečné lodě bez placení jakéhokoliv poplatku Spojeným státům.“

2. „Produkty pocházející z půdy či průmyslu Kolumbie přepravované průplavem, stejně jako kolumbijská pošta, budou osvobozeny od poplatků a cel, jež se nevztahují na produkty a poštu Spojených států. Produktům pocházejícím z půdy či průmyslu Kolumbie, jako je hovězí dobytek, sůl a zásoby, bude povoleno doručení do průplavové zóny, jakož i na ostrovy a na pevninu pod správou Spojených států nebo na území, jež mohou být spravována Spojenými státy jako pomocná nebo příslušící území, bez placení jakýchkoliv dalších cel a poplatků kromě těch, jež se vztahují na podobné produkty ze Spojených států.“

3. „Kolumbijští občané projíždějící průplavovou zónou, kteří se prokážou příslušným dokladem o své národnosti, budou osvobozeni od každého mýta, daně či cla, jež se nevztahují na občany Spojených států.“

4. „Kdykoliv by byl provoz průplavem přerušen nebo kdykoliv by bylo potřebné z jakéhokoliv jiného důvodu použít železnici, vojenské oddíly, válečné prostředky, produkty a pošta Kolumbijské republiky, jak je uvedeno výše, by byly transportovány po železnici mezi Anconem a Colónem nebo jakoukoliv jinou železnicí která ji bude nahrazovat, a to za úhradu pouze těch samých poplatků a cel, jež jsou uvaleny na vojenské oddíly, válečné prostředky, produkty a poštu Spojených států.“

Důstojníci, úředníci a zaměstnanci kolumbijské vlády, kteří se prokážou příslušným dokladem o své úřední pozici nebo o svém zaměstnání, budou rovněž oprávněni cestovat po řečené železnici za stejných podmínek jako důstojníci, úředníci a zaměstnanci vlády Spojených států.“

5. „Uhlí, ropa a mořská sůl produkované v Kolumbii pro kolumbijskou spotřebu přepravované z atlantského pobřeží Kolumbie do jakéhokoliv kolumbijského přístavu na pacifickém pobřeží a naopak, mohou být v případě přerušení provozu průplavem kdykoliv převáženy po již dříve zmíněné železnici bez jakýchkoliv poplatků kromě skutečných nákladů na manipulaci a přepravu, které nesmí v žádném případě převyšovat jednu polovinu poplatků za nákladní přepravu uvalených na podobné produkty Spojených států přepravované po této železnici a při přepravě z jednoho přístavu Spojených států do jiného.“¹⁰⁹

¹⁰⁹Bevans, op. cit., 902.

2. Článek

„Vláda Spojených států amerických souhlasí, že zaplatí ve městě Washington vládě Kolumbijské republiky sumu dvaceti pěti milionů dolarů ve zlatě, v měně Spojených států, a to takto: suma pěti milionů bude vyplacena do 6 měsíců od výměny ratifikací této smlouvy a od data této úhrady bude zbylých dvacet milionů vypláceno v ročních splátkách, a to každá ve výši pěti milionů dolarů.“

3. Článek

„Kolumbijská republika uznává Panamu jako nezávislý národ a na základě kolumbijského zákona z 9. června 1855 souhlasí, že hranice povede takto: z Cape Tiburón k pramenům řeky Río de la Miel a dále po pohoří od horského hřebene Gandi k pohoří Sierra de Chugargun a dále k Mali sestupujíc k hřebenům Nigue, k vrcholům Aspave a odtud k Pacifiku do bodu uprostřed mezi Cocalito a La Ardita.“¹¹⁰

Smlouva měla dohromady 4 články a byla důležitá pro ekonomiku Kolumbie po desetiletí. USA jí v ní přiznaly stejná práva v používání přepravy z jednoho břehu na druhý, a to buď průplavem, nebo i železnicí, která byla velice výhodná.

Kolumbie samozřejmě nikdy neodpustila Spojeným státům, že napomohly Panamě k nezávislosti, a sebraly jim tak jejich přírodní zdroj, který mohl mít zásadní význam pro národní bohatství. Spojené státy nakonec vypracovaly tuto čest zachraňující smlouvu, ve které stanovily odškodnění, jež mělo tuto příhodu uvést v zapomnění.¹¹¹

¹¹⁰Bevans, op. cit., 902.

¹¹¹Coniff, op. cit., 70.

2.3 ZÁVĚREČNÁ ČÁST

2.3.1 Spojené státy americké a znovuobnovená výstavba Panamského průplavu

Ani když Spojené státy převzaly majetek Compagnie Nouvelle nebylo jasné, jak bude výstavba pokračovat. Američtí a evropští odborníci neustále diskutovali, zda pokračovat v Lessepsově plánu výstavby, nebo raději zvolit nový. Nejvíce stoupců získal plán na výstavbu zdymadel, vytvořených na umělém jezeře na dolním toku řeky Chagres a vedených přes přehradu Gatun.

Tato varianta byla několikrát přednesena v Senátu a více či méně bouřlivě probírána. Nicméně ani komise jmenovaná prezidentem Rooseveltem nic nevyřešila a kvůli vzájemným sporům se následně rozpadla. Všechna pro a proti byla vyslyšena až v červnu, teprve poté, 29.6.1904, byl podepsán zákon ustanovující pevné koncepce a podmínky výstavby. Nakonec byl zvolen zdymadlový systém, prosazený díky třiceti šesti hlasům pro.

Stavba kvůli přírodním podmínkám určitě nebyla ani pro Američany, ani pro Francouze nic lehkého. Museli se potýkat s tropickými přívalovými dešti a se záplavami, které přinášely nemoci (podle původních doměnek za nemoci mohla blízkost bažin), značné problémy se naskýaly i na poli technickém. Za velký úspěch lze považovat zásluhy Američanů v oblasti medicíny. Podařilo se jim redukovat taková onemocnění, jako byla malárie a žlutá zimnice, protože jako jedni z prvních začali vycházet z nejmodernějších poznatků lékařské vědy a následovali názor doktora Charlese Finlaye, jenž vycházel z jeho výzkumu na Kubě. Domníval se totiž, že jsou nemoci přenášeny komáry rodu Anopheles, a ne zkaženým vzduchem z bažin, a že je zapotřebí uzavřít všechny větrané prostory a zavážet bažiny vybagrovanou hlínou z průplavového pásma.¹¹² Nejdůležitější ovšem bylo používání chininu jako léku, který byl ordinován všem pracovníkům na stavbě průplavu a byl jim též přidáván do pitné vody. a tak se oproti roku, kdy se začalo s výstavbou průplavu, v roce 1913 nakažení a úmrtnost dostala jen na osm procent z dřívějších nepříznivých čísel. Američané také zmodernizovali železnice a telegrafní síť. Jejich podíl můžeme vidět i na poli souvisejícím s rozvojem infrastruktury, lékařství a potravinářství.

Nelze opomenout ani Lessepse a jeho Compagnie Universaille, která během svého působení nechala vystavět moderní zdravotnická zařízení evropského typu dále využívané Spojenými státy.

¹¹² Gerstle Mack, op. cit., 504-505.

Ekonomickým přínosem pro Panamu byla rovněž možnost zásobovat dělníky, podílející se na výstavbě průplavu, z místních zdrojů svými dodavateli. USA se staly jejím největším obchodním partnerem, skupovaly a prodávaly téměř 90% státního importu a exportu.¹¹³

Provoz byl oficiálně zahájen 15. srpna 1914, kdy se námořní bagr Ancon, který se používal na čištění zátoky před atlantským ústím kanálu, vydal na cestu dlouhou více než osmdesát kilometrů. Během necelých deseti hodin překonal, s řadou oficiálních hostů na palubě, trasu mezi Colónem a Panamou. Již tehdy se ukázalo, že se budou opakovat problémy, s nimiž se setkávali už francouzští a později američtí stavitelé námořní komunikace, a to sesuvy půdy, zvláště v oblasti Culebry. Jeden ze sesuvů půdy zatarasil právě otevřený průplav ještě v roce 1914 a uzavřel jej na celých šest let. Teprve v roce 1920 byl provoz přes Panamskou šíji znovu zahájen a tentokrát už trvale.

Průplav sice přinášel panamským podnikatelům a vládě určité finanční příjmy, ale pořád byl kontrolován a využíván Spojenými státy, jako příklad můžeme uvést tzv. Gold roll a Silver roll. Tento systém byl používán od roku 1903, tedy od ratifikace smlouvy. Pod Gold roll spadali Američané, kteří zastávali vysoké posty ve vedení a správě kanálu, měli vyšší platy, sociální výhody a další zvláštní práva a benefity. Na druhé straně Silver roll byli Panamci a lidé nejrůznějších národností, kteří zastávali nižší vedoucí administrativní pozice a dělnické pozice s omezenými nebo žádnými výhodami a s velmi nízkým platovým ohodnocením. Pozice a práce na kanálu byly přerozdělovány podle etnické příslušnosti, národnosti, rasy, jazyka a vyznání. Nejhuře na tom byli příslušníci negroidní rasy a přistěhovalci ze Západních Indií.¹¹⁴ USA měly dále rozhodující práva týkající se průplavu v oblasti jurisdikce a obrany komunikace.

Panamští obyvatelé se cítili podvedeni, snili o tom, že se díky průplavu stanou moderním a prosperujícím národem, ale nakonec byly jejich možnosti limitovány americkým sektorem. Považovali kanál za El Dorado, které by mohlo platit modernizaci země, pokud by se výtědky ovšem používaly k rozvoji místní ekonomiky.¹¹⁵

Jednání mezi oběma státy probíhala i po ratifikaci Hay-Bunau-Varillovy smlouvy, která byla podle mnohých nejvýraznějším příkladem politiky velkého klacku a nerovnoprávných vztahů mezi USA a Latinskou Amerikou. Hlavní otázkou byla svrchovanost Panamy nad kanálem. Místní úřady neustále žádaly o revizi smlouvy, kde by byl pro Panamskou republiku zakotven větší podíl na výhodách průplavu, ten měl sloužit

¹¹³ Coniff, op. cit., 80.

¹¹⁴ Ibidem, 78.

¹¹⁵ Ibidem, 97.

k rozvoji země. Žádali také o omezení dovozu nafty a uhlí. Znovuprojednání smlouvy bylo ale odloženo kvůli první světové válce.

Prakticky od samého začátku byl průplav předmětem sporů mezi Spojenými státy a Panamou. Po válce se začaly tyto vztahy stupňovat. USA měly problémy i se zbytkem Latinské Ameriky. Důvodem byly časté intervence ze strany USA a vzrůstající světová hospodářská krize, která omezila export latinskoamerických zemí do oblastí jejich největšího odběratele, tj. USA.

USA se pokoušely zlepšit vztahy jak s Panamou, tak se zbytkem Latinské Ameriky. Za vlády Franklina Delano Roosevelta, tzn. 30. a 40. léta 20. století, byl přijat koncept politiky dobrého sousedství. Principem byla snaha utvářet a udržovat dobré vztahy se státy na západní polokouli se zásadním pravidlem, a to nevměšovat se vojenskými prostředky do záležitostí těchto zemí.

Obě strany se pokoušely najít kompromis a přes četné neúspěchy (smlouva vždy nebyla ratifikována jednou ze smluvních stran) se dohodly o předání průplavového pásma do rukou Panamců až v roce 1977 smlouvou Torrijos-Carter. Podepsali ji americký prezident James Carter a panamský generál Omar Torrijos. Američané přijali téměř všechny návrhy Panamců. Jedním z nejdůležitějších bylo postupné předávání pásma do rukou jejich úřadů tak, aby americká nadvláda skončila úplně roku 1999. Co si ale Američané vymínili, bylo postavení garanta, zaručujícího neutralitu a bezpečnost průplavového pásma pokud by o to panamská vláda požádala, díky kterému mohou zasahovat do událostí na panamském území prakticky neustále.

3 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit a definovat příčiny výstavby Panamského průplavu Spojenými státy americkými v rámci jejich domácí a zahraniční politiky. Součástí cíle bylo také nalézt důvody výstavby a zhodnotit následky tohoto rozhodnutí, které se objevují v americké politice na konci 19. století.

Za hlavní otázku práce jsme určili tuto: proč byla právě Panama vybrána jako země výstavby průplavu spojujícího dva oceány, jaký postup stavbě předcházel a proč právě Spojené státy americké zde sehrály tak významnou roli?

Spojené státy se vždy snažily prosadit se do vedoucí role před ostatními zeměmi na kontinentě, především co se týkalo jejich jižních sousedů, zejména v duchu Monreovy doktríny. Byly to obavy z Británie a Španělska, které měly v polovině 19. století na kontinentě stále ještě značný vliv a také duch expanze, který se začal projevovat později. V tomto období se USA začínaly hlouběji zajímat o výstavbu komunikace spojující dva oceány a uzavíraly smlouvy s Velkou Kolumbií (později s Novou Granadou a Kolumbií) o vodních či suchozemských cestách přes jejich území. Kolumbijci si ale postupem času uvědomili závažnost tématu a jejich podmínky pro možné zájemce výstavby trasy se staly ne tak výhodné, jak by si byli zájemci představovali.

Tato skutečnost zřejmě hnala USA k uzavření několika smluv s Nikaraguou, aby si tak ponechaly tzv. zadní vrátka v případě neúspěchu. Američtí politici si později všimli nespokojenosti obyvatel na dnešním panamském území (Panamci věřili, že jim výstavba přinese bohatství a prosperitu a zazlívali kolumbijské vládě, že brzdí jejich rozvoj) a jako ochránce slabších a utiskovaných nabídli Panamě pomoc při odtržení. Do jaké míry byla tato pomoc využita, je dodnes předmětem sporů. Američané tvrdí, že neměli s tímto činem co do činění. Podle všeobecných úvah stály USA v pozadí celého incidentu ve snaze o volnost postupu při výstavbě průplavu.

Domníváme se, že právě proto byla vybrána Panama. Byla to mladá země nepohybující se dlouho na světovém poli, a tak neznala velmocenské triky. Potřebovala nastartovat svoji ekonomiku a v době 20. století se zmodernizovat, a to jí výstavba průplavu mohla zajistit. Nechala však za sebe jednat francouzského lobbistu Bunau-Varillu, který se snažil prodat koncesi za jakýchkoliv podmínek, a proto pak ani smlouva nebyla adekvátní, co se týče finanční stránky a otázky týkající se suverenity Panamské republiky. Nakonec se Panamci cítili zrazeni.

Velkou výhodou byla i železnice vedená přes šíji a s ní vybudované dopravní komunikace a zázemí pro pracovníky a především moderní nemocnice evropského typu. Tyto aspekty vedly Spojené státy k výstavbě průplavu na panamském území.

Otázku, jaké smlouvy a úmluvy jí předcházely, shrňme v těchto odstavcích. Jak vyplývá z výše uvedeného, byly to smlouvy a úmluvy, které nejen že předcházely výstavbě průplavu, ale také provázely jeho výstavbu až k předání do rukou Američanů.

Zrekapitulujme tedy smlouvy a vytyčme nejdůležitější informace.

Na prvním místě lze uvést smlouvu Anderson-Gual z roku 1824 mezi Velkou Kolumbií a Spojenými státy. Hlavními body byly mír a výhody v oblasti obchodu a vzájemné migrace národů. Smlouva Clayton-Cafias z roku 1825 na ni navázala a rozšířila ještě o námořní plavbu a obchodování na moři. Poštovní smlouva rozšířila o další krok působnost USA na území již nového státního celku, Nové Granady.

Nejdůležitější smlouvou v první polovině 19. století byla Mallarino-Bidlack z roku 1846. Úmluva mezi státníky zaručovala nová práva a úlevy a především výstavbu železniční trati. Ze strany USA to byl velký krok na panamskou půdu. V tomto roce uzavřeli také smlouvu vymezující konzulární vztahy mezi oběma státy.

Smlouvu Clayton-Bulwer z roku 1849 mezi sebou sjednaly USA a Velká Británie. Ostrované si byli vědomi rozšiřujícího se vlivu USA na středoamerickém území, proto žádali ve smlouvě rovnoprávnost obou zemí bez náznaků exkluzivity na daném území.

Ujednáním z roku 1857 pod vedením Casse a Herrana USA dosáhly značného úspěchu – Nová Granada souhlasila s používáním zbraní na svém území a s možnostmi vojenských intervencí.

V části o Nicaragujském průplavu existuje několik smluv mezi USA a Nicaraguou. Jedna z nejdůležitějších je Bryan-Chamorro z roku 1916. Byla pro Američany pomyslnými zadními vrátky, kdyby nevyšel plán s kanálem na panamském území. Zajišťovala jim práva na výstavbu, fungování a spravování kanálu.

Hay-Pauncefotova smlouva byla uzavřena mezi USA a Spojeným královstvím a zaručovala neutralitu průplavu, přičemž byly vyloučeny vojenské zásahy. Angličané uznávali práva svých soupeřů a jejich nároky na výstavbu průplavu.

Hay-Bunau-Varillova smlouva z roku 1903, první smlouva mezi USA a novým státem Panamou, je vrcholem staletého amerického snažení na šíji. Touto úmluvou dosáhli Američané nadvlády nad Panamským průplavem na více jak sto let. To jim zaručilo významné postavení na světovém trhu a důležitou strategickou pozici.

Proč právě Spojené státy, to je nejdůležitější částí otázky našeho tématu. Jak vyplývá z historického přehledu a názorů části amerických politiků a veřejnosti, USA se považovaly za zemi předurčenou k mimořádnému postavení ve světě. V rámci Latinské Ameriky to potvrdila nejprve Monroova doktrína. Poté se se silicím vlivem na mezinárodním poli měnily i jejich politické koncepty používané ve vztahu nejen k zemím na západní polokouli: politika velkého klacku, dolarová diplomacie a intervence vedoucí k prosazování vlastních zájmů a politika dobrého sousedství.

Jak je nastínili výše, jednou z možných variant mohl být případný strach Američanů z napadení jinou mocností a z oslabení pozic v rámci celosvětového měřítka a obchodu na území Latinské Ameriky. Byly to především Velká Británie a Francie, kdo usiloval o získání lepšího postavení na kontinentě a posílení pozic a vlivu na mezinárodní scéně.

Země na starém a novém kontinentě mezi sebou soupeřily už od poloviny 18. století. Británie měla silné obchodní spojení s Latinskou Amerikou a byla jejím největším obchodním partnerem v oblasti importu a exportu. Odebírala levné suroviny z místních zemí, které pak zpracovávala do finálních výrobků a distribuovala na celosvětovém trhu, a tak ovlivňovala ceny výrobků a mezinárodní tržní hospodářství. Středoamerický průplav by byl pro ni potvrzením pozice na světovém trhu.

Druhá mocnost, která také usilovala o posílení vlivu na kontinentě, byla Francie. Z historického hlediska byly Francie a Británie tradičními soupeři, a proto tato země toužila jak po znovuzískání území na americkém kontinentě, tak po výstavbě díla, které by ji pasovalo na plnohodnotného soupeře na poli mezinárodního obchodu. Průplav by byl vhodným návratem, díky němuž by Francouzi mohli ovlivňovat ekonomické dění na celém světě. Nepočítali však s místními podmínkami, které byly jiné než na rozhraní afrického a asijského kontinentu (Suezský průplav). Francouzské snažení tak skončilo neúspěchem.

Další variantou mohlo být to, že Latinská Amerika byla také bohatá na zásoby přírodních a nerostných surovin, které nebyly z velké části využívány. Spojené státy v ní viděly za jednak „zlatý důl“, jednak zásobárnu pro případné horší časy.

Domníváme se, že citát od již zmiňovaného Alfreda Thayera Mahana mluví za vše:

*„... kdo vládne oceánům, ten vládne obchodu, kdo vládne obchodu, ten disponuje bohatstvím světa, kdo disponuje bohatstvím světa, ten vládne světu.“*¹¹⁶ Dalším fenoménem bylo panamerické cítění, které znamenalo geografickou, kulturní

¹¹⁶Malinek M. a Dohnal M., <http://www.globalpolitics.cz/clanky/vliv-dila-alfreda-thayera-mahana-na-zahranicni-politiku-usa-na-prelomu-devatenacteho-a-dvacateho-stoleti>, 18. 2. 2013.

a ekonomickou sounáležitost všech obyvatel amerického kontinentu. Toto cítění předurčovalo Spojené státy jako „velkého bratra“ Latinské Ameriky, který se vždy bude plést do jejich záležitostí a bude se ji snažit chránit před dalšími mocnostmi. Takový postoj byl nakonec kontraproduktivní a dnes můžeme vidět v Latinské Americe země, které jednoznačně odmítají americkou mezinárodní politiku (např. Bolívie, Venezuela).

Závěrem je třeba podotknout, že průplav byl a je jedním z důležitých faktorů ovlivňujících světové ceny produktů a Spojené státy americké měly jako jeden z největších spotřebitelů pochopitelně největší zájem na co nejnižší ceně výrobku. Při pohledu do historie USA zjistíme, že všechny významné světové mezníky byly vždy spojené s ekonomikou. Můžeme tedy tvrdit, že toto byla jedna z důležitých hnacích sil, která je vedla k získání práv na stavbu a spravování kanálu.

Není pochyb, že problematický vývoj a v minulosti aplikovaná mezinárodní politika velice ovlivnily výstavbu průplavu. Nyní je však kanál v rukou panamské vlády, jak bylo dojednáno ve smlouvě z roku 1977, i přesto je latinskoamerické dění na mezinárodním diplomatickém poli stále ovlivňováno USA.

Panama, se třemi a půl miliony obyvatel a s malou rozlohou, by se zdála být na mezinárodní scéně nedůležitou zemí. V této diplomové práci ukazujeme naopak, že se svou pozicí a dílem řadí mezi novodobé divy světa stvořené člověkem, je důležitou součástí světového obchodu a má svůj význam v mezinárodní politice.

Nyní se Panamská republika nachází v situaci, kdy je třeba odbavit co nejvíc lodí s čím dál většími rozměry, proto se zástupci země po dlouhých diskuzích v parlamentu a následném referendu, které bylo přijato 78% většinou voličů, rozhodli rozšířit a prohloubit průplav tak, aby jej mohly používat i tankery a moderní dopravní lodě, které doposud musejí používat starou námořní cestu přes mys Dobré naděje. Rozšíření by mělo být dokončeno na začátku roku 2016.¹¹⁷

Panamská ekonomika zaznamenala od roku 2012 vzrůstající tendenci, oproti předchozím rokům stoupla o 10,7%. Tato tendence souvisí s rozšiřováním průplavu a jeho infrastruktury. Podíl na ní měla smlouva s USA z 31. října 2012, kdy se země dohodly na určitém procentu snížení cel svých produktů, a tak podpořily konkurenceschopnost svých výrobků na obou územích. Podobná smlouva o volném obchodu byla podepsána i s Kanadou a vstoupila v platnost 1. dubna 2013.¹¹⁸

¹¹⁷<http://www.infolatam.com/2014/06/19/ampliacion-canal-de-panama-alcanza-hito-de-vaciado-de-concreto-en-el-pacifico/>, 20.5.2014

¹¹⁸<http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/4/50484/EEE-Panama.pdf>, 20.6.2014.

Na toto téma navázala i nikaragujská vláda, která schválila výstavbu nového průplavu s kapacitami, které by byly schopny odbavit i ty největší tankery. Podle mezinárodních tiskových agentur bylo toto dílo přislíbeno Číně, která je v dnešní době motorem světového tržního hospodářství.¹¹⁹ Pokud tato situace nastane, je pravděpodobné, že bude význam Panamského průplavu oslaben.

¹¹⁹<http://www.novinky.cz/ekonomika/304259-v-nikaragui-vznikne-dalsi-pruplav-spojici-atlantik-s-pacifikem.html>, 20.5. 2014.

3 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny

Mills Miller M., *Great debates in American history (from the debates in the British Parliament on the Colonial Stamp Act 1764–1765 to the Debates in Congress at the close of the Taft Administration 1912–1913)*, press of J. J. Little, New York 1913.

Richardson J. D., *a compilation of the messages and papers of the presidents* Vol. VII., VIII., Authority of Congress, Washington 1900.

Sekundární literatura

Alvarez A., *The Monroe Doctrine, its importance in the international life of the states of the New World*, Oxford University Press, New York 1924.

Arosemena J., *Panamá y nuestra América*, Universidad Nacional Autonoma de Mexico, Distrito Federal 1981.

Biesanz J. a M., *Panamá y su pueblo*, Editorial letras S. A., Distrito Federal 1961.

Colectivo de autores, *El Canal de Panamá*, Fondo de Cultura economica, Distrito Federal 1976.

Richard H. Collin, Theodore Roosevelt's Caribbean: *The Panama Canal, the Monroe Doctrine and the Latin American context*, Baton Rouge 1990.

Conniff M. L., *Panama and the United States, The Forced Alliance*, The University of Georgia Press 2003.

de la Reza A. G., *El congreso de Panamá de 1826 y otros ensayos de integración latinoamericana en el siglo XIX: estudios y fuentes documentales anotadas*, taller Artes Impresas, Iztapalapa 2006.

DuVal M., *Cádiz to Cathay*, Stanford 1947.

Espino R., Raul. M., *Panamá vol. I.*, Instituto de investigaciones Dr. Valentin Gomez, Distrito Federal 1988.

Espino R., Raul. M., *Panamá vol. II.*, Instituto de investigaciones Dr. Valentin Gomez, Distrito Federal 1988.

- Gerstle Mack, *La tierra dividida*, Editoval universitaria Panama, Panama 1978.
- Goytia F. V., *Historia y texto de las constituciones de la República de Panamá*, ediciones Cultura hispánica, Madrid 1954.
- Harrell, David, E.; Gaustad, Edwin, S., *Unto a Good Land: a History of the American People*. Cambridge 2005.
- Howarth, S., *To Shining Sea: a History of the United States Navy, 1775–1998*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1999.
- Chevalier F., *América Latina de la Independencia a nuestros dias*, Fondo de Cultura Economica Mexico. Distrito Federal 2004.
- Jaramillo Levi E., *Una explosión en América el Canal de Panama*, Siglo XXI Editores S. A. 1976.
- La Feber W., *The American Age, United States foreign policy at home and abroad 1750 to present*, Oxford University, New York 1994.
- Major J., *Prize Possesion, The United States and the Panama Canal 1903-1979*, Cambidge University Press 1993.
- McCain W. D., *Los Estados Unidos y la Republica de Panamá*, Universidad de Panama, Panama 1978.
- McCulough D., preklad Gurza Irazoqui F., *El cruce entre dos mares (La creación del Canal de Panamá 1870-1914)*, Lasser Press Mexicana S. A., Distrito Federal 1977.
- Opatrný J., *Panama*, nakladatelství Libri, Praha 2004.
- Opatrný J., *Průplav dvou oceanů*, nakladatelství Mladá fronta, Praha 1979.
- Opatrný J. a Raková S., *USA*, nakladatelství Libri, Praha 2003.
- Perkins D., *a History of The Monroe Doctrine*, Little, Brown and Company, Boston 1963.
- Pletcher, David M., *The Diplomacy of Involvement: American economic expansion across the Pacific*. Missouri, University of Missouri Press 2001.
- Rincón Mendéz H., *Panamá*, ediciones Anaya S. A., Madrid 1988.

Ryan P. B., *La controversia del Canal de Panamá*, Editores Asociados, Distrito Federal 1979.

Sáenz V., *Nuestras vías interoceánicas Tehuantepec*, Nicaragua, Panamá a propósito del canal de Suez, editorial América Nueva, México, D. F., 1957.

Thayer Mahan A., *The Influence of Sea Power upon History 1660-1789*, John Wilson and Son, Cambridge 1892.

Weeks J. and Gunson P., *Panama: Made in the USA*, Latin America Bureau Ltd., London 1991.

Internetové zdroje

Bassett Moore J., The Interoceanic Canal and the Hay-Pauncefote, New York Times, treaty <http://www.ebooksread.com/authors-eng/john-bassett-moore/the-interoceanic-canal-and-the-hay-pauncefote-treaty-roo/1-the-interoceanic-canal-and-the-hay-pauncefote-treaty-roo.shtml>

Bevans Ch. I., *Treaties and other international agreements of the United States of America*, http://books.google.cz/books?id=79AWAAAAAYAAJ&pg=PA864&lpg=PA864&dq=anderson+gual+treaty&source=bl&ots=KvJyZFtvnT&sig=mYNXz42pc3GBXmgwzt6su5V_4zI&sa=X&ei=H2wzUPr9Ec_IsgbRpoD4DQ&ved=0CB8Q6AEwAw#v=onepage&q=anderson%20gual%20treaty&f=true.

Malinek M. a Dohnal M., <http://www.globalpolitics.cz/clanky/vliv-dila-alfreda-thayera-mahana-na-zahranicni-politiku-usa-na-prelomu-devatenacteho-a-dvacateho-stoleti>

Richardson J.D., *A compilation of the messages and papers of the presidents Vol. X*, Authority of Congress, Washington 1900, <http://www.gutenberg.org/files/13012/13012.txt>

<http://www.americanforeignrelations.com/E-N/Naval-Diplomacy-The-second-period-1890-1945.html>

Estudio económico de América Latina y el Caribe

<http://www.eclac.cl/publicaciones/xml/4/50484/EEE-Panama.pdf>

<http://www.infolatam.com/2014/06/19/ampliacion-canal-de-panama-alcanza-hito-de-vaciado-de-concreto-en-el-pacifico/>

<http://www.novinky.cz/ekonomika/304259-v-nikaragui-vznikne-dalsi-pruplav-spojujici-atlantik-s-pacifikem.html>,

